

నాటకాలు

భక్తి, జ్ఞాన, పురాణ, జానపద

పాండవోద్వేగము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కృష్ణ మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షవృక్ష

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాదే

గురు గౌరీమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠలక్ష్మీంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీలింగ స్వామి

గురు లాహిరీ మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010006688

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ పత్మర దేవతా మైన మః.

పా ం డ వో ద్యో గ ము.

[శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కష్టము]

44 th Edition, 2000 Copies.

ప్రొత్తేశ్వర మః

దివాకర్ష ప్రహ్లాద సంకం,

(తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రభుకేషన్సు,

రాజమండ్రి.

ఇందు వచ్చు పాత్రలు.

1-వ అంకము.

1. నూత్రధారుడు
2. మాణిమండు
3. అశ్వమండు
4. దుర్యోధనుడు
5. శ్రీకృష్ణుడు

2-వ అంకము

1. శ్రీకృష్ణుడు
2. పంచ పాండవులు
3. బ్రాహ్మి

3-వ అంకము

1. వృద్ధ పురోహితుడు
2. ద్వివేది
3. భృతరాష్ట్రుడు
4. భీష్ముడు
5. నారదాదులు
6. శ్రీకృష్ణుడు
7. ద్రోణుడు
8. కర్ణుడు
9. దుర్యోధనుడు
10. అశ్వతామ
11. వికర్ణుడు
12. గాంధారి
13. జమదగ్ని

14. జాబాతి

15. విదురుడు
16. కృపాచార్యుడు
17. దుశ్శాసనుడు
18. సాత్యకి

4-వ అంకము

1. శ్రీకృష్ణుడు
2. కుంతి
3. కర్ణుడు

5-వ అంకము.

1. పంచ పాండవులు
2. శ్రీకృష్ణుడు
3. ఉలూకుడు
4. రుక్మి
5. పుగుమండు
6. ఫణిహరి.

6-వ అంకము.

1. శ్రీకృష్ణుడు
2. పంచ పాండవులు
3. భీష్ముడు
4. ద్రోణుడు
5. కర్ణుడు
6. యుయుత్సుడు

పాండవోద్యోగము, పాండవ విజయము అను నాటకపుస్తకములు ఇన
 టైటిలుపేజీ యందు నాసంతకములు లేనివి ఎవరైన అమ్మినయెడల మేము
 క్రిమినలు, సివిలుచర్యలకు బాధ్యులగుదురని యిందుమూలముగా తెలియజేయడమై

(Sd.) దివాకర్ల వేంకటాచార్య

పాండువోద్యోగము

ప్రథమాంకము

[నాంది]

శా. ధర్మక్షం డరిభీముః డర్జనయశోధాముండు పాపప్రభా
 మర్మోచ్చిత్తియమాయమానిజనామప్రాధవుం డార్తహృ
 చ్ఛర్మోదారుండు విశ్వరూపధరుండుచ్చైశ్రీనదాన్యుండు స
 త్కర్మాశ్శయండు పార్థసారథి యశఃకల్యాణముల్ గూర్చుతన్.
 సూత్రధారుడు—(నాంద్యంతమునఁ బ్రవేశించి) మారిమా! ఇటురమ్మ.
 మారి—(ప్రవేశించి) ఇదిగో! వచ్చితి నేమిచూజ్ఞ?
 సూత్ర—పాత్రంబుల నన్నిటి నాయత్తపటచితివి గదా?
 మారి—చిత్తము. సర్వము సంసిద్ధముగానే యున్నది; గాని మన
 పాత్రములయం దొక్కరుండు మాత్రము మన ప్రతిపక్షి వంచనకు
 లోబడి మనలన్ ద్యజించి యరిగె.
 సూత్ర—(తత్తరపాటుతో) ఎవ రతఁడు?
 మారి—అన్యుండు కాఁడు. తమ మేనమామయే.
 సూత్ర—(కోపముతోఁ దనలో) ఓరీ! ప్రతిపక్షి! ఎంతపని చేసితివి?
 షా. మున్ను సుయోధనుండు నృపముఖ్యుని ధర్మజా భాగినేయుఁ గూ
 డ న్నైతిబోవుశల్యునిఁ గడంగి యెటో యొకయుక్తిఁ బన్నితాఁ
 గ్రన్ననఁ దన్నుఁ జేచ్చికొనుకై వడి నాదగు మేనమామ న
 త్యున్నతు నాచిహ్నింపె నతుల్పచరించి హితుంబానర్చుచున్.
 (యోజించి తలపంకించి) కానిమ్ము. నీ కతఁడు సమయము వచ్చినప్పు
 డంతశ్శల్యయమానుండై తుట్టతుడ కపకృతియే యొనర్చునట్లు

నానేర్చుకల్పిని సంఘటించెదఁ గాక. (ప్రకాశము) మారిహా!
అతఁడు లేకున్నను మన నాటకప్రయోగము కొఱుతపడదు.
అతని భూమికను ధరింపఁదగువాడు మరికొందరుగలరు. ఏమైనను
అతనివంటివాఁడు సామాన్యముగా మనకు లభించుట దుర్లభము.
ఔఁగాక, గతించినదాని కేమి సేయఁగలము? ఏకాలమున కేది
యెట్లుజరుగునో యెవరికిఁ దెలియును? సర్వమును కాలమే సంఘ
టించుచుండును.

మారి—చిత్తము! తాము వచించినట్లు కాలము ప్రతిక్షణమందునను
నేదో మార్పు కల్గించుచునే యుండును; చూడుఁడు.

ఉ. భీమధనంజయప్రభ లభీమము లయ్యెను! బుష్పపల్లవ
స్థేమముఁ బాసి యుండె సహదేవకజంబు వనంబులోన; వ్యా
యామథరంబునకా న్రుపకజాయత బాష్పర్పురంబు నిండె; సం
గ్రామదినంబులున్ దరిసె గాలజగ్గముదాట లేమిచేకా.

సూత్ర— అవును, నీవు చెప్పినవన్నియు శరత్కాలజన్మంబులగు
మార్పులు, కాలము సర్వకారణమని యాద్యులెల్లరును నేకవాక్య
తగా నొప్పుకొనిన విషయము.

ఉ. కాలవశంబునన్ దిరుగుఁ గాదె! దివాకరుఁ డబ్జవెరియున్,
గాలవశంబుచేతనె జగంబు జనించు, రహించు, బ్రుంగు; నీ
కాలమె కల్మిలేములకుఁ గారణ; మెన్నిట నెన్ని చూచినన్
గాలము దాటువాఁ డీల నొకండును లేడు కుశీలవాగ్రణీ!

కానిమ్ము; “గతం సశోచామి కృతం స్మరామి” కావున బ్రకృత
మానుసరింపుదము. (యోచించి) నేఁడు నామాతృలుండన్యపక్షము
నకుఁ బోయినను మనము ప్రయోగింపవలసిన నాటకము పాండు
వోద్యోగమని తనవర్తనచే నూచించియున్నాఁడు. కాని యీ
నాటక చక్రమును శ్రీపుంగలవాడు నాభావమొది మురళీదాసు.
అతనిని నీవు పోయి వెంటఁ బెట్టుకొని రమ్ము. నేనింతలో నీనాటక

కర్తలగు తిరుపతి వెంకటేశ్వరుల గురువగు శ్రీ చర్ల బ్రహ్మ
పండితాఖండలుని సంస్మరించి తస్మాదంబు వడసి వచ్చెదను.
మారి—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

సూత్ర—(అంజలి ఘటించి)

శా. కాశీపండితుడై కృపాభండయి ప్రఖ్యాతి ప్రభాపూర్ణుడై
యాశీర్వాదముమాత్ర శిష్యులను విద్యావంతులన్ జేయువా
నైశ్వర్యమృగబొల్పు చర్లకులజన్ బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిన్ గళా
రాశిన్ శ్రీకడియెద్దవాను మది నారాధింతు నశ్రాంతమున్.
(నిష్క్రమించును.)

[ఇది ప్రస్తావన.]

[అంత నర్జునుడు ప్రవేశించును.]

అర్జు—(తనలో).

చ. ద్రుపదునిపంపునన్ జనైబురోహితుఁ; డాశ్వుతరాష్ట్ర సూతి బల్
కపటి వినండు సంధి చెడఁగా గమకించెడిగాని, లెప్పు దా
లపుఁబని; సర్వమున్ గడవులావు గలండు యశోదపట్టి; యా
రిపుజనకాలుఁ దోడుగ వరించెడ సర్వము నిర్వహించెదన్.
(పరిక్రమించి యెరుటఁ జూచి)

కోరుకొమ్మన నేదో యొకవిధమునఁ బోలుతెఱంగునఁ గైకొని
మ. అదిగో! న్యూరక! యాలమందలవిగో! నందండుఁ గోరాడు; న
య్యదియే కోట. యదేయగడ్డ; యవెరధ్యల్; వార లే యాదపుల్
యదుసింహుండు వసించు మేడ యదిగో! నాలానదంతావళా
భ్యుదయంబై వరమందురాంతర తురంగోచ్చండమై పర్వెడున్.
(ప్రవేశము నటించి యాశ్చర్యముతో) ఏమి! యీవిచిత్రము.

క. మనకన్న మున్ను దుర్యో!

ధనుఁ డిట కరుదెంచె గృష్ణుఁ డనవానిగఁ గ్ర

న్ననఁ జేసికొని చనన్ దన!

మనమందుఁ దలంపఁబోలు మందుం డకటా!

వానుజేవుడు పాండవపక్షపాతి! కాదుకాదు, ధర్మపక్షపాతియని
సుంతైన నితఃశ్రేణుఁడగు కాబోలు. (నిరూపించి)

మ. అరవిందాక్షుఁడు శేషశాయి జగదేశ్వరాధ్యుఁడంభోధిజా
వరుఁడార్తావనుఁడంగజాంగజుఁడు శ్రీవత్సాంకుడేమో: నిరం
తరనిర్మిదుఁడు నిద్రఁ జెందెడిఁ బవల్; తచ్చీర్షపుంబ్రక్కన
క్కురునాథుండదెక్కురుచుండెదళుకుల్ గుల్మంగఁ బీఠమ్మునన్
[యథోక్తముగా శ్రీకృష్ణ దుర్యోధనులు ప్రవేశింతురు.]

కృష్ణు—(కపట నిద్ర నటించుచు దనలో)

క. రాఁడాయె నర్జునుఁడు; కురు
రాడనతంసంబు వచ్చె రమ్మని యనికిన్
దోడుగ ననుఁ గోరఁగ మో
మోడంగా వలసివచ్చు నొక్కింత యిటన్.

అర్జు—(భక్తితోఁ దనలో)

మ. జలజాతాసన ముఖుడై వతశిరస్సంలగ్న కోటిరపం
క్తుల కెవ్వనిపదాబ్జబీరి కడు నిగ్గుల్ గూర్చు దత్సన్నిధి
స్థలిఁ గూర్చుండి భవంబు పావనము గా దైవాటఁ గావించి నా
తొలిజన్మమ్మనఁ గూడుపాపముల నాందోళింపఁగాఁ జేసెదన్.
(కృష్ణుని పాదములప్రక్క నిల్చుండును.)

దుర్యో—(అర్జునుఁ దేటిపాటఁ జూచి తనలో)

ఉ. ఏ నిట కేగుదెంచుపని యేగ్గడ సర్వము గుర్రైరింగి రాఁ
గా నితఁ డోవుఁ గృష్ణునకుఁ గవ్వడి కేకశరీర మందు రీ
దానవవైరి వీనియెడఁ దా నవమానము చూపుటెట్లు! నా
వై నెనయానుటెట్లు! కడు బంధుగుఁ డీతని కౌతఁ డెమ్మొయిన్
బంధుత్వమ్మున కేమి! కొద్ది గొప్ప నాకును నది లేకపోలేదు! లేక.
పోవుఁగాక నేను ముందుగాఁ దన్ను దర్శింపవచ్చితిని. దానిం
బట్టి యీతడుఁ నన్నవమానించినచో లోకులు 'పక్షపాతి' యని

తన్ను గర్హింతురని సందియ మందకపోదు. కానిమ్ము సకల మ్మును నిప్పుడే తేలఁగలదు.

కృష్ణ—(తనలో)

క. నాయనుఁగుండెలి నాదగు

కాయము నాజేవగట్టి కవ్వడి నన్నున్

సాయమ్ము గోర వచ్చెన్

నాయంతిస్తాప ముడిగె నను ముద మెనసెన్.

(నిదురమత్తు నటించుచు నర్జునాభిముఖముగా లేచి కౌగలించుకొని ప్రీతితో)

ఉ. ఎక్కడచుండి రాక యిట? కెల్లరునున్ సుఖలేకదా? యశో భాక్కులు నీదునన్నలను భవ్యమనస్కులు నీదుతమ్ములన్ జక్కగ నున్నవారే? భుజశాలి వృకోదరుఁ డగ్రజాజ్ఞకున్ దక్కక నిల్చి శాంతుగతిఁ దాను జరించునె తెల్పు మర్జునా!

(ప్రక్కకుఁ దిరిగి దుర్యోధనుం గాంచి శౌరవముతో)

శా. బావా! యెప్పుడు వచ్చి తీవు? సుఖలే బ్రాతల్సుకు లుచ్చటముల్? నీవాలభ్యముపట్టు కర్ణుఁడును మన్నీలకొ నుఖోపేతులే? మీవంశోన్నతిఁ గోరు భీష్ముఁడును మీ మేల్గోరు ద్రోణాదిభూ దేవుల్ నేమముమై నెసంగుదురే? నీతేజంబు హెచ్చించుకొ.

క. నీవచ్చినపనిఁ దెల్పి ము

దావహుఁడవు గమ్ము నాకు;

నఖలావనిపాలావళిహాలిమణీసం

భావితచరణుఁడవు నీవు వచ్చుట యస్సదే.

దుర్యో—(తనలో) ఇతఁ డర్జునుని సంభావించురీతి యొకవిధముగను నన్ను శౌరవించు వైఖరి మఱియొక తెఱంగుగను గన్పట్టుచు న్నది. కానిమ్ము. లోకాచారము గాన నేను వచ్చినపనిం దెల్పె దను (ప్రకాశముగా) నేను వచ్చి చాలసేపై నది.

ఉ. కౌరవపాండవుల్ పెనఁగుకాలము చేరువ యయ్యె; మాకు న
వ్యాధికిఁ గూడ నెక్కడగుబంధుసముద్రుఁడ వీవు గాన నీ
చేరిక మాకు నిరువురకు సేమము గూర్చెడిదాట. సాయముక
గోరఁగ నేగుడెంతిమి గోపకలై కళిరోషభూషణ !

క. ఇరువురకు సముడఁ వగు ని

న్నరసితి నే బ్రప్రథమమునం దటుగానన్

సరసిజలోచన! నాకన్

గర మనుకూలుఁడవుగమ్ము కయ్యమ్మునెడన్.

కృష్ణ—కురుకంఠీరవా! నీవు చెప్పినది మిగుల యుక్తియుక్తముగా
నున్నది. సర్వవిధముల మీకిరువురకు నేను సాయము చేయఁ
దగువాడనే. ఇంక ముందు వెనుకలం గూర్చి విచారింపుకము.

ఉ. ముందుగ వచ్చి తీవు మునుముందుగ నర్జును నేను జూచితిన్
బంధుగు లన్నయంశ మది పాయక నిల్చె సహాయ మిరువరున్
జెందుట పాడి; మీకు నయి చేసెద సైన్యవిభాగ; మందు మీ
కుం దగుదానిఁ గైకొనుఁడు; కోరుట బాలుని కొప్పు మున్నుగన్.

దుర్యోధ—(తనలో) ఇతఁ డేదో కుయుక్తి పన్నినను గొంత సాయము
చేయక తీరినది కాదు. కానిమ్ము. నాకంతే చాలును.

ఉ. నాకు గదాగురుండు భువన స్తవనీయపరాక్రముండు ను
శ్లోకుఁ డిమాయకుండు రిపులోకభయంకరుఁ దస్మనర్థసం
ధాకుశలుం డుదారగుణధాముండు శ్రీబలరామదేవుఁ డీ
పోకలవాఁడు గాఁడు వృథ పుష్పండు మెచ్చఁ డతండు పాథులన్.
(ప్రకాశముగా) వాసుదేవా! నియిచ్చవచ్చినట్లే కానిమ్ము.

కృష్ణ—ధనంజయా! నీయభిప్రాయ మేమి ?

అర్జు—సకలధర్మస్వరూపుఁడ నగు నీ కొరులు చెప్పవలసిన దేముం
డును?

దుర్యోధ—(నవ్వి) బావా! నీయావచ్చక్తిని బాటుపడి యర్జునున
కిందు భాగము గల్పించుటయే కాక కోరుకొనుటలోఁగూడ

మొదట సతనికే యవకాశమిచ్చియు “నీయభిప్రాయమే” మనియడుగుచున్నావు. ఇంతకంటె నెవరి యభిప్రాయమైన నెఱుంగజెడివి?

ప్రశ్న— సుయోధనా! అట్లు కాదు.

క. నీవు స్వంతంత్రుడవీతఁడు

నేవకుఁ డగ్రజుని చెప్పుచేతలకుఁ లో

నై వర్తించెడి; నందుల

కై వేఱుగ నడుగ వలసి నది యట్లుండెన్.

ఇప్పు డీతని నడుగకయే మనకుఁ దోచినట్లు భాగము లేర్పఱచి కోరుకొమ్మన నేదో మొకవిధమునఁ దనకుం బోలుతెఱంగునఁ గైకొని చనినమీఁద నయ్యది ధర్మజునికి నచ్చనియెడల “వాను దేవుండు బండుగుఁ డయ్యును మమ్మును వంచించె” నని యన వచ్చును. అట్టియెడ “ముమ్మాటికిని నీతమ్మునికిఁ జెప్పియే చేసితి” మని ప్రత్యుత్తర మిచ్చుట కవకాశ ముంచుకొనుటకై యిట్లు చేయవలసి వచ్చినది. ఇది యట్లుండుగాక. ప్రకృతము పిచారిం చుకొందము.

తే. గీ. అన్నియెడలను నాకు దీపైనవారు

గోపకులు పది వేపు రకుంత బలులు

గలరు నారాయణాఖ్యఁ జెన్నలరువారు ;

వార లొకవైపు నేనొక్కవైపు మరియు.

క. యథ మొనరింతు వార ల!

బద్ధ మౌదులకు! నేను బరమాత్ముడనై

యద్ధమ్ము త్రోవఁ బోవక !

బుద్ధికిఁ దోచిన సహాయమును బొనరింతున్.

దుర్యోధ—(తనలో) ఔరా! కృష్ణుఁ డెంతవెగాసము చేయుచున్నాడు!

నేన నంతయు నర్జునున కీయఁదలచి యీపన్నిక పన్నినాడు. ఎంత వెఱ్ఱివాఁడైనను నిప్పట్లఁ దన్నుఁ గోరుకొనునా ?

క. ఆయుధము పట్టడట! యని

సేయండట; “కంచిగడసేవ” యితినిచే

నే యుపకృతి యుద్ధార్థిక

నేయెడ నగు! నిట్టివాని నెవ్వండు గొనున్.

(యోజించి) అయినను బరమావ్రుడగు శ్రీకృష్ణుని విడిచి యర్జునుం

డితరము నపేక్షించువా? (తలపంకించి) అపేక్షించనియెడల

గృష్ణుని కపటోపాయ మెల్ల నాకే యుపయోగించుఁగాక !

అర్జు—బావా! కోరుకొనవచ్చునుగాదు ?

కృష్ణ—కోరికొనవచ్చును. నేను చెప్పిన మాటలు తుట్టతుదివరకు
వింటివికాదు! ఇదిగో మరల జెప్పుచున్నాను.

ఉ. ఆయుధమున్ ధరింప నని కగ్గముగా నొకపట్ల నూరకే

సాయము సేయవాడఁ; బెలుచ న్ననుఁ బిమ్మల నెగ్గులాడినన్

దోయిలి యొగ్గునున్; నిజము తొల్తవచించితిఁ గోరికొమ్ము నీ

కేయరి యిష్టమో; కడమ యీతని పాలగుఁ బాండునందనా !

దుర్యో—(తనలో) క. ఇట్టిదొకటి లేకుండిన

దట్టుండితఁడు “వట్టిగొడ్డుతాక” బ్రతివుడి

కట్టుంటఁ జేసి; నా కితఁ

డెట్టుం దప్పండు నగుదు రెల్లరు నన్నున్.

అర్జు—ఇదిగో గోరుకొనుచున్నాడను.

ఉ. నందకుమార! యుద్ధమున నారథమందు వసంపుమయ్య! మ

ధ్యందిన భానుమండలవిధంబున నీడగుకల్పిఁ జేసి నా

స్యందన మొప్పుఁ గాక! రిపుసంతతి తేజము దప్పుఁగాక! నీ

వెందును నాయుధమ్ముదరి కేగమి కొప్పునుఁగాక కేశవా!

దుర్యో—(సంతోషముతో దనలో) సర్వవిధములఁ గృష్ణుని కపటో

పాయము మనకే యుపకరించినది.

తే. గీ. రథమునం దెన్నిచిత్రంపుఁ బ్రతిమలుండ
వందు శివుఁడును క్షిప్తపు నజుఁడు నెల్ల
దేవతలు నుండవచ్చు; నాతీవి గృష్ణుఁ
డట్లున స్యందన విభాష యగునుగాక !

(ప్రకాశము) బావా! పరిశేష న్యాయమునఁ దక్కినదానినే యేను
గైకొంటిని. ఇక నే నరుగుదునా!

శృష్ణ—మంచిది. పోయి రమ్ము.

దుర్యో—(నిష్క్రమించును.)

శృష్ణ—(అర్జునుని వీపుపైఁ జఱచి చిరునవ్వుతో) బావా! ధనంజయ!
ఉ. “ఆలము సేయ నే”నని యథార్థము బల్కితిఁ జమ్మియిట్టిగో
పాలుని నన్నుఁ గోరితివి! భండనపండితు లగ్నితేజులు
త్రాలధనుర్ధరుల్ బహుశతప్రమితుల్ యదుసింహు లందఱిన్
బాలుగఁ గైకొనెన్ గురునృపాలుఁడు బాలుఁడ వైతి వక్తృటా!
అర్జు—(ఆనందముతో) బావా! నీయుద్ధ మేరికిఁ గావలయు! నీవు నా
యండ నుండుటయే పదివేలు.

ఉ. “ఉన్నది పుష్టి మానవుల కో యదుభూషణ! యాలజాతికిన్
దిన్నది పుష్టి” నీ వరుగుదెంచి రథంబున నున్నఁ జాలు నే
సున్నముఁ జేసెనన్ రిపులఁ జూపఱు లద్భుత మంద; సర్వలో
కోన్నత! నాకుఁ బేరొసఁగుమూరిక చూచుచునుండుమ చ్యుతా!

క. నీ తూష్టింభావము ప్ర
ఖ్యాతిన్ మాకొసఁగు; నీవ యని చేసినచో
శీతాంశు నెనుట రిక్తల
భాతిన్ బాధులకుఁ బేరుబయలెక్కు నెటుల్ ?

క. పదివేలలెక్కయే మొక
పదికోటులు వీరు యున్న భర మానీ కే
మెదురైతిమేని జయమున
నిదియెఱిగియె కోరితిని జమీనిను దేవా !

క. గోపాలుఁ డవినఁ దక్కువె
 గోపాలుఁడవే నిజంబు గోపాలక! నీ
 గోపాలత్వ మొసఁగున్
 గోపాలక తాభరంబు గొబ్బునమాకున్.

కృ—(ప్రసన్నభావముతో) ధనంజయ! నీకు నాయుండుఁగల భక్తికిం
 గను సంతసించితిని.

ఉ. ఊరక చూచుచుండు మను టొప్పిడిఁ గాని భవద్రథస్థు నన్
 బాఱఁగఁ జూచి నీరిపులు షక్తున నవ్వె యనాదరింతు రా
 శూరకులంబు మెచ్చ రిపుచూడనతాభర మూనునీకు నే
 సారథి నై యింక కొ విజయసారథినామమునన్ జరించెదన్.

అర్జు—(పట్టరాని సంఘోషముతో) దేవా! లీలామానుషచిగ్రహ! నేను
 జిరకాలమునుండి యేది మనంబున నభిలషించితినో అయ్యదియే
 నీవు ప్రసాదించితిని.

క. బంధుగుఁడినీకు నోయమ
 నందన! భక్తుండ నట్టి నన్నెటులై నన్
 ముండఱకుఁదెచ్చుభారమ!
 నం దేవర దెవఁడునుకృతి నాకన్ననిఁకన్
 పూర్ణముగా ననుగ్రహింపఁబడితిని.

ఉ. సారథి యాట! వేదముల సారము శౌరి; తదంఘ్రి భక్తిచే
 న్నారెడు క్రీడి తా రథికుఁ డౌనట! చిందము విల్లుఁ దేరునున్
 వారువముల్ మొదల్ దివిజనర్గ మొసంగినవంట! యస్త్రవి
 స్తారగురుల్ శివాదులట! సంగరమం దెవఁ డాగఁజాలెడిన్.
 బావా! అన్న నీ రాకకై వేచియుండును గావున నుపప్లావ్యంబున
 కరుగుదము రమ్ము.

కృ—మంచిది పోవుదము. అర్జునా! మీ సుయోధనుఁ డిప్పుడెక్కడి
 కరిగెనో యెరుగుదువా?

అర్జు—బలదేవుని సందర్శనమునకని తలఁచెదను.

కృ—నీవనినట్లే! నీవుమాత్రము మాయన్నను సందర్శించి సహాయ మేలకోరవు?

అర్జు—నామనంబునఁ గలయథార్థము వచించెద నాలింపుము.

ఉ. ఈ వొకరుండవే జగములెల్ల జయించెద; వేనుఁగూడ న
 క్లే విలయం బొనర్పఁగల; నెండును బేర్లలవాడ చౌట నీ
 కీ విజయప్రశస్తి యగు నేమొ యటంచు మదిన్ దపింతు స
 ద్భావముకల్పి నాయభిమతం బొడగూర్చితి; కొండనెక్కితిన్.

మ. బలరాముండు బలాభిరాముఁడతనిన్ బ్రార్థించినన్ వచ్చుబో
 కలన నీవలె నుండు టొప్పుఁ డతఁ డక్కంతరవం బెల్ల యో
 ధులఁ జక్రాడు మృగావళిన్ బలె; యశోదుద్ధాబ్ధి నింకొక్క ప్రో
 ల్వలయించున్ దనపేర; నాకు జగతిఁ బేరెల్లు పెంపారెడిన్!

కృ—(నవ్వి) ధనంజయా! అతడు మన కెగుటిపక్షమున నిల్చినచో
 నప్పుడుమాత్రము సంగరంబు భారము కాదా?

అర్జు—అగుగాక! నీయనుగ్రహమున్నచో నేలోపమును రాదు.

కృష్ణ—(నవ్వి) నీధైర్యమునకు సంతసించితిని. ఇంక నిజము వచించె
 దను వినుము.

ఉ. వచ్చెడి వాఁడు గాఁడతఁడు వారికి మీకునుగూడఁ దోడు; వి
 వ్వచ్చుఁడ! యమృతహామహునిభావముమున్నె యెఱింగినాఁడ; నా
 సచ్చరితుండు మీకుఁ దగ సంతి పొసంగిన సంతసించు, నా
 యిచ్చయనట్టిదే! మనన రేండుని యిచ్చయుఁ గూడ నిట్టిదే.

కావున మనమింక నిందులకై యత్నింతము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది (శ్రీ)...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింప

బడిన పాండవోద్యోగమునందుఁ

ప్రథమాంకము.

సాంఘ్యోద్యోగము

నాటకము

ద్వితీయాంకము

[పిదపఁ బాండవులై నుగురును బ్రాపదియుఁ గృష్ణుడును
బ్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణ—దేవా! అజాతశత్రు! యుధిష్ఠిర!

క. నాతరము కాకయున్నను

జేతులు జోడించుకొనుచుఁ జేసెద దాని

స్నేహలవు దెలుపు మఖిలధ

రాతలపతి మాళిరత్న రంజితచరణా!

ధర్మ—దేవా! వసుదేవనందన! నీయొసర్చు సంబోధనము భావికార్య
నూచకమేమో గాని వానప్రస్థుడనగు నేనిప్పుటి కందులకుఁదగను.

ఉ. “తమ్ముని బిడ్డలంచు మదిఁ దల్పఁడు పుత్రులలోనఁ గూడె రా

జ్ఞమ్మునమీకు బాలాఁగఁడంధవృషాఁడు” డటంచు మొన్న నీ

సమ్ముఖమంద తేల్చెగద! సంజయుఁ; డాకురురాజు లుబ్ధచి

త్తమ్మునఁగన్నఁగానఁడికఁడప్పుదు యుద్ధము బంధునాశమున్.

జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులనియు నాదైవంబవగు నీవు మా
యెడలఁ గలవనియు నెఱుఁగుదును. అయినను.

ఉ. ఆలును బిడ్డ లేడ్డ నృపు లాలములోఁ గడతేర కెల్ల చు

ట్టాలును చూపుచూయ కకటా! యిలదక్కున! దక్కునిత్తురే!

చాలును రాజ్యభాగము; ప్రజల్ సుఖించిన నాకుఁజాలు; నేఁ

జాలక కాదు చూవె? తినఁజాలను నెత్తురుకూడు మాధవా!

కృ—బావా! యీ యసమయ నిర్వేగమేల? క్షత్రియ కుమారులకు
నెత్తురుకూడుగాక జోలికూడు తినుట ధర్మమా? అయినను నీ యభి

మతం బేదియో నిర్వర్తించుటయే మాకుఁ బరమధర్మము కావున
స్వప్నముగాఁ దెలుపుము.

ద్రాప—తెలుపవలసిన దేమున్నది? మొన్న సంజయుడు “నీకు వారు
యధము చేయనిచో రాజ్యమియరనియు, నీవు యధముచేసి
రాజ్యము కోరుటకన్న నంధక రాజ్యమందో వృష్టి రాజ్యమందో
బిచ్చమెత్తుకొని జీవించుట కొంతయుక్తమనియు, బోధించెను
గదా! అట్లు బిచ్చమెత్తుకొనుచు మధ్యమధ్య వనంబుల కరిగి వెను
కటి వలెనే కండమూలంబు లారగించుచు ఋషులతో ధర్మ
శాస్త్రంబులు ముచ్చటించుకొనుచు నుండవలసినదనియే మీశాప
గారి యభిప్రాయము.

కృ—అమ్మా! ద్రుపదరాజపుత్రీ! చెప్పవలసినదంతయుఁ జెప్పనిమ్ము.
(యుధిష్ఠిరుని దిక్కు) దేవా! యధిష్ఠిర మహారాజా!

ఉ. సంజయు రాయ బారమున సార మెఱింగితి మాతఁ డెందు మీ
కుంజను శాంతి, వారలకుఁ గోపమయ్యెప్పడి; మీకు బిచ్చపున్
గంజి రుచించు, వారలకుఁ గన్గొని పాలు రుచించు; మీక నై
వింజము పుట్టె, వారికై పృథ్వి జనించె నటలంచుఁ దెల్పెడిన్.

బౌరా! యీ శుష్క ప్రియములును శూన్య హస్తములును!

క. మా కాయవ్యము మఱియున్

మాకారోగ్యంబు మఱియు మాకు ధనంబున్

మీకు ఋణ మన్న తెఱఁగున

కీ కౌరవనాథు సంధి దృష్టాంత మగున్.

క. పాలీకున్నను దమ కం

దాలోఁ బడి తినుటకేని దయ సేయఁడ భూ

పాలుఁడు ధృతరాష్ట్రుఁడు న

చ్చీలుం డాతనికి నెవరు చెప్పెడివారల్.

ఈ సంధి సర్వవిధముల “నీకంట నేను వ్రేలిడవను నా నోట నీవు
వ్రేలిడు” మన్నటులున్నది. ఇది యిటులున్నను నీమనంబుయధము
నకు వెనుదీయుచున్నది. అగుగాక! నీనిశ్చయము వ్యక్తీకరింపుము.

ధర్మ—నీ నుడివినదంతయు నిక్కమే; అయినను పితామహ కుంభ సంభవ కృపాచార్యప్రముఖులు వినుచుండఁ జేరొలగమునఁ బుత్ర శత పరివృత్తుండగు మా పెద్దశండ్రితోడ నీవుఁగూడ నొక్కసారి సంధి వచనంబులు విన్నవించిన వినునేమో యని తలచెదను. కావున నన్ను మన్నింపుము.

ఉ. ఇంతకు సంధిచూట వినసి వినకుండగని మనంబు ని

శ్చింత మగున్, జనంబు మన సేమమె కోరుదు రెల్లవారు, ని
దింతురువారినిశ్చయము, నిన్నునుతింతురు, మాకుఁగీర్తి సా
మంత నృపాలు రందఱకు మా వ్యవసాయము తేట తెల్లమా.

కాన మమ్మి యాపత్సముక్రము దాటింప గర్హధారుడవు కమ్ము.

ఉ. సంధియొనర్చి మాభరత సంతతి నిల్పుము, లేద యేని గ
ర్వాంధుల ధార్తరాష్ట్రుల సహాయులతోఁ గునిసింపు మో జగ
ద్బాంధవ! రెండు కర్జముల భారముఁ బెట్టితిమయ్య! నీభుజ
స్థంభమునందు; దారసిలుఁగావుతిమాకుయశంబోరాజ్యమో.

సకల ధర్మ స్వరూపుడవును సమస్త విశారదుడవు నగు నీకు మా
యుపదేశం బనావశ్యకము. అయిన నొక్కవిశేషంబు వినుము.

గీ. సౌబలేయులు సంధి కిష్టపడిరేని

అన్నదమ్ముల మేము నూటైదుగురము

పాడిమెయి నిష్టపడరేని వారు నూఱు

గురె సహోదరు; లే మైదుగురమె కృష్ణ.

కృ—అట్లు జరుగుటయే దుర్లభము గాని జరిగిన మంచిదియే కదా.

ఉ. మీరును మీరు! గీడ్వడుట మేలగునే ప్రజకై నఁ గాని దు
ర్వారులు ధార్తరాష్ట్రులు భవాదృశు తాదురె ధర్మరాజు.? నీ
కోరికఁ జేయఁగూ దనఁగూడదు గావునఁ బోవువాడ; నీ
కూరిమి నోరిమి బ్రజలకు నిద్రితం బొనరింతు నచ్చటన్.

ధర్మ—(అలోచించి) పాపాత్ములగు సుయోధనాదుల కడకు నినువంటి వారిం బనుచుట యపాయకరంబనియుఁ దలఁచెదను. త్రిలోకాధి పత్యంబేనియుఁ బాండవులకు నీ సేమమువంటిది గాదుగదా!

కృ—(నవ్వుచు) బావా! అట్లెన్నఁడును సం దేహింపకుము.

క. ఉక్కిపు లగుకొరవులుం.

దక్కినఁ భూవరులు గలిగినను బాధ! నా

ప్రక్కకురానేర్తురె? యొక

లెక్కయె? నిక్కముగ నేనశిగినంజెపుమా

గీ. న్యాయమార్గంబు వినని కర్ణత్రయంబు

గలుగువాఁడు గదా! యట్టి ఖలునియెడల

సంధికుదురు నె యనునొక్క సందియంబె

కాని మనమున నాకొండుకలదె వెఱపు.

ధర్మ—నీకొక్కరివలన వెఱపు లేదనుట సత్యమే, అయినను.

ఉ. దౌత్యముపట్ల నీదు దెసఁ దప్పు పనుల్ పచరించు కొరవ

వ్రాత్యుల రూపునూపు పని పట్టినఁ బట్టంగ వచ్చుఁ గానమీ

సాత్యకి వెంటఁ బెట్టుకొని చచ్చుచటన్ గృతవర్మ కొరవా

మాత్యజే యయ్యుయాదవుడు మాధవ! నీకనుకూలడయ్యెడున్.

భీము—(కన్ను లెఱ్ఱజేయుచు) ఇంతకు సంధి యేమని?

ద్రౌ—(ఎకసక్కెముగా) విదూర్భిచ్చినఁ జాలునని యట!

భీము—(తనలో) ఆహా! కాలవై పరీత్యము.

చ. అనుపమ విక్రమక్రమసహాయుల కంతటి పాండురాజవం

దనులకు నొక్కకూళ భరణం బిడుచాడ్పున నూళ్తులైదు ని

చ్చునఁట! కటా! యటుల్బునుకఁజూచుట రాచకొలంబువారికిన్

ఘనతయె? మంత్రదుర్ధ బుజగంబ నిసీ! యిపుడేమి చేయుదున్.

(దుర్యోధనాదుల నెదుట నున్న వారివలెభావించుకొనుచు బ్రకాశము)

ఓహీ! దుర్యోధన దుశ్శాసన హతికులారా!

ఉ. అగ్రజుఁ డంపుగాక! సర కాసుర మారకుఁడేగుగాక! మీ

దుగ్రత మాని సంధి పడ నుండురుగాక! యిదంబుజార్గళో

వగ్రగదా ప్రహారములఁ దప్పకు మృత్యువు మీకు నమ్ముడీ
యగ్రజ సంధికి స్పృహఁ లండఱిచావమియే ఫలంబగున్.

ద్రౌప—ఏమీ! దుర్మాధులగు కౌరవు లెదుటనుండి తలపట్టి యీడ్చి
కట్టు పుట్టంబు లొలువం జూచుచుండియు నన్ను దిక్కుమాలిన
దానిఁగాఁ జేసిన పార్థమధ్యమున కీయసమయ కోపము! బేను!
అసమర్థులం కెందును బరోక్షమునందె ప్రగల్భోక్తులు మొందు.

భీము—(ఎదుట జూచి) ఏమీ యిచ్చట వాడు లేరా; కోపాంధకార
మునఁ గానక యిట్లంటిని. స్రుపదరాజపుత్రీ! నిజము. అసమర్థు
లమే! కాదేవి.

మ. ఒక దుర్మాధుఁడు కొప్పు పట్టికొని సర్వోర్వీపతు ల్పాడఁ గొం
కక నీకట్టినపుట్ట మార్యసభ లాగం జూడమే! దాని కూ
రకయున్నట్టిక తంబ యస్త్రదనపర్థత్వంబు వాక్రువ్వఁగా
నకి! యింకేటికి మమ్ము దూఱెదపు వాచాశూరు లిప్పండవున్.
ధర్మ—క్షత్రియకంపతులారా! శాంతింపుఁడు శాంతింపుఁడు! భవితవ్య
మెన్నఁడును గాకపోదు.

భీము—శాంతించి చిర కాలమైనది. (గత నేలం బడవై చుచున్నాడు.)

కృ—అర్య! ధర్మతనూజ! సంజయుని మాటలు వింటిని. నీనిశ్చ
యంబును వ్యక్తపఱచితివి. ఇంకఁ బయనమై హస్తినాపురంబు
నకుం బోయి నీయభిమతం బీడేర్పఁ బ్రయత్నించెదను. కాని—

గీ. మోఱుకులు కౌరవులు నీతిదూరు లనుచు

జెలిమి ఘటియిల్లుటయు ననిశ్చేయ మనుచుఁ

దెలిసియుండియు నీబుద్ధి కలఁత పడియె

బురదలోఁ బడ్డయేనుఁగుఁ బోలె నధిప!

ఉ. మాయురురోదరంబున నమాయకని న్నినుగెల్చి కాంతకం
జేయఁగరానియంతపనిఁ జేసి యరణ్యములోని కంపియన్
హాయిగ నుండనీక ఖలులై పలునెగ్గులు పన్నుచున్న యా
దాయలు చుత్తు రంచు దయఁ దాల్చెద వెంటెటి ధర్మరాజవో?

విక్రమరహితులగు రాజుల కాపదలు మెండనియు నిడుములుపడువాని
కదృష్టము దూరమనియు నదృష్టహీనునకు భాగ్యంబు చేకూర
దనియు వచించు పెద్దల నీతివాక్యములు స్మృతికిం దెచ్చుకొనుము.

గీ. శత్రుపక్షంబు నిరసించి సంగరంబు
సేయ ఎదిరి జొన్న మయ్య! నిశ్చింత మీఱ
నేనుఁగులఁ జంపి జీవింపఁబూనుఁ గాని
నీరసంపడ దెవుడు కంఠీరవంబు.

గీ. మానహానికి సహృదినపరు మహాత్ము
లనువు లై నను విడుచుట కనుమదింత్రు
బూదె ముంగాలఁ దన్నుచుఁ బోవుఁ గాని
మంటదరి కేగఁ జూచునే మనుజుగణము?

ధర్మ—శాత్రవులు మిగుల బలసంపన్నులు. మనమా! యంతటి బల
సహాయము లేనివారము. జయం బెదిరికో మనకో తెలియుట
దుర్లభము; దానంజేసి సుఖము వైకల్పికము. అనితలంచి నిశ్చిత
సుఖంబగు సంధి సేయుటయే మనకుఁ గర్తవ్యంబు.

కృష్ణ—యధిష్ఠిరా! నీ బలపరాక్రమములను నీ తమ్ముల తేజంబును
నీ వెఱుంగక మాలలాడుచున్నావు.

ఉ. నాల్గుపయోధులో యనంగ నాలుగుదిక్కులలో యనంగ నీ
నల్గురుతమ్ములం బ్రమథనాథసమానులు; యుద్ధరంగమం
దల్లిన నెన్నఁ డోఁపగలఁ డయ్య! భవత్పరిభావనహ్నికిం
గల్గిన వృద్ధి యింక రిపుకాంతల బాష్పము లార్పఁ జూడుమా!

ఇదియు భవితవ్యమునకుం దగిన యుపదేశము గాని నీతలంపున
కన్యథా కరణంబు కాదు.

ఉ. ఐనను బోయి రావలయు హస్తిన; కచ్చటి సంధిమాట యె
ఘ్నైనను శత్రురాజుల బలాబలసంబడ చూడవచ్చు నీ
మానసమందుఁ గల్గు ననుమానముఁ దీర్పంగవచ్చు; దస్సచూ
ధానము మీవిధానమును తాతయు నొజ్జయు విందు రెల్లరున్.

భీము—(బిగ్గరగా) ఓయీ! ఈ పాండువనఁధినిధానధోరేయ! పాండువ
దూతా! జనార్దనా! మా రాజుగారి తలఁపు వేటు, నీ తలఁపు
వేటుగనున్నది.

ఉ. యుద్ధము యుద్ధమంచు మది యుబ్బఁగనీకుము మానివై యసం
బద్ధము లై న వాక్యములు పల్కుకు మం దెన రెట్టు లాడినన్
గ్రుడ్డిఁడెవోచు సఁధిఁ జెడగొట్టక ధగ్గు తనూజు కార్య సం
సిద్ధి యొనర్చు మయ్యనఘు సేమమె మాకును సేమమన్నిటన్.

ప్రకృతి దుర్లలితుండును, నాజన్మగాపాండువద్వేషియు, నైశ్వర్య మద
మత్తుండును, గ్రూర పరాక్రముండును, దురుద్యోగియు, మానియా
నగు సుయోధనుండు చచ్చుటకైనఁ దెగుఁ గాని తన మతంబు
వదలడు. వాని నైజంబు నీవెఱుంగనిది కాదు.

గీ. ఒక్కొక్క కులంబు నశియింప నొక్కడొక్కఁడు
పుట్టువొందిరి పూర్వ మపూర్వ నృపులు
ఖలులు నేటికి గాంధారి కడుపునందు
జనన మందిరి భరత వంశంబుఁ గల్పు.

కాన జతురుపాదుంబునం గాక తక్కిన చతురోపాయంబుల వానిఁ
జక్కఁ బఱుపుము.

కృష్ణ—(నవ్వి) ఇవి భీమసేనుని మాటలేనా! (సమీపించి చేతితోఁ
జఱచుచు)

గీ. నిమర వోచుంటివో! లేక బెనరి పల్కు
చుంటివో? కాక నీవు తొల్లింటి భీమ
సేనుడవె కావో? యెన్నఁడీ చెవులు వినని
కనులు చూడని శాంతంబు గానవచ్చె.

చ. “కురుపతి పెందొడల్విరుగఁ గొట్టెద తొమ్ము పగిల్చి వెచ్చ నె
త్తురు కడుపారఁ గ్రోలి యసి దున్గెద దుష్టుని దుస్ససేను భీ
కర గదచేత” వంచును బ్రగల్భము లాడితి వల్లకొల్వులొ
మరల నిదేల యీ పిఱికి మానిసి పల్కులు మృవ్విభోజనా!

ద్రాప—భగినీవత్సలా! నూఱుమాట లాడవచ్చును గాని యొకమాట నెఱవేర్చుట దుర్లభము కదా!

కృష్ణ—ఔను! మానవతీ శిరోమణీ!

గీ. బరువు మోయుఁగలేని దుర్బలాఁడు సమయ

మరసి యేకాంతమగుచోటి కరుగుపగిసి

నేటిదాఁక బ్రగల్భపు మాటలాడి

బెడరుచున్నాఁడు పోరికై భీముడిపుడు.

ధర్మ—(తనలో) ఎట్టెటో చల్లారి న భీమకోపాగ్ని నీ మహానుభావుండె రగులు కొల్పు చున్నాడు. కాన నిటు చేయగూడదని మందలించెదను. (జనాంతికముగా) వాసుదేవా! మహానుభావా!

చ. పగ దిగనాడి నావలని భక్తికతంబున గాళ్ళ సంకెలల్ దగులుప లోపల న్వగచు దంతి విధంబున నున్నవానితో జగడము తెచ్చిపెట్టుకొని శౌర్యముఁ బోడికి నాయతగిలు సేయుఁగ నొక నున్నదే! మన ప్రయత్నములన్నియు సాగనేర్చునే?

కృ—ఈ భీమునకుఁ గోపమలంకారమగునట్లు శాంతము కానేరదు. కావునం గోపము వచ్చుటకయి యీ ప్రశంస తెచ్చితిని గాని యథార్థము గాదు.

ద్రాప—(జనాంతికముగా) అన్నా! దీనశరణ్య! పాంచాలీ పరిభవ క్లేశ మనుభవించుటకుం బాలు పంచుకొను నార్యవృకోదరుని కోపాగ్నియే చల్లాటిన ద్రాపది యొక దిక్కుమాలినదే సుమీ.

భీము—(ఎకసక్తముగా) ఓయీ! కురుపాండవసంధినిధాన ధారేయ! పాండవదూతా! యదునందనా! యేమంటివి! “బెడరు చున్నాడు పోరికై భీముడిపుడు” అనియూ! అవును. పుట్టువుచేతనే శూరకుల భూషణంబవు నీవు నన్నవలసినదే.

ఉ. పసితనమంద పాలొసఁగ వచ్చిన నాతినిఁ జంపినాడనో!

పసరముతోడఁ బోరి బలవంతుల లోపలఁ గీర్తి గొంటినో!

ముసలిది మేని చీలికలు మూసిన మానిసి కోడిపోతివో!

ముసలినివో! సదా పసులమాటున శౌర్యము నాకుఁ గల్గునే.

కృ—(తనలో) ఇదిగో! భీమమనశ్చతుష్పథంబునం గ్రోధనృక్రోధంబు మోసులెత్తుచున్నది. సమయానుకూల వచన రచనాదోహ దంబున నప్రతిహతమై దెస లాక్రమించునట్లు కావించెద. (ప్రకాశము) బావా! భీమసేన! ఉన్నమాటన్న నీకింత యులుకేల? బీరము లాడియాడి సమయమునకు సంధికిం బురికొల్పుచు గద దూరముగా బాజవైచి కూర్చుంటివి కాన నట్లంటి.

భీము—ఓయీ! పరాభిప్రాయానభిజ్ఞా! యుద్ధమునకే బెదిరితివో, యన్నగారి యానతికే బెదిరితివో తెలీసికొన లేకపోతివి.

ఉ. అంబుధులింకుఁగాక ప్రళయంతము వచ్చినవచ్చుగాక లో
కంబులు నూర్యచంద్రు లడఁగం దలక్రిం దగుఁగాక గొప్ప క
వ్వంబులు మూఁడుగాఁక పెనుసంపద పెంపఱుఁగాకఁ యెట్టికృ
త్యంబుల నెందునే నడుగుదాఁటదు పాండవులన్న మాటకున్.

కృష్ణ—బావా! నుయోధనుని తొడలు విఱుగఁగొట్టి చంపెదననియు మనసేనుని తొమ్ముఁ జీల్చి నెత్తురు ద్రాగెదననియు నీవన్న మాటలు గావా?

భీము—(లింకముతో) అవును నేనన్న మాటలే.

కృ—(చిరునవ్వుతో) ఐనచో భీముడు దక్క దక్కిన పాండవులే యన్నమాట కడుగు దాటనివారు.

భీము—(నకసక్తముగా) ఓయీ! అన్నమాట కనగా నీకర్థమే తెలియకపోయె.

గీ. గొల్ల యిల్లాండ్ర వంచింది కొంపకొంప
కరిగి పాలెవ్వున్న పెరుఁగు దొంగఱితమునన
బొట్టనిండించి జీవించినట్టి వెఱ్ఱి
గొల్లనికీ నీకు విద్యల గోలయెల.

గీ. ధగ్ధతనయుండు నడిచినదారిఁగాక
మాఱు స్రోవను జనుట మా మతము కాదు
లేకయుండిన ద్రాపది శోకమార్ప
నీవు దిక్కైతివన్న గోడేల మాకు.

అర్జు—(తనలో) హాస్య వ్యాపారము మర్యాదలనుగూడ నతిక్రమించుచున్నదే. (ప్రకాశముగా) ఆర్హా! భీమసేన! నేనును సుయోధనుండును రణ సాహాయ్యంబుగోరి యేక కాలంబునం ప్రార్థించినను గొండాక నెపంబుఁ గల్పించి మనయందలి పక్షపాతము చేత మనకు బాసటగా వచ్చిన యీ మహాచుభావున్ ధరుక్తులాడి విరక్తునిం జేయుచున్నావు. అతనిగోడే మనకు సర్వదా కావలసినది.

మ. చెలి చుట్టంబు మహాచుభావుఁడు కృపాసింధుండు మాన్యుండుగాక, లఘుత్వంపుఁ బ్రశంసకుం దగునె? నీకార్యంబు సాధించుకోఁగల నైపుణ్యము నీనెఱుంగ వనునే కాకటు మేనత్త పుత్రుల మంచించుక మేల మాడ దగదే? రోసంబు రాఁబాడియే? భీము—అర్జునా! నీకు చెలియదు. మేలమాడుటకు దేశకాలపాత్రంబులు లేవా?

మ. బకునిం జంపితి రూపుమాపితి హిడింబా సోదరున్: దుష్టశిచకులం దున్మితి మొన్న నూర్ధుర: జరాసంధున్ దురాసంధు నేనొకడం జంపితి నాకు భీమునకు వేరొక్కఁడు తోడే? యెన్నక నన్నీ గతిఁ బోరికిం బెదరుచున్నాడం చనం బాడియే?

ఉ. పుట్టినదాది పేరయినపోటుతనం బొకయింత లేక రాపట్టితనంబు జాడఁ గనుపట్టగ నీయక వ్రేవెలందులగజెట్టుకుఁ జేరఁ దీసి పలుచెట్టలు చేసిన యొక్క గొల్లరాచుట్ట మెఱుంగునే? భువనశూరు సమీరకుమారు బీరమున్

సక—(తనలో) అన్నగా రేలొకొ మన్ననకుం దగిన వెన్నునిపై నెన్నఁడును లేని చిన్నతనంబుఁ జూపించుచున్నాడు. (ప్రకాశముగా)

ఆర్యా? జరుగజోవు నది యొకటియు జరుగుచున్నది మరొకటియు నగుచున్నది.

క. జనకుఁ డగుపాండు భూపతి

చనినప్పటినుండి యేదొసంగులు రాకుం

డ నిరత మీయన గాదే

మనలను కాపాడుచున్న మానిసి తలఁపన్.

అట్టివాడొక్కమాటయొకసక్కెముసకై యాడిన సహింపరాదా? కాక
ఉ. గొల్లఁడు గొల్లడంచు వినఁగూడని పుష్కల నిల్లు దూఱఁగాఁ
జెల్లునె యీ పరాత్పరుని చెయ్యలెఱింగియకాదె యన్నయుం
దల్లియు నెప్పుడున్ గురుపదంబుగ నెంతకు దానినైన నీ
యల్లములోపలం దలఁప వుత్త యచూయికకోపి వక్కటా?
భీము—తమ్ముడా? మద్రభూపాల ప్రథమదాహిత్ర; యేల యీనిర
ర్థకవాక్యములు. మీరందఱుతని యడుగులకు మడుగులొత్తిన
నొత్తుదురు గాక.

గీ. చావకుండ నితఁడె సంరక్షణముఁ జేసె

నొక్కో యక్కతోడ లక్కయింటఁ

గూడఁ దోడువేదమై డాసె నితఁడే

యిడుము లడవులందుఁ గుడుచునవుడు.

సహ—ఆర్య? కనిష్ఠసోదరా? ఏల యీ యప్రస్తుత ప్రశంస? మున్నె
న్నఁడును మనకుపకారము చేయక యే పోవచ్చును. ప్రస్తుతమున
ఉ. సాయము చేయవచ్చెగదా? శౌరి. యతం డొకమేల మాడ న
న్యాయముగాఁ గుటుంబ కలహంబునకుం దిగితివు చాలు నీ
కోయతనంబు బైటఁబడె గోడలకుం జెవులుండు నయ్యయో?
దాయలు విన్న లోకువగదా! యవి యైనను మిన్నకుండరే.
అదియునుగాక యథార్థ మాలోచించినను:—

ఉ. తాతయొకొజ్జ గున్ గురులుఁదక్కినజోదులుచూచుచుండఁ గా
బాతకు లీడజోక మనభార్యను బట్టి పరాభవింప నా

నాతికి మానరక్షణ మొనర్చినయట్టి మహాపకారి ని
 స్నేహితు శౌర్యహీనుఁ డని యీ సమాధి న లోప మున్నదే.

భీము—చీ! చీ! కష్టవానిచేతఁ గూడ నింతలేసి మాట లనిపించు
 శూనుచున్న యీదురభిమానపు బ్రతుకేల! ఇదిగో! ఈగదాదం
 డమునం దలవ్రయ్యలు చేసికొనియెవ. (గద పుచ్చుకొని) ఓ
 గదాదండమా!

చ. వెలదినిఁ గొల్వలోఁ బరిభవింపఁగఁ జూచుచు నున్నకూళ చే
 తుల నినుఁ దాల్చి నిక్కముగ దుర్యశముం గొనితెచ్చె వీకుఁ ద
 త్ఫలముగ నేఁడు వానితల వ్రయ్యలుచేసి యశమ్ముఁ గొమ్ము నీ
 తలఁపగు వీరపుంగవుని తావునకుం జని నీకు మొక్కెదన్.

ద్రౌప—(భీమునిచేయి పట్టుకొని) ఆర్యపుత్రా! శాంతింపుము
 శాంతింపుము. పగఱ గెల్పుటయు లేక చచ్చుటయు నాఁడు చేయం
 దగినవి కాని నేఁడీ వృథాప్రాణత్యాగ మేల! “హస్త్యంబునకు
 దేశకాల పాత్రంబులు లేవా!” యని మీ దుగ్గడించిన పలుకు
 మిగుల లెస్సపలుకు; పాత్ర మెఱుంగక మేలమాడిన యీతప్పు
 శౌరిది కాని మీయది కాదు. నాథా! యీదీనురాలి నేనుచేసెదరు?
 నా పరాభవానలం బార్దువారెవరు? నే నికముం దనాధ నగు
 దునా! ముత్తైదువనగుదునా? చాలితిరేని మీయైదుగు రేక
 వాక్యంబున నక్కిరుక్కుల పాంసనులం జూపి యుండుటంబు మొదలౌ
 దలవఱకుబగ్గుబగ్గున మండుమడీయపరాభవానలంబుఁ జల్లార్పఁడు.
 లేదేని రణరంగంబు నందైన వీరస్వర్గ మనుభవింపుడు; ఈ యె
 క్కటి దుర్మరణంబు వలని ప్రయోజనం జేమి? ఓదేవా! అజాత
 శత్రు! మున్నరణ్యంబునఁ జెలియలి వానియైనం దలంపక
 నన్నుఁజెఱఁగొన్న సైంధవునిగట్టి తెప్పించినగతి నీనుయోధనా
 దులం గట్టి తెప్పించుటకైన నీతమ్మునకు నెలవిమ్ము.

భీము—పాంచాలీ! నన్ను వారింపకుము.

ఉ. ఎమ్మెయినైన యధ్యమున కీయ్యకొనండు యుధిష్ఠిరుండు. మ
ర్మములు దూఱనాడునుఁ “బరాధవమో” యనియేడ్చువీపు! ని
క్కమ్ముగ నీగతిం బ్రతుకుకంటె సుఖం బగుఁ గాక మీఁద గుః
ఖమ్ముగఁగాక చచ్చుటయె కర్జము మానికి మానిసిమణి! *

ధర్మ—(భీముని సమీపించి) నాయనా! భీమసేనకుమార! నీవేల యీ
యాత్మహత్య కొడంబడెవపు! ఓవాసుదేవా! గోరులతోఁదునుముఁ
దగినది గొడ్డలితోఁ దునుమునట్లు చేసితివి గదా! ఓ పాంచాల
రాజపుత్ర! భీమ కోపానలంబుఁ ప్రజ్వలింపఁ చేయఁ గట్టెలువిడిచి
పెట్టినట్లే మాట్లాడుచుంటివి గదా! ఓ సహదేవకుమార! ఒడలునొ
చ్చిన నెన్నఁడును నొరులఁ జిన్నమెత్తు మాట యననివాడవు
గురువులదెరగా యసచారము?

ఉ. జూడఁదొయె కళత్రమును శోకముపా లొనరించి తల్లి దా
యామలయింట నుండఁగ మహాటవిపాలయి తమ్ముగుఱ్ఱలం
గాదిలిపెండ్లమున్ వెతిలఁ గాఁచిన యీబరి యుండ మాని యిం
దేదియు లేని భీముపయి కేగెద వేల గదాప్రహారమా!

కృష్ణ—(తనలో) న్యవహారము ముదురుచున్నది; కావున మరల
భీమసేను నెప్పటియట్లు కావింపవలయు. (జనాంతికముగా) ధర్మత
నూధవా! ఏమిది నీకుఁగూడ నీవెఱ్ఱి! ఊరక చూచుచుండుము.
ఇంతలో వాయుచందనునిం బ్రసన్నునిం జేసెద. (ప్రకాశముగా)
బావా! భీమసేన! భేస మెఱుంగని మీపెద్దన్నగారి మదికిఁగూడ
భేసము కల్పించితివి. నీవే యిట్లు సాహసించితివేని—

ఉ. భీకరమై యగాధమయి భీష్మగురుప్రముఖోపలాకులం
బా కురురాట్టచూజలధి కడ్డముగాఁ జవఁగా భవచ్చమూ
నాకను ద్రిప్పఁగాఁదగిన నావికుఁ డెవ్వఁడు! నీవు లేక యీ
శోకము తీఱునే ద్రుపదసూతికి నిక్కము వాయునందనా!

గీ. అన్నమాట లాలించి నీ వన్నమాట
లబ్బరము దోఁపఁజేయ నేనట్టు లంటి

గాని యెవ్వరు నీపరాక్రమ మెఱుంగరు
సమయ మిదె వచ్చుచున్నది శౌర్యమునకు.

అదియునుంగాక చిన్నతనంబునుండి దురాత్ములగు సుయోధనాదుల
చేడుతలంపులకు నీవ తగిలుంటివి.

ఉ. త్రాటం గట్టిరి నీటఁ ద్రోచిరి విషద్రావంబుఁ ద్రాగించి రా
రాటంబుం బడి “రీపు గీడ్వడినఁ బోరాటం బకించితకరం
బాటంకం బసదా” నటంచుఁగద; యాహ! యట్టిశత్రుత్వ మె
ప్పటం దోగితో! యెట్లు సంధియొనరింప న్నన్నుఁ బ్రేరేచితో?
భీము—(కోపము చాలించి) కృష్ణా! మాటిమాటికి నాచేత నేల
ప్రేలించెదవు.

ఉ. ఇంతిని గొప్పఁబట్టికొని యీడ్వఁగఁ జూచితి నెందుచేతనో
వంత దురంతమైన వనవాసముఁ జేసితి నెందుచేతనో
శ్రాంతి వహించి యొక్కనిదెసం గొలుపుండితి నెందుచేతనో
శాంతి వహించి యీపగిది సంధి కొడంబడు టందుచేతనే.

ఐనను సంతపచనప్రస్తావంబున నాంబికేయునితో నిట్లనుచు.

ఉ. పాండునృపాలకుండు జనవంధ్యుఁడు నీయనజుండు రాజ్య మా
తండ్రి భరించె మొన్న చనుదాఁ కిపు డింటికిఁ బెద్ద వయ్య నం
ధుండవు గాన నీసుతులతో సరిగా ధరఁ బంచిపెట్టి పై
నుండుము నీకుమారుల మహాదయముల్ వినుచున్ సుఖంబుగన్.

అట్లు పంచిపెట్టుట కంగీకరింపవేని.

ఉ. అలములోన నీసుతుల నండటి నొక్క గదాభుజంగికిం
బాలొనరించి వచ్చిస నృపాలురు చూడఁగ నిచ్చువాడ నే
నూళ్ల తిండికిం బ్రతికియుండిన మీకునుఁ ‘దాసి’ వంచుఁ బాం
చాలిని నవ్విసట్టి దొరసానికి భానుమతీ నధూటికి.

ద్రాప—నాథా! కార్తికరాకాసుధాకర! తరుణకిరణసమశీలంబులగు
నీ చల్లనిమాటలచే నామనోవ్యధ తీజినట్లే యున్నది.

భీము—ఓ పాండవ గేహిని! పాంచాల రాజపుత్రి

క, కొలది దినంబులలోఁ గురు

కులకాంతిల కుటికి త్రాటి కొలుకులతోడన్

గులికెడు నీ కనుఁ గొలుకులఁ

గలిగి! యానందబాష్పకణములు జారున్.

కృష్ణ—(తనలో) ఇప్పటికి మడించి యాలానం బూడఁబెడికి చెలరేఁ

గిన మత్తగజము మరల గట్టుకొయ్యకుం జేరినని. (ప్రకాశము)

ఓ అర్జున నకుల సహదేవులారా! మీరు చెప్పవలసిన మాట లే
మైన నున్నవా?

అర్జు—గీ. నుడువ వలసినదంతయు నుడివె ధర్మ

తనయుఁ; డీ వేగుచుంటివి దైవమూర్తి.

వింకఁ గొడవేమి సంధిఁ గావింప నొండె

పోరుఁ బొసగింప నొండె నీభార మయ్య;

ఐనను మనుజ సహజంబగు నహంకర్తృత్వంబున నా నుడువు పలు
కులుపదేశంబని తలంపక యాకర్ణివుము.

క. చిరభుక్తమైన నేల న

చిరానుభూత యగు ప్రేయసింబలె బలవ

త్తర మగు విధిచేఁ గాకె

వ్వరు విడువం జూతురయ్య వసుదేవ సుతా!

అందును భీష్మ ద్రోణ కృపా శ్వేతామ ప్రముఖ నిఖిల మహారథిక
సమవష్టంభన ద్విగుణీకృతావక్రవిక్రమ గర్వండును. నయవిన
యవశీకృత సకలరాజచక్రతోష్ణూయమాన సంపన్నుండును.
దుశ్శాసనాది సహోదరశతకభుజావరణసంభావిత సహజధైర్య
ప్రాసాదాసాదిత రాధేయాభిధేయ సింహాసనాసీనుండును. సహజ
దుశ్శీల కపట శునుపాయానుశ్రవీ కృతతాతుండును నగు మయో
ధమండేల విడుచును ?

గీ. వాఁడిములు మోపినంతైన వసుధ యొసఁగ
ననుచు సూచించె గద! సంజయ ని మొగమునఁ
బాలనక నిక్కమైదూర్లై చాలుననిన
లబ్ధి లేదుగదా! యేల లాఘవంబు ?

అది నా తోచిన తెఱంగది యిట్లుండ సభాముఖంబునఁ గుల వృద్ధగు
గాంగేయునితోడను గులాచాద్యుండగు కుంభసంభవునితోడను
నా మాటలుగా నిట్లనుము.

ఉ. సూతుని మైత్రిచేఁ బగకుఁ జొచ్చినగొంటు నుయోధనుండు; మీ
రాతనిపట్ల వారగుట న్యాయము! గాండివధారి నయ్యు నే
భీతిలుచుంటి నే మనుచుఁ బెద్దలతో నని నేయువాడ నో
తాత! గురుండ! మీరయిన ధర్మము గాదని మందలింపరే !

అట్లు మందలింపఁ జాల రేని—

గీ. పాత్రులే యొసరించి రపాయ మనుచు
ఛాత్రులే చేసినా రపచార మనుచు
నెడఁదలో దలపోయక యిం డభయము
నదమదించును వాని మా సాయకములే.

కృష్ణ—శమదశాత్రవకులభణాధరనకులా! నకుల! నీ యభిప్రాయ
మేమి ?

నకు—జనార్దనా !

గీ. అడవిలో నున్నవేళ రాజ్యాశ మనకు
లేదు, వారికి దుర్బుద్ధి లేదు నిజము;
కప్టములకోర్చి తుదకు భాగంబుఁ గోరు
నప్పటికి వారికిట్టి దురాశ వుట్టె.

ఉ. అహమిక చేత నట్లు కబురంపిన సంపిరి గాక మొన్న గో
గ్రహణమునాటఁ గోతె మది గర్వము దోఁగక పోదు పాండవ.
ప్రహరణముల్ కరం బొడలిపట్లకు నాటిన ద్రోణుఁడుం బితా
మహుఁడును దక్కువారలును మాన్పుదు రేగతి సంధిసేతకున్.

పోరికిం గ్రాలు స్రవ్యకుండుటకు మనబలంబు మాత్రము సామాన్యమే! ధర్మతనయుండు విల్లుపూని నిలిచిన నెమరువాఁడెవ్వడు? తక్కిన పాండువులయు విరాట ప్రపద దృష్ట్యున్న కాశీపతి చేదిపతి ప్రముఖులగు మహాయోధులయుఁ జక్రరక్షకుఁడవగు నీయొక్కయు బలపరాక్రమంబు తెలుంగని వారె? ధర్మతనయుండు సందికిం జొరసీడను గట్టి తలంపు గలిగి యున్నంత పట్టును వారిట్టి ప్రగల్భంబులే పట్టుచుండు రయినను సంది నడపుచు యుద్ధమునకుఁగూడ రంధ్ర నడపుచుండుము.

ఉ. పోరికి సిద్ధమై యడుగఁ బోయినవారము గాన వారు మా దారికి రాకపోవుట విదారిత కౌరవకంత రక్తధారా రమణీశు రక్తిమ మరాళ కరాళ వృధా కుమార సేవారతి వీఁగియున్న కరవాలములం బడుయోగ ముండినన్.

[తెరలోఁ బెద్ద కలకలము తరువాత]

క. ఆసన్నం బయ్యెను ముర

శాసన ప్రయాణ సమయం బిదె భే

రీ సముదిత మగురవము ది

శా సముదాయంబు వగుల జయముగ మ్రోఁగెన్.

కృష్ణ—ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను. చిన్న బావా! సహదేవా! నీ తలంపు వ్యక్తికరింపుము.

సహ—క. అడిగితిరిగానఁ జెప్పుక

విడుచుట ధర్మంబుగాని విషయముగానన్

నుడివెడఁ దప్పున్నను లో

నిడుగొని నాపల్కులు క్షమియింతు రటంచున్.

ఉ. బీకతనంబు వచ్చెనని పెద్దలు నల్లరు కూడి చేసినం

గా దనరాదుగా కవుడు కౌరవ నాథునితోడ వేడుకన్

జూదములాడి ధర్మతనుజుండు సమస్తముఁ గోలుపోవ భా

గోదయ మేగతిం గలుగునో మన కచ్యుత! నిర్ణయింపుమా.

పాంచాలీ వరసూపముగా నాంబికేయుండె మనరాజ్యంబు మన కిచ్చెనంటిరేని.

మ. విధితంబే పృథివి గలట్టి సకలోర్వీనాథులుం జూడ ద్రా పది కయ్యంధ నృపాలకుండు పరిభావంబైన వైనిచ్చుటల్ ; గదయున్ గాండివమున్ ధరించు దొరలే కంజాక్షి యార్జించి నట్టిది నీ! నీ! యని రోయ కక్కటికకూటిం బేస్త నాసింతురే? పోనీ! మాయ దురోదరంబునన్ గెలిచిన గెలుపు గెలుపు గాదంటిరేని.

మ. అభిమానంబు గలట్టి రాజుల కసత్యాలాపముల్ కూడునే? ప్రభువుల్ గారె నలాదు! లీ కరణిగాఁ బాటించిరే? గెల్తురే యుభయల్ జూడములం! బరాభవము రా నోడొందునాఁడేల ధర్మభయంబుం గొని గెల్చువారలది ధర్మంబంచు నగ్గించెడున్ !

కావునఁ బాలుమాట తలపెట్టక బలపరాక్రమంబునకు ఫలంబుగా రణభేరిమోఁగింపుడు.

మ. దొర యొక్కండన నేటిమాట! బలవంతుం డెవ్వఁడో వాని దీ ధరః పోరన్ జయమో పరాజయమో రాదా! గెల్చి రాజన్యులం దులు మెచ్చున్ ధరయేలుకొండ మటుకాదా? చచ్చి స్వర్గంబునం దిరుగన్ వచ్చును ముగియఁబ్రయుల కింతే యొండు లేదెచ్చటన్. కృ—(చేతితోఁ జూచుచు) బావా! చిన్నవాఁడవైనను నామనసు నచ్చినమాటంటివి.

సహ—వాసుదేవా? యీశధికి నుయోధనుం డొడఁబడఁ డేమో యని మాయన్నలును నీవైన గడుఁ జింతిలుచుంటిరి గాని యతఁ డంగీకరించుట కేవిధమైన సందేహమునులేదు. ధర్మవిదులైన మాయన్నలు యశంబు సంపాదించుదుగాక !

ఉ. అన్నలు ధర్మవర్తను లటన్నయశం బొకఁడున్నఁజాలు వారన్నరనాథునఁ ధిక్య యాస వహింతురుగాక వారితో నెన్నటికేని యాలమది యే నొనరింపకతీర దట్లు కాకున్నఁ బరాభవమ్ముడుగునో? తల ద్రాపది యెత్తనేర్చునో?

ద్రాప—అన్నా! దీనశరణ్య! యీయాడుకుయ్యిగూడఁ గొంచె
 మాలింపుము. వేదీమధ్యంబునంబుట్టి ద్రుపదరాజనకుం బట్టివై
 ధృష్టద్యుమ్నునకు సోదరినై స్యయంవరంబున సకలరాజన్యచక్రం
 బులం జించి చెండాడిన మేటి దొరలైదుగురకుం గులనతివై
 యొక్క కులసాంసనుం డంటరాని సమయంబునం గొప్పుపట్టికొని
 కొల్వులోపలఁ గట్టుపుట్టంబులూడ్చి పరిభవించిన నోర్చితీ!
 పండ్రెండు వత్సరములు వనవాసంబును నొక యే డజ్ఞాత వాసం
 బును నలిపితి; ఇన్ని యిసుమలకోర్చి బ్రతికి యున్నందుకు ఫలిత
 ముగా నాకొరవ ఛంఢాలుర చావు వినుట తప్పు దక్కిన కల్మిలే
 ముల కాసించుదానఁగాను. వేయేల! యిమ్మేటి మగలకుఁ పౌరు
 షంబు వచ్చుననిక దా! నేటికిని దుశ్శాసనార్థచ్ఛిన్నంబులగు తల
 వెండ్రుకలు ముడువక కట్టుపుట్టంబు విడువక జీవించుచుంటి; ఇప్పు
 టికిని నాప్రతికూలదై వంబు వదలి నా నోములు ఫలింపకున్నవి.

కృష్ణ—అమ్మాయి! యింకఁ జాలింపుము. మనోగతం బెఱుంగుదు.

గీ. మున్ను నీవు సహించిన యన్నినాళ్ళు

పైఁప నక్కజలేదు సంతాప భరము ;

వచ్చుచున్నది నిజము నీవలెనే కురుక

శత్రుములుగూడ నేడ్చుకాలము పురంధ్ర!

(తెరలో “అసన్నం బయ్యెను, మురళాసన” అను పద్యము మరలఁ
 జరుపుదురు)

కృష్ణ—బావలారా! నాకండఱు సెలవిండు. ముహూర్తము జాయ
 వచ్చినది.

(అందరును కొంతదూరము సాగనంపుదురు.)

ధర్మ—(తలలో) కురుకుల దేవతలారా! ఓ పంచభూతములారా!
 నాయెడల జయయుంచి మావంశము నాశీర్వదింతురు గాక.

చ. పరమ కృపాళు మా యభయ పక్షము వారికిఁ జుట్టముం జరా
చరమయ మైన యీ జగము సర్వముఁ బ్రోవఁగఁ జాలువాని ధీ
వరు వసుదేవ నందనుని వారలయొద్దకు సంధి సేయఁ గ్ర
మ్మఱ నిదె పంపుచుంటి బతిమాలుచు యుద్ధభరంబు మాన్పగన్.

(ప్రకాశము)

గీ. తిమ్మి యనఁ దిమ్మి యగు నిది బ్రహ్మి యనఁగ
బ్రహ్మియే యగు నీవు. వే పలుక లేల
యిచ్చవచ్చినయట్లు చేయింపుమయ్య
యిరు తెగలలోనఁ గానివా రెవరు నీకు ?

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది (శ్రీ)...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింప
బడిన పాండవోద్యోగమునందుఁ
ద్వి తీ యాంకము.

పాండవోద్యోగము

నాటకము

తృతీయాంకము

[పిదప వృద్ధపురోహితుఁడు ప్రవేశించును]

వృద్ధ—గాంధారీసహితుండగు నాంబికేయునిచే నపరివారంబుగా మురారిం దమయింటికి యథావిధిగాఁ దోడుకొని రమ్మని నేనే వియోగింపఁబడియు మధ్యమపుత్రుం డగు త్రివేదిం బంపించితిని. పెద్దవాఁడగు ద్వివేదిని రాజాగారంబుననే యుండ నియమించితి; గదా! ఇక్కఁ జంటివాఁడు చతుర్వేదియు నేనును మాయింట కతిథులై చనుదెంచిన మునీంధ్రులకుం దగిన యాతిభ్యముఁ గావించుచుంటిమి.

ఉ. ఎన్నఁడు రాని పెద్ద లిపు డింటికి వచ్చిరి వారిడించి నేఁ జన్న శిషింతు రాస్మపతిసదృశములోనికి; పెద్దవాఁడ నాట న్ననుఁ బిల్వనంపి రకటా! యిపు డేమి యొనర్చువాఁడఁ, గానున్నది కాకమానదు సుయోధనుఁ డేమియొనర్చునో తుదిన్.

గీ. సత్యవతి పెంచెనట మున్ను జనని లేని
పిల్లవానిని మాతండ్రి నెల్లయాజి,
నఁచికాడేవి పెంచె నన్నట్లు; నొక్క
యీడువారము ధృతరాష్ట్రసృపతి నేను.

కావున జిన్ననాటి నుండియు సతినికి ముఖ్య మిత్రుండనై పాహా హిత్యంబు చేరి, సామ్రాజ్యమే యనుభవించితి. శ్రీకృష్ణుని రాక

సంధికొఱకని యెఱింగి నాతోనేమేమో యాలోచించుటకే
కాబోలు నైయాసకి నాకుం గబురంపె; ఇంతకుఁ గొఱుకరాని
కొయ్యలు సుయోధనాథులు తండ్రి మాట వినదు. భరతకులం
బున కేదియో చేటుమూడినది. ఛీ! యింత దిక్కుమాలిన యాశ
గూడదు. పాపమాపాండవులు బిచ్చగాండ్రవలె నై దూళ్ళిచ్చినం
జాలునఁగా నేల యీరాదు? సాతౌత్పరాత్పరుఁడు కృష్ణుఁడు
సంధిచేయ వచ్చెనని యంగీకరించునేమో! (వెడవి విడిచి) అబ్బే!
వీనికి గురువు లేఁడు దైవము లేఁడు. వీని నింతనాటనుండి
యెఱుఁగుదును.

గీ. కర్ణుడను కర్ణధారుఁ డేకడకుఁ ద్రిప్పు
నాకడకుఁ బోవుఁ గురునాథుఁడను కలంబు
పలుఁగు లాతనితమ్ము లాపడవ పలువు
లాడఁగెక లాగఁ జూచెక రనుకలంబు.

ఓరీ! శకునిగా! యీ భరతకుల నాశంబుఁ దెలుపు తిత్తిరి శకునివి.
ఓరాధాకుమారా! ఒడలి కవచకుండలములు గూడఁ దెగఁగోసి
యిచ్చిన మేటిదాతపు శరీరములే వేఱుగాని నీవే సుయోధనుం
డవు సుయోధనుడే నీవు కావున.

ఉ. ఈకి వెన్కఁ దీయకు మహీంద్రశయానుఁడు పాంశుపుత్ర భూ
భాగము సంధిపేరిటి నెపంబున ని న్నడుగంగ వచ్చెఁ జూ
(ఆలోచించి) అయ్యో! ఎంత వెట్టినైతిని; నిన్నిదియొక్కటియే
కోరఁదగనిది.

భాగము మాటటుంచుము సెబా! సవమానము నేయకుండఁగా
నేగతి వచ్చెనో యటులనే చననిచ్చినఁ జాలుఁ గృష్ణునిన్.

(ఆకాశము వంకకుఁ జెవియొగ్గి తనలో) ఎవరో తలుపునగ్గఱ బిగ్గరగా
నటచుచున్నట్లున్నాడు. (ప్రకాశముగా) ఎవరయ్యా! అటవబో

కుడు, మార్గాయాసంబునం బడలి జడదారులు కునుకుచున్నారు.
(మరల నాకసమువంకఁ జెవియొగ్గి తనలో) ద్వివేది మాటవలె
నున్నదే! (ప్రకాశముగా) నాయనా! ద్వివేదీ! పెరటి తలుపు
దారిని రమ్ము. ఈగుమ్మము తెఱచుటకు వీలులేదు.

ద్వివేది—(పెరటి తలుపు దారిని ప్రవేశించి) తండ్రీ! నమస్కారము!
వృద్ధు—సుఖభవ! (ఆశీర్వాదించి) నాయనా! మురారిని యథావిధి
పురస్కరంబుగా మన త్రివేది ముసలి రాచనగరికిం దోడికొని
వచ్చెనా! అచటి విశేషములేమి ?

ద్వివేది—ఇప్పటి కేవియును లేవు.

చ. విదురునితో నెదుర్కొని త్రివేది యొన్నర్చిన యర్ఘ్యపాద్య సం
పదఁ గొని వారితోఁ గలిసి పట్టాకాంతలు చల్లుసేసె లె
ల్లఁ దనశిరంబునం బడ విలాసముగాఁ జనుడెంచె గామినీ
మదనుఁడు శౌరి మత్తగజమండగతిన్ భృతరాష్ట్ర నింటికిన్.

వృద్ధు—తరువాతఁ దరువాత.

ద్వివేది—మత్సరుర్పిత చందన తాంబూూదులు కరంబునం దాఁకి
సర్వశృంగారితంబగు బంగారు గద్దెమీఁదఁ గూర్చుండి చుట్టుం
బరివేష్టించి యున్నతాననంబులనున్న మనదొరలతో నుచిత
ప్రసంగంబు గావించుచుఁ గొంత తడవుండి—

క. విదురాదుల యింటికిఁ జని

యెడఁ గా కని లేచి యంధనృపపదంపతులం

జదురున వీడ్కొని కుంతీ

సదనమునకుఁ జనియె విదుర సహితుండగుచున్.

వృద్ధు—కన్నకొడుకులు శానలపాలై కుందుచుండ దాయాదులయిం
టం గుడ్డచుచు నడలుచున్న కుంతికన్నుల కిదియే మొదటిపం
డువు. తరువాతఁ దరువాత.

ద్వివేది—తడునాత దుర్యోధన మందిరంబునకుంబోయి యచట
“విందారగించు” మని యెంత వేడినను బగఱయింటఁ తగదని
తగిన సమాధానంబు చెప్పి విదురుని యింట భుజించుటకుం
జనియె. నేనును మఱివచ్చితిని.

వృద్ధ—శ్రీకృష్ణుఁ డేగునప్పటికి రా రా జేమి చేయుచున్నాఁడు.
ద్వివేది—కర్ణ శకుని సైంధవ ప్రముఖులతోఁ గొల్వదీర్చి యున్నాడు.
వృద్ధ—(వెడవి విడిచి) కావుననే శ్రీకృష్ణుఁడు కౌరవరాజు ననాద
రించినాఁడు. అదిగాక మొదటనుండియు బలరామునకు సుయోధ
నుని యందును శ్రీకృష్ణునకుఁ బాండవులయందును నభిమాన
మెక్కుడు. ఈయభిమానముల కతముననే కదా! ఆ పెండ్లి
కన్నిచిక్కులు ఘటించినవి?

చ. “పరమ దరిద్రుఁడే నొసఁగఁ బట్టిని ఫల్లున నూతి” కంచు సం
బరబడి నీరి లక్ష్మణకుమారకు నేరియొసంగఁ బెండ్లి కిం
దరలితి మా వివాహపు విధానములేమనఁ! జాపు తప్పి వ
చ్చిరి దొర, లా ఘటోత్కముఁడు చేసె వివాహము పార్థనూతికిన్.

ద్వివేది—వెనుక సుభద్రమ్మగారిని కూడ బలరాముఁడు దుర్యోధను
నకే యీడలంపఁగాఁ గృష్ణుఁడు పార్థునకుఁ బెండ్లి చేసెనని
విందుము.

వృద్ధ—అవును, మొదలనుండియుఁ గృష్ణునకుఁ బాండవులయందే
పక్షపాతము.

ద్వివేది—నాకు సెలవిండు. త్వరగ భుజించి మరల సభాముఖంబున
కీ ఋషులనందరిని వెంట నిమగ్నిని పోవలయును.

వృద్ధ—రాయబారపు సభయేనా! భీష్మాది కులవృద్ధులును, ద్రోణ
కృపా కృత్వామాది గురు పరంపరయు, శకుని మొదలగు బంధు

పులును, కర్ణ వికర్ణాది సామంతరాజులును, దుర్యోధనాది కుమారులును గొలువఁ బుట్టినదిమొక లాంచికేయుండు చేయ నోలగంబులలో నిదియే నింజోలగంబు. (తెరలో) నేనుగూడ మెల్లమెల్లన నేగుదునా? (అలోచించి) కననా! విననా!

గీ. యదు కుమారు పల్కు లాలించెద నటన్న

నతనియాపు చూతునా! యటన్న

కనులు కానరావు; వినరావు కర్ణంబు

లేమి చేయువాడ నేగి నేను.

ద్వివేది—అయ్యా! నాకు ఘేలవిండు; నేను మరల వచ్చి సర్వము వినిపించెద.

వృద్ధు—మంచిది. నేను రవంతసేపు విశ్రమించెద. (నిష్క్రమింతురు)

ఇది విష్కంభము.

(పిదప భీష్మ ద్రోణులతో గాంధారి సహితుడైన ధృతరాష్ట్రుడు ప్రవేశించును.)

ధృత—(తనలో)

క. దుర్యోధను సంపితి శుభ

చర్యన్ శ్రీవాసు దేవు సభకుఁ బిలువగన్

మర్యాదగఁ బిలుచునొ యీ

యాశే తరుఁ డతనిఁ జెనకి యవమతి గనునో.

[అంత విమరసాత్మకుల చేయూతఁ గొని శ్రీకృష్ణుడును వెనువెంట దుర్యోధనాది దుష్టచతుష్టయమును గృపాశ్వత్థామ వికర్ణులును బ్రవేశింతురు. భీష్మాదులందఱును లేచి నిలుచుండురు.]

భీష్మ—వాసుదేవా! నీవా యాసనము నధిష్ఠింపుము. (చేత జూపును)

కృష్ణ—(చేతఁజూపి) ఈ సభావిశేషములఁ దిలకింపఁగోరి నానాదిక్కులనుండి మహామును లనేకులు వచ్చియున్నారు. ముందు వారి

కాననము లేర్పటచి పిదప మనము కూర్చుండుట యుక్తము.
(అకాశమువంకఁ జూచి) మఱియు.

క. నాకమునుండి వచ్చిరి

లోకైక నుతుల్ మునీంద్రలోకము వారిన్

దేకువయై నర్పించి క

దా! కూర్చుండుటకు మనకు నవకాశ మగున్.

[నారదాదులు ప్రవేశింతురు, అందఱును కూర్చుందురు. కర్ణదుర్యోధను లొక పేయాననము నధిష్ఠింతురు.]

కృష్ణ—(చిరునవ్వునవ్వుచు) మామా! సత్యవతీపాత్ర! ధార్తరాష్ట్ర!
లకును బాండవులకును సంధి గావించియీ రాజలోకమునెల్లఁ
గాపాడుమని నిన్ను యాచించుటకై పాండవదూతనై నీయొద్దకు
వచ్చితిని.

క. తమ్మునికొడుకులు సగపా

లిమ్మని రటు లిష్టపడవయేనియు నైదూ

ల్లిమ్మని నైదుగురకు ధ

ర్మమ్ముగ నీతోఁచినట్లు మనువుము వారిన్.

క. తనయుల వినిచెడవో యీ

తనయులతో నేమి యని స్వతంత్రిం చెడవో

చను మొక దారిని లేదే

నని యగు వంశక్షయంబు నగుఁ గురునాథా!

మ. చదువుకొ నీతియు శాంతి దాంతియు విశేషఖ్యాతియుం జాతురీ
కదనాటోపములుం గలట్టి నృపలోకంబెల్ల నగ్గించు సం
పద సొంపారుకులంబు మీకులము. మీవా రందఱున్ నిత్యస
త్యదయాశాలులు కీర్తి నిల్పుకొనవయ్యా! పాండురాజుగ్రజా!

చ. పతితులు గాదు నీయెడల భక్తులు, శుంతలు గాదు విద్యలం
 జతుగులు, మంచివారు, నృపసంతతికిఁ దలలోనినాల్క, ల
 చ్యుతునకుఁ గూర్చువారు, రణశూరులు, పాండవు లట్టివార లీ
 గతి నతిదీనులై యడుగఁగా నిఁక నేటికి సంశయింపఁగన్.
 ఫలితార్థంబుఁ జెప్పితి నట్లు చేయఁ దలంపనిచో వారేగురును ద్రాప
 దియు వేర్వేఱు నీతోఁ జెప్పుమనిన మాటలు ప్రకృతానుపయో
 గంబులగుటం జేసి విరమించితి.

ధృత—అల్లుడా! వాసుదేవా! సర్వమెఱింగియు నన్ను నెపపెట్టుచు
 న్నావు.

గీ. గ్రుడ్డి నగుటచేతఁ గొంతకాలం జేలెఁ
 బుడిమిఁ బాండురాజు; కొడుకు లిప్పు
 జేఁకొఁ దొడఁగి రీకారణంబున
 గ్రుడ్డి దయ్యె మాటకూడ నాకు.

క. కొడుకులు తండ్రిల మాటల
 కడుగై నను గాఁట ర నెడియశమున కీ భీ
 మ్మఁడె చిట్టచివర మా వం
 గడిము జనించినది మొదలు కంసధ్వంసీ!

విదు—(జనాంతికము) అన్నా! నిన్న శ్రీకృష్ణుని రాకవిని పరమానం
 దంబు నంది యయ్యనఘన “కది యిచ్చెద నిదియిచ్చెద” నని
 యుప్పొంగితివి కదా! యీ ధైర్యదాళును నతనికే యిచ్చితి
 ననుకొని యీకయ్యమాఁపరాదా! మనకిట్టిసమయము మరలఁ
 దటస్థింపదునుమా! యోజించుకొనుము.

ధృత—(వినీవినని యట్లూరకుండును.)

కృష్ణ—(తనలో) యీ ముదుసలి యప్పుడే తన వాచా కౌటిల్య
 మును జూపించుచున్నాడు. (ప్రకాశముగా ఎఱుఁగుచునైనను
 పెద్దనాడవని విన్నవించితి.

ఉ. అట్టికులంబునం బొడమి యట్టి మహాత్ముడు పాండురాజు తోఁ
బుట్టినవాడుగాఁ బుడమిఁ బొంపిరి వోవగఁ నేలినట్టి నీ
కట్టిన పాప మెట్టిదియొ కష్టము రానయి యుండఁ బుత్రులం
బట్టి. యదెట్టు లీగెదవో పార్థివన త్రమ ! నీతివిత్తమా !

నీ యోపిన కొలఁది చెప్పిచూడుము. కార్యము దుర్భరంబు
కావున నింకా నీతోఁ గూడఁ జెప్పవలసి వచ్చినది. వారిచే
శుశ్రూషనే చేయించుకొనెదవో సంగరమునే చేయించుకొనెదవో
యది నీయందున్నయది. ఇందుకు నందులకు వారు సంసిద్ధులై
యున్నారు.

ధృత—వాసుదేవా ! నాయోపినంత నీయెఱుటనే యుపదేశించెద.

కర్ణ—నంద నందనా ! అతడు పాపమే గట్టెనో పుణ్యమే గట్టెనో
ప్రకృతము మనకది విచార్యము కాదు. అధిక ప్రసంగము
గావించుటకుఁ బ్రాజ్ఞులొప్పుదు. దూతలై వచ్చినవాడవు నీ వక్త
వ్యాంశమేదో చెప్పుకొనుము.

భీష్మ—(కోపముతో) ఓయీ ! సూతపుత్రా ! నంద నందనుని మాట
టుంచుము. నీ కీ యధిక ప్రసంగమునకై యెవ్వ భధికార
మొసంగిరి ?

క. చెప్పదొరకన్న విషయం

బొప్పో! తప్పొ! ముగింపకుండఁగ నడుమన్

దప్పనుట తగునె సభలో

నెప్పుడు గురునంతివానికేనియు గుమతీ

ద్రోణ—రాధేయా ! శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రుని పాపమునకుఁ గార
ణము చెప్పనే జెప్పినాడు. మతియున్ జెప్పవలసినఁ జెప్పఁగలదు.
నడుమ నీ కీ దుందుడుకెందులకు ?

చ. సరసముదారి బోకెదిరి శక్తి యెఱుంగక పాడిమాలి భూ
వరునకుఁ గూర్చువాడ నని వా యెటువచ్చిన నట్లు ప్రేలఁగా

నురు వరుదెంచునో! యెరు లఱఱో! యని మెత్తురో! నూతపుత్ర! న
 ల్వురు చతుత్రోవఁగా నడువఁబో విది యెచ్చటి పాపకర్మమో!
 దుర్యో—(ఊరకుండుమని కనుసన్న చేయును)
 కర్ణ—(ఎకసక్తముగా) ఓ కుంభ సంభవా! ముదిమిచే మది తప్పిన
 గాంగేమునితో బాటు నీకును మతి పోయెనా యేమి?

శా. కూడుం గుడ్డ యొసంగి ప్రోచు విభు నొక్కండెవ్వఁడోవచ్చి దూ
 తాడం జూచుచు నూరకుండుటకు ద్రోణాచార్యుడో భీష్ముడో
 కాఁడీ కర్ణుడు; లోన నొండుఁ బయి నొక్కండూహా లేకుండ నీ
 యోడం బ్రాణములైన వీడుటకు వీడున్నాఁడు సిద్ధంబుగన్.

ద్రోణ—క. ఆరిని వృద్ధత్వమ్మును

నీ తాదన్యంబు మాకు నీకును ధనువున్

జేతఁ గోనువారి కెల్ల బు

రాతన గురుడైన పరశురాముఁడె యెఱుఁగున్.

అశ్వ—ఓయీ రాధేయా! సుయోధన డయాసంపాదితాంగ దేశ
 సామ్రాజ్య ధారేయ! నేవకు డవగు నీ కుచితంబులగు ధగ్గంబులు
 భీష్మాదులకుఁ గూడ నుప దేశించుచున్నావు. న్యాయపక్షపాతు
 లకుం బ్రభు చిత్తానుసరణం బనావశ్యము.

ఉ. గొంటుతనంబుచేఁ డలఁపఁగూడని చెయ్యులు చేసె రాజు నీ
 యంటున నిక్కమంచు సభ నందఱకున్ విశదంబు చేసె నీ
 కంటన మార! పల్కుబడి కంఠపచందము లేకయున్న నీ
 వింటరపాటుఁ జెందుటకు హేతువు చెప్పుము సూతనందనా!

విక—ద్రోణాత్మజా! న్యాయపక్షపాతులకుం బ్రభుచిత్తానుసరణం
 బనావశ్యకంబని కదా! యిపు డుగ్గడించితివి. కాని యిది యీ
 గాంగేయారులయెడలంబ్రయోగింపఁ దగనిది ఏమంటివేని!

శ్లో. అభిజాతత్వము కల్లు చాన సతి యుంటై యుండఁగా దుర్మదా
 కర్ణభటిం గొల్వైన కీడ్చి తెచ్చి కటివస్త్రం బొల్వఁగా “దాసి వీ

సభలో నిండువసింపు” మంచు దొడ యాస్థానింపఁగాఁజూచి రా
జభయంబుం దిగఁదావి జేసి కిది దుష్కార్యం బనంజాలిరే !

అశ్వ—ఓయీ! వికర్ణ! అది యొక గొప్పకార్యమని సుయోధనా
దులం బ్రశంసించిరా? నీవు నాలుగు ధర్మవాక్యములు నాఁడు
నుడివినంతనే వారికన్నఁ బెద్దవైతివా! దాని కంతకుం బ్రథమ
కారణంబు నీతండ్రియే కదా !

క. మోహితులు కన్నుఁ గానక

సాహసకృత్యములు చేయుసమయంబున ని

ర్యాహకము లగునె వల దని

బాహిరముగఁ జేయు ధర్మవచనము లెందున్.

కాపునఁ దులువ లొనరించుచువృత్తేష్టలు నివారింపఁ జూనుకంటెఁ
బెద్దల కూరకుండుటయే పరమధర్మము. “ఆత్మత్కటైః పుణ్య
పాపై రిహైవ ఫలముచ్యతే” యని శాస్త్రంబులు వాఁగొను
చున్నవి.

చ. చెనఁటులు చేతఁగానిపని చేసి కొలంబునకెల్లఁ గీడు మూఁ
డునటులు మించినందుల కిటు ల్చునుదెంచె ఫలంబు తోడుతో
డన కనుఁగొమ్ము వచ్చిరి హుటాహుటి నేటికిఁ బాండురాజునం
దనులు చలంబు మీఱఁ గడనంబునకుం గురురాజుమీఁదికిన్.

దుర్యోధనుండు సకటంబము గా నశించునుపాయంబు లంగ రాజునకుం
దప్పఁ దక్కినవారికిం దెలియవు. లేదేని

ఉ. కచ్చియ మాన్చి కౌరవులఁ గాచుతలంపున సంధి నేయఁగా
మచ్చిక నేగుదెంచి హరి మంచియొ చెట్టయొ చెప్పుచుండఁగా
నచ్చపురాజభక్తి గల దంశయు వెల్లడి చేయుభంగి నీ
మచ్చరి నూతపుత్రుఁ డభిమానముచేఁ గలహింప నేటికిన్ ?

కర్ణ—(ఎకసక్కెముగా) నిరభిమానబాహ్మణకులసార్యభామ! లక్ష
ణమాత్రపరిజ్ఞాతధనుర్వేదసార! ఆచార్యపుత్ర !

చ. కదనము సేయ వచ్చి రని కంది ముకుందునిమాటచొప్పునం
 బెదరి సుయోధనుండు తనబీరము నీరముచాలు చేసినం
 బెదరంగ సూతనందనుడు వేడుకు గాఁడు చేతుస్పర్శముద్రముల
 చదరముగల్గు నీపుడమి శాత్రవశూన్యముఁ జేయుకుండఁగన్.
 అశ్వ—(పట్టరానికోపముతో) ఓరీ ఆలీక వాచాల! రాధానందనా!
 ఇంకెన్నినాళ్లు బీరములు పల్కెదవురా?

మహాస్థగర.

విలయంభోగాంబుధారానిరమువలె నుర్వీవియన్మధ్యభాగం
 బులు నిండన్ వేలుబాణంబులను వదలు విబ్బాని గాండివి“కర్ణా!
 నిలుమోరీ! పాటుఁబోతా! నిలునిలు”మనుచున్నిన్ను వెన్నాడజూడ
 స్థలకాలం బేగుదెంచెం గరువము వలదుగ్రంథులుద్ధంబునందున్.
 ధృత—తండ్రీ! గురునందన! మనమందఱముం గార్హర్థియై వచ్చిన
 వాసుదేవు నావలకుం బంపు యోజ యోజింపవలయును గదా!
 మీకీ యకారణ పరస్పరకలహము లేల? రాధేయూ! నీవిక
 సమాధేయవాక్యంబులకై ప్రతినింపకయి, పెద్దవాడ నని
 యయిస మీరెల్లరు నావిన్నపము చెల్లింపుడు. (చేతులుసాచి
 వెదకుచు) మాసుయోధనుఁ డెక్కడ నాయనా! దగ్గరకు రమ్ము.
 దుర్యో—(తనలో) ఇతఁ డేమేమోకొఱగానిపల్కులుప దేశించును.
 కానీ! విందము. (తండ్రీయొద్దఁగూర్చుడును.)

ధృత—కుమారా! (చేతులతో దగ్గరకుఁ దీసికొని)

మ. ఇంద్రియమర్మదంబు మొదలే దఁగఁ గ్రుంచి మనంబువంచి ని
 వ్ధం ద్రిగుణంబు వాపెడు విచారము సేయుమునీంద్రు లేదయా
 సాంద్రునిరూపుఁ జూచుటకుఁ జాలగ కుందుదు రట్టివాఁడు వ
 చెప్పం ద్రుహిణేంద్రవందితుఁడు చేరువకుం బని గల్గి దూతయై.

కావున నయ్యలఘుమాటలునిరాకరింపక ప్రత్యుత్తరముచెప్పుము.
 దుర్యో—నేడు క్రొత్త లేమున్నవి! వెనుక సంజయుఁడు చెప్పిన
 మాటలే యీతఁడును జెప్పును. అందులకు నే నంగీకరింప నని
 యెఱుంగనివారెవ్వరు?

ధృత—తండ్రి! అట్లుకాదు. భీష్మగ్రాహ కృపాశ్వత్థామప్రభృతులగు మనమహారథికు లండఱును సంధికొడంబడుటయంద కృతనిశ్చయము లయి యున్నాడు. వారై నను—

శా. “ఏమా శ్శిచ్ఛినః జాతు మా” కనిరః టన్యాయంబుగా నేల దా యాద ద్వేషము? మేటిసంగరము సేయంజాలుదే? నీకుఁ “గర్వాదుల్ గల్గ భయం బిఁకేల” యనుధైర్యం బుండెఁగాఁబోలునేఁ డేడి! దెబ్బము క వ్వడిందొడకువా రెవ్వారో? నాముందఱన్.

గాంధా—కుమారా! మీతండ్రిగారిమాటలు వినుము. పెక్కదేశం బులుండఁగా నైదూళ్ళు వారి కిచ్చినంతనే నీకుఁ గొడవ యగునా! పెద్దలమాట లేలనిరాకరించెదవు? చిర కాలమునుండి తఱచుగా నీకురువంశమున రాజ్యము క నిష్ఠఁగుటంబమం దే నిల్చుచున్నది. యయాతి సుశులలో జ్యేష్ఠుండగు యశున్యపాలుఁడు మదోన్మత్తుఁ డగుటంజేసి యతనికి రాజ్యంబు రాక పితృభక్తిరతుఁడగుపూరు నరపతి కయ్యడిసంఘటిం చె. పదపడిమీముత్రాతలు దేవాపిబాహిక శంతినులు మూగురలో రోగగ్రస్తుం డగుకతన జ్యేష్ఠుండు ప్రజా సమ్మతుఁడు గామింజేసి క నిష్ఠుం డయ్యెను శంతనుండ పట్టాభిషి క్తుండయ్యె. పిమ్మట దేవ వ్రతుఁడు జ్యేష్ఠుండయ్యె మీతాతయగు విచిత్రవీర్యునకు రాజ్యంబు సంక్రమించుటయు మీతండ్రి సమక్ష మ్మనఁ పాండునరపతిరాజ్య బానర్చుటయు నీవెఱుంగనివికావు. కావున లోభం బుడిగి మీరును బంచుడుచుట శ్రేయస్కరంబు. మమ్ముఁదుట్టతుడకు చిక్కమాలినవారిఁగా నొనర్పకుము. పెద్దల మాట విని బ్రతుకుము.

ధృత—పుత్రకా! ఇంకోక విశేషముఁ జెప్పెద నాలకింపుము.

గీ. లోకములు భస్మ మగు సర్వలోక నుతుడు

ధర్మరా జలైనని; యతండు కుదురు

ధర్మమున; కాడి బొంకఁ డుదార చరితుఁ

డగడువడకుము యుద్ధంబు తగదు కొడుక!

(జనాంతికము) తండ్రి! మీయమ్మమాట నిజము.

ఉ. వెనుకటినుండి రాజ్య మది పెద్దకుటుంబములోన నుంట యీ
మనకులమందు లేదు కనుమా! మును శంతనుఁ డెట్టివాఁడో! మ
జ్జనకునిచంద మెట్టిదియో! సజ్జనమాన్యుఁడు పాండురాజు తా
జనపతి యాట యెట్టిదో! విశాంపతి ధర్మజుఁ డౌట యట్టిదే.

గావున సీవృద్ధాచారంబతనినే రాజుగా నాకు దోపించుచున్నది. సీవు
మాటుమాటాడక సంధి కొప్పుకొనుము. లేనిచో సర్వమును
గోలుపోవుటయు లోనగు ననేక కష్టములకు లోనగుదువు.

గాంధా—అయ్యో! వారు తమభాగంబునకై పెనంగువారుగాని
యధగ్యవర్తనులుగారు. ధర్మమే జయించు నందురు. అదియునుం
గాక పితౄమహా గురు కృపాచార్యప్రభృతు లందఱు న్న్యాయ
పక్ష పాతులు. న్న్యాయంబున కొడంబడి పండ్లెండువత్సరములు వన
వాసంబును నొకయే డజ్జాలవాసంబును సలిపి తమతండ్రిపాలికై
పోరాడఁ జాలియు బంధువాశనంబునకున్ జంకికదా? “యైదూళ్ళి
చ్చినఁ జాలు” నని మురారి సంపించిరి. అట్టి ధార్మికులయెదుటఁ
ద్రుశూలధారి యగుశంకరుండును నిలువనోపడు. పద్మాక్షుండు
గూడ వారిపట్టె యున్నవాఁడు. కావున సీ నూరుగురుతిమ్మలం
గాచికొని పాండవసహితుండవై జగంబు నిష్కంఠకముగ నేలి
కొలుము.

దుర్యో—తల్లిదండ్రులారా! మీరు చెప్పనలసిలవారు కావునఁ
జెప్పిరి, కాని.

క. ఐదూళ్ళిచ్చినఁ జాలును

లేదే ననిసేత నిజము శం డనుచున్ దా

యాదులు కలు రంపిన నే

నీడలచుట వారి కోడుటే! యగుఁ గాదే ?

ఐనను బెద్దలమాటలు నిరాకరింపక యాచ్చితి నే యనుకొనుడు.

గీ. మొదటినుండియు మేము మేమును బరస్ప

రాపకార మొనర్చికొన్నట్టివార

మైతి మేగతి గలియు నన్యోన్యమైతి
లోనిపగలును బయలిచెల్లులునుగాక !

వాదో బలవంతులై మమ్ముం జెనకుదు రనికలలోనైనఁ దలంపకుండు.
చ. సమరము చేయరే బలము చాలిన! నల్వురుఁ జూచుచుండఁ బెం
డ్లము పెరవారిచేఁ గటకటం బడఁ జూచుచు నూరకుంచురే ?
మమతయుఁ గొంకు మాన మవమానము సిగ్గును లేనివారి నె
య్యము తిగునయ్య! భూమిపతు లందఱు నవ్వరఁటయ్య! చేసినన్.
శా. రాధేయండును నేను దమ్ములును సంగ్రామంబులో నిల్వ నా
కాధీశుం డగుదెంచుగా కెమర శక్యంబే! వృథాబ్రాంతి గా
నీ! ధర్మంబని కాన కేగుదురె పండ్రెండేండ్లు తేజోబల
ప్రాధాన్యంబు గలట్టి రాచకొడుకుల్ పారవ్యవంశాగ్రణీ!
అదియునుం గాక.

క. తమ్మునితనయులకుం బా
లిమ్మనెడ వయో యమానిలేంద్రాశ్వినులో
తమ్ములు పాండువృషాదుఁడొ
తమ్ముడు వివరింపుమయ్య తండ్రీ! నీకున్.

గాంధా—నాయనా నీకా యప్రస్తుతప్రశంస యేల? తీఁగ కదిపిన
డొంకయంతయుఁ గదలును. ధగ్గశాస్త్రప్రకారముగ వారలకుం
బాలు లేదంటి వేనియావచనములు చెప్పియీసభాసదులనొప్పింపుము
జమదగ్ని—(జాబాలితో జనాంతికము) చూచితివా యీగాంధారి
చాతుర్యము. పాండవులం గుండులని యాక్షేపించినఁ దనకుమారుల
నెవ్వరేని గోళకులని నిందింతు రేమో యని యాప్రస్తావన ముగిం
పునుచున్నది. కానిమ్ము. సభాముఖంబునఁ బతివ్రతల నవమా
నపటచుట మనకేల ?

జాబాలి—అగును. తొల్లి యీ గాంధారిం బరిగ్రహించినవాఁడు
మృతుండగునని కార్తాంతికులు నిర్ణయింప గాంధారధరణీపతి

ముండుగా తనకూఁతు నొక యజమాతమునకుం బెండ్లి చేసెనట !
 పిదప నాంబికేయునకుం బరిణయము జేసె, ఎందుఁ జూచినను
 మహాత్ముల చరిత్రములు విచిత్రములు, అందు గౌరవుల చరిత్ర
 ములు మిగుల విచిత్రములు.

దుర్యోధ—తల్లీ నీవు ధర్మశాస్త్రముని యెత్తుచున్నావు, అట్లేవి రాజ్యము
 జ్యేష్ఠకుటుంబములోనిది గాని కనిష్ఠకుటుంబములోనిది కాదు.
 తండ్రిగారి యవివేకమువలన మొట్టమొదట వారి కెట్లా యర్థ
 రాజ్యము వచ్చినది, కావున వారిప్పుడు నాపైకి దాడి పెడలుచు
 న్నారు. ఇది కేవల మధర్మము, నీవు చెప్పినచొప్పున ధర్మమే జయిం
 చునేని నాకే జయవల్కుఁగాక, (యోజించి) నాకాధర్మశాస్త్ర
 ప్రశంస యేల! రణంబున జయం బొండెఁ బరాజయఁబొండెఁ
 గానీ నానిశ్చయంబు వినుము.

గీ. పగఱ గెలిచితినేని యీజగతి నేలు

కొనెద ననుజన్ములును గొడుకులును గొలువ

శత్రువులు గెల్చి రేనియు సపరివార

మనుభవించెద నాకలోకానుభవము.

ఉ. “శౌరి వచించుమాటలకు జంకిన మీయుపదేశము మేయు వి
 న్నారముకా” మంటచు మది నాన వహింపకుఁ డమ్మరో! నమ
 స్కారము ‘రాజరా’ జనుచు సార్థకభావము దాల్చినట్టి నా
 పేరు జగదీశున న్నిలుప వేడెద న్నట్లు లనుగ్రహింపుడీ.

ధృత—కుమారా! నీవు యుద్ధమందుఁగృతనిశ్చయుండవై యుంటివి.
 తోఁకఁద్రొక్కిని మహానాగంబులకరణి నీపయి కుఱుకఁ జనించు
 చున్న పాండవుల బలపరాక్రమంబులు నాకడునలలోఁజేయిపెట్టి
 కలఁచుచున్నవి.

చ. “భరతకులంబు పేరు నిలువం దగురా” యని తల్లి వేడ వ్యా
 సముషి మహామనీషి మనసంతతి నిల్వెఁగదయ్య తాత సం

సరణము రోసియుం బరవసంబునఁ బెంచె గడయ్య దాని నే
 లరమరమై కుటుంబకలహంబునఁ ద్రుంచెడవయ్య పుత్రకా!
 గాథా—తండ్రి! వాయునందనుండు జరాసంధ హిడింబ కీచకుల
 జంపెనని విన్ననాటనుండియు నాకడుపు బగ్గుబగ్గున మండుచునే
 యున్నది. మీసహాధ్యాయులై దుగురలో నొక్కనిచేతం దక్కిన
 నల్వరుం జావఁగల రని మీగురుండు శపించె నని కూడ విని
 యుంటిని. అందు భీమ సేనునిచేతంబడుటకు నీవొక్కడన మిగిలి
 యుంటివి: కావున సంధి గావించుకొని నీప్రాణంబులు నిలుపుకొని
 మమ్మిదుఃఖపారావారముం దాటించుము.
 దుర్యో—తల్లీ! కుడిచిహుచ్చండక యేల యిట్లుమంగళవాక్యము
 లాడెదరు ?

గీ, భరతకులమున కేల లోపంబు రెండు

తెగలవారనిఁ జచ్చు తెంచేని, గలదె ?

సంధి చేసినఁ తప్పునే చావు? గురుని

శాపవచనంబు నిజముగా జరుగు నేని.

మ. చన దే నిట్టిడ నంచుఁ జెప్పికొనః మీసందేహమున్ దీర్పఁ జె
 ప్పనుడు లూని యివి; ద్రోణుని స్వపుని భీష్ముడ్రోణి నెట్టెట్టు లీ
 పనిలో నెంచెదొ నన్ను నంత కధికుం డంచెంచుమీ యస్త్రశ్ర
 త్రునికాయంబులపట్ల బాహుబలధైర్యస్థైర్యశౌర్యంబులక.

మీరెంతసేపు చెప్పినను పిచ్చిసంజయునిమాటలు విన్నదిమొదలు
 వారికి దేవతలు గూడ సహాయు లగుదురని చెప్పుచున్నారు. అది
 కేవలము పొరపాటు. కామక్రోధాదులకువశులై గీర్వాణు లెప్పు
 డును వర్తింపరు. అట్లువర్తించిరేని వారికి దేవత్వమే నిలువదు.
 కావున. వారును మనుజులు. మేమును మనుజులము. సర్వవిధ
 ముల మాబపరాక్రమంబు లెక్కడు. భవితవ్యమునేను మున్నే
 నిర్ణయించియుంటి. దాని నాలించి స్వస్థతఁ గైకొనుడు.

చ. అనిఁ దెగటార్తుఁ బాండవుల నందఱినిన్ స్రుపదాత్మజాతుతో
వనరుహనేత్రుతో నృపతివర్గముతో నచిరంబ, సాస్థ్యమున్
గని పొనరింతు యజ్ఞములు. కాంచనమున్ మణులగ్రహరముల్
ఘనులకు నిత్తు విప్రు లఖండవదాన్యులు నన్ను మెచ్చుగన్.

ధృత—(తనలో) అమంగళము శాంభించుఁ గాక; వాద్దేవత భావి
కాలాను సాక్షియై ప్రసరించును గాఁబోలు!

కర్ణ—తల్లీ! గాంధారి రాజనందని!

ఉ. తాపసికిం జనించిన కతంబునఁ బోరికి వెన్నెదీయు నా
లాపము లాడుఁగాక వికలంబుగఁ బుత్రులతోడ తేఁడు; నీ
వే పెడలం గుచూరకుల కిట్టిగురుత్తులు చెప్పబూనితె
ట్లో పరువైన క్షత్రియకుటుంబములోపలిదాన వక్కటా!

ధృత—(తనలో) ఈసూతనందనుని మైత్రియే నాకులంబున కింత
చేడ్పాటు తెచ్చినది. (కోపముతోఁ బ్రకాశము) ఓరీ! కురుకుల
కాంతారదవానలాభిధేయా! రాధేయా! ఇంకేమి చేయిం చెదవురా!

నీ. కలసి నీరక్షిరములభాతిఁ దనరారఁ దగుబిడ్డలకుఁ బగ్గ ల్దాపి తీవు
ధర్మరాజును మాయధారివై రావించి వంచించిజూడ మాడించి తీవు
ద్రుపదమహారాజుదుహితను రచ్చ కీడ్పించి పుట్టంబు లొల్పించి తీవు
పూడుగుడ్డకు దూరగులఁ జేసి పాండవపీఠల నడవి కన్పించి తీవు

గీ. సంధి పొసగింప వచ్చిన శౌరితోడ
నడ్డదిడ్డంబు లాడించి యంపుచుంటి
విచ్చవచ్చినరీతిఁ జేయింపు మకారఁ
భరతవంశంబు బ్రతుకు నీపాలఁబడియె.

గాంధా—మహారాజా! మనసంతానమును మండలింపఁజాలక
యొరుల దూషించినం బ్రయోజనం జేమి? మీ రన్నమాట
మాత్ర మసత్యము కాదు. పాండవమధ్యముని గెలువఁ జాలుదు
నను కర్ణప్రగల్భములే సుయోధనుఁ డిట్లు తెగుటకుం గారణములు.

వికర్ణ—కురుకు లేళ్ళరి! నీకుమాదునితో మైత్రిగావించిన రాధేయ
నకుం దగిన బిరుద మిప్పింతివి.

గీ. దొరపు నీకన్నకొడుకులతో సమముగఁ
బెంచితివి మాకుటుంబముఁ బేర్కొమిఱు
నీనుమాటల కెదురాడరాదు గాని
యీ వెఱుంగనిపని చేసి రెవరు చెప్పును

పాండవులయం దంతగా నీకు నిక్కమగు వాత్స్య మున్నయెడల—
మ. పరులం దూఱఁగ నేల! వారి నిటు పిల్వం బంచి యీవేళ యు
ర్వర సర్వంబును ధారవోయఁగ స్వతంత్రత్వమ్ము లేకుంటివో!
ధరణీనాయక! యేల యిట్లతిథిచేతం బాముఁ జపించు నే
ర్పరిచందంబున మెచ్చులాడెదవు? మీవారందఁ జాలింపఁగన్.

అదియునుం గాక—

చ. ఇఁక గలసర్వరాజుల జయించిన వీరులు పాండురాజపు
త్రులసిరి చూచి యోర్వమి విరోధము పూని నుయోధనుండు వా
రలయెడఁ జేసినట్టియపరాధము లన్నియు సూతపుత్రు నౌ
దలఁ బడవేయు శున్యపతిధర్మము? కౌరవవంశ భూషణా!

దుర్యో—కుమార! వికర్ణ! ముదిమిచే మదిదప్పిన యీ మహారాజు
మాటల కభిమాన మేల? (తండ్రితో) అయ్యా! నాబహిఃప్రాణం
బగు కర్ణ ననుటయొకటియు నన్ననుట యొకటియునా? ఇంకొక
సారి యిట్టి కర్ణశూలాయమానంబులగు దుర్భాష లాడితివేని.

గీ. అంభికావంశశాఖ కీ వగు దొకండు
కట్టకడదాఁక గాంధారికడుపు మండు
నవనియంతయుగై వసం బగును బాండు
రాజసుతులకు, నీమనోరథమునిండు.

కర్ణ—(చెవులుమూసుకొని) పాపము శాంతించునుగాక! మిత్రమా
ఈమహారాజు పాక్యములు విని నామనసు విఱుగు ననియో

యిట్టి యశ్లేలవాక్యంబు లాడుకొనుచున్నావు? చాలుఁ జాలు;
ఇన్నాళ్లు మైత్రి గావించితివి గాని కర్ణుని మనోనిశ్చయంబు
గుర్తింపలేక పోయితివి.

ఉ. అర్జున ప్రకం బాకటియై ధర క్రుంగిన మిన్ను వంగినన్
స్వర్గగిరింద్రముం బగులువాటిన లోకము తెల్లవాటినం
బూర్ణదయాసహాయుఁ డయి పోరికి వచ్చి పురారి యల్లినం
గర్జనిమేనఁ బ్రాణములు గల్గిన బాధలచావు తప్పనే.

ధృత—(నిట్లూర్చుపుచ్చి జనాంతికముగా) దేవీ! గాంధారి రాజపుత్రీ!
గీ. కుంతికొడుగులు తుద కింత కూ షాసంగ

బ్రతుకు మని వ్రాసెఁ గాఁబోలు బ్రహ్మ నొసట
బ్రతుక నీయఁడు వీఁ డొక్కనుతునినేని
ముసలివాండ్రకుఁ గేలూత యొసఁగుకొఱకు.

(గాంధారి తొడపై మూర్ఛిల్లును.)

గాంధా—(పైఁటకొంగుతో విసరుచు) తండ్రి! దుర్యోధన! కుమార!
దుశ్శాసన! కుడువనా! ముడువనా! కాలము తీతినముదుసలులకు
మా. కేమి కావలయునురా? ఏమి చెప్పినను మీ బాగుకొఱకే
గదా! మీ శుభోచ్ఛయముఁ జూచుచు నిక గొన్నిదినంబులు
బ్రతుకఁదలచిన తల్లివండ్రుల నేడే గతానులం జేయుచున్నారా!

(ఏడ్చుచు మూర్ఛిల్లును.)

విదు—సుయోధనా! వీవు విన వని యెఱింగియు నుపదేశపూర్వకం
బుగాఁగ నామనస్తాపంబుఁగూడఁ గొంత యుపశమింపఁ జేసికొని
యెదను.

ఉ. తల్లికిఁ దండ్రకిం బ్రజకుఁ దప్పని తోచినచేతఁ నేయ నీ
యుల్లము తల్లడిల్లదు వయోభవమైన దురాగ్రహంబునం
గల్గరిమూఁక మాట చెవిఁ గట్టుకొనం దగునయ్య? తమ్ములుం
బిల్లులుఁ జల్లగాఁ దగువివేకము జెప్పిన నేర వక్కటా!

పెద్దలమాట వినుట యట్లొంచి సభాముఖంబునం గార్యాకార్యవిచారంబు సేయునపుడు పెక్కుర కనుమతం బగుకార్యంబు చేయందగునని తొల్లి శుక్రాచార్యుడు చెప్పినతెలుంగైన బాటింపుము.

చ. భవదనువర్గమే గద! సభాసదు లందఱు శౌరి ద్రక్క, బాండవులతెలుంగు నీతెలుగు నల్వరకు నివ్వకదంబ కాన నిందెవరితెలుంగు మంచి దని యెక్కువమంది వచింతు రట్ల గాదవు నని యొప్పి యిచ్చటి సదస్యులు చెప్పినరీతిఁ జేయుమా.

దానికి నంగీకరింతువేని సంఘమరణంబు తప్పటయు, నీమనోరథంబు సఫలంబగుటయుఁ గూడఁ దటస్థించు; నింకొకవిధానంబు చెప్పెద. తొల్లింటివారు పరస్పరకలహంబులు సంప్రాప్తించునెడ నిరుతెగల నుండి యిరువురు బలిష్ఠులకుఁ దులారణంబు సమకూర్చి వారి జయాపజయంబులచే రెండు వీళ్ళవారును జయాపజయంబులు నిర్ణయించుకొనుటయుఁ గలదు. కావున—

ఉ. వాసవితోడఁ బోరఁగలవార డని కర్ణునియందు నీవు పేరాస గలట్టివారడవు కదా! యిపు డిద్వారఁ బోరఁ జేసి యుండు సరినట్టివానిఁ దగ యోడినటు లైన మెంచుకొంటిమే నీ సమరంబు మాను, జగమెల్లరకుం గడుసంతసం బగుకొ.

భీష్ము—దుర్యోధనా! విన నేర్పితివేని యీదుకుని పలుకులు శాస్త్ర పలుకులు అందుం దులారణంబుమాట మిగులం గొనియాడఁ దగినది. ఏమంటివేని—

ఉ. కవ్వడితోడి పోరితము కర్ణున కిష్టము, వానిచేత నా కవ్వడి నొవ్వఁజేసి రణకార్యము దీర్చుట నీమనోరథం. బివ్వదునన్ ఫలించుగద! యిద్వారకోరిక; లెల్లరాజులుం జివ్వకుఁ బాసి సంతసముచే మని చూచెద రాలుబిడ్డలకొ.

కృది యట్లుండె నింకొకటి వినుము.

క. ఎన్నడు జన్మించితిమో

.యెన్నడు చేరిగితిమొ యుద్ధ మేటికి? మా కొ

యన్నా? ముదుసళ్ళము భగ

వన్నామముఁ దలఁచుకొనుచు బ్రతికెడ ముర్వికొ.

దుర్యోధ—శాంతనవా! ముదుసలివి కాకపోయినను నీవు మాకు
సహాయుఁడవగుదు వనుకొంటిమా యేమి? తులారణంబునం
భార్యమధ్యము నుక్కడఁగించిన మాకుం బ్రయోజనం బేమి?
నేడు రాజ్యమంతయుఁ గైవసంబు గాకుంటిమా?

ఉ. చచ్చినక్రిడి చచ్చినను జావనినల్వురు “మాకు నాలుగూ
ల్గిచ్చినఁ జాలు” నం చడుగరే? యపు డందఱు మీరు చెప్పరే?
యిచ్చక మేల యాడె దపు డెల్లకుఁ జాడఁగ జూడమందుఁ గో
ల్పుచ్చినభాగము న్మరల లోఁగొనఁ జూడరె నేడు వీరులై ?
అదియుం గాక—

గీ. అయిదుగురు మాకు శత్రువు లంతెకాక
క్రిడి యొక్కఁ డొనర్చిన కీడుగలదె ?
బ్రతికియుండిన నేగురు బ్రతుకవలయుఁ
జచ్చిరేనియు నేవురుఁ జావవలయు.

ద్రోణ—(ఁజిలునవ్వునవ్వి) వెట్టివాఁడా! నుయోధన! తులారణం
బున నంగరా జప్పుడే వివ్వచ్చు నోడించె ననియే యనుకొనుచు
న్నావా! అతని బలపరాక్రమములు నీ వే మెఱుంగుదువు;

ఉ. పాశుపతంబుఁ జేకొనియె భర్తని యుద్ధములో నెదిర్చి. నా
కేసునిలోక మేగి యతఁ డెక్కినగద్దియ యెక్కె. సర్వభూ
మీశుల గెల్చి చేసెఁ బృథివీశ్వరు నగ్రజ నశ్వమేధి; నీ
కాశయ కాని యాలమున నర్జును దాఁకునె కర్ణుఁ డద్దిరా?

క. విరటునిపశువులఁ బట్టిన

తరుణమ్మన నాతఁ డొకఁడు తాఁకిన మన యె
ల్లరగతి యే మయ్యెనో యే

తెరువున నడచితిమొ మఱచితే కీరునాథా. .

మర్యో—అచాగ్యచర్య! సర్వజ్ఞులు మీరు సయిత మట్లే సెలవిచ్చిన నే నేమని విన్నవించును.

ఉ. పాండవపక్ష పాతము భవస్మృతము నృజలింఁచెఁ గాక యా
ఖండలనందనుండు తమకంటెఁ బరాక్రమశాలియే! యద
ప్లుండగఁ నెన్నఁచో యయిన యుద్ధముచూటఁ దలంతురయ్య? కా
నిండు మహాశ్మ! మీకుఁ గృప యీగతివచ్చిన నేని చేయుదున్?
భవాదృశులు పాండవులతో నంధి చేయు మనుటకంటె సర్వంబు
వారికొసంగి మమ్మే యరణ్యంబునకు లేచి పొడనుట ధర్మము.
అనుల్లాఘనీయంబగు మీయానతిచొప్పున సంధియే కావించితి నేని
నీ. ఇరుగురు స్వశంక్రు లొక దేశ మేలఁ గలరె?
యతుకు నే రెండు ముదిరిన యవనిజమ్ము?
లిముడు నే రెండుకత్తు లెందేని నొక్క
యొఱను? నిమిడింపఁ జూచిన గురువరేణ్య!

ద్రోణ—గాంధారేయప్రథమ! మేము పాండవులయెడఁగాని మీయె
డలఁగాని భిన్నాభిప్రాయులము కాము. భీమాఙ్గానుల బలంబు
లెఱింగియున్నవార మగుటచే నిట్లు చెప్పుచుంటిమి.

క. ముదిసితిమి భౌగముల. సం

పదలం గుడిచితిమి మేము బ్రతుకఁదలఁచి యీ

కదనము వల దంచుం జె

ప్పెదమే? వీఱిడివి గాక వీరయ్యున్యా

మర్యో—(సానునయముగా నంజలి బంధించి) ధనుర్నిగమపారావా
రపారీణ! కుంభసంభవ!

శా. తల్లిం దండ్రీయుఁ దాత మీరు మొకలాప్తశ్రేణియుం జెప్పట

స్థల్లాభంబున కే. యెటుల్ రిపులతో నంధింతు సిగ్గేది; చా

వెల్లంబ్రాణుల కున్నదే యెటులనో యేవేకనో యెందో! భీ

తిల్లం బాడియె! మానహానియును గాదే చాపు విప్రోత్తమా! ~~హాహాపును.~~

క. చచ్చెదమో రిపునీకుల

ప్రచ్చెదమో యెవ్వఁ డెఱుఁగు? రాఁదలఁచినచో
వచ్చి యని సేసి ధైర్యం

బెచ్చించుచుఁ బగఱ నొంచు మిదె ప్రార్థింతున్.

(నమస్కరింపఁజోవును)

కర్ణ—(దుర్యోధనునిలాగుచు) మిత్రమా! మిత్రుండ నగు నాకుఁ
గూడ లజ్జాకరంబగు పని చేయుచున్నావు. బ్రాహ్మణుఁ డని
కాని గురువని కాని నమస్కరింతువు గాక !

మ. “అనికిం దోడ్పడుఁ మందు బాటునొకనిం ప్రార్థింపఁగావచ్చునే?
కనకత్యాగరథీర! రానిసువు సంగ్రామాంగణంబందు; నీ
యనుఁగుంగర్జుడు చచ్చెనే! యిటుల దైన్యం బండ నీ కేల! యా
వెనుకన్ దైన్యము చెందెదో! రిపులతోఁ బోవేది సంధింతువో?

అశ్వ—(అహంకారముతో) ఓరీ! సూతచండా! అట్లయిన నిదిగో
నేఁడే చచ్చితివిరా! (మీఁది కుఱుకఁబోవును)

కృ—(అడ్డుపడి) ద్రోణాచార్యపుత్ర! త్రిదివసేనానీనమథామ! అశ్వ
త్థామ! కోపింపకుము. రణచక్ర మంతయుఁ దనచేతిమీఁదనే
త్రిప్రవలయు నను కర్ణని మనోరథమే చెల్లింపుము.

కా. సేవాధర్మమును సూతధర్మమును రాశీభూతమై యొప్పు వా
చావాత్సల్యముఁ జూపె గర్జుఁ డిటు మాత్సర్యంబు మీకేల? రా
జేవేళ న్నిముఁ గోరునో! యనికి నాఁడే పొండు పోరాడ. లే
దా! వర్జింపుఁడు కర్ణ చాపువఱికో యత్యంతమో యుద్ధమున్.

కర్ణ—కృష్ణా! నివారింపకుము. రాని మౌమిచేయఁగలఁడోచూతును.

అశ్వ—(కోపముతో) ఏమిచేయుదునా! యీవిడికిలితో నీతల వేయి
ప్రక్కలు గావించెదను. (కృష్ణుం'దప్పించుకొనుచుఁ బైకుఱుకఁ
బోవును.)

శ్లో—(వచ్చి పట్టుకొని) తమ్ముడా! యేల యింత తొండర?

శా. కోపజ్వాల రగుల్పఁబోకుము దయాకూపార! మాకెల్ల నీ
తాపాయం బగుత్రోవఁ బోవుము రణవ్యాసంగివై. కాద్యుక్త
వ్యాపారంబు విరోధినర్గముల పైపైఁ జూపి చెండాడు ము
య్యా! పోరాటము పాడియే మనకు నన్యాయం బి టనోన్యమున్.
అశ్వ—(కన్ను లింతలుచేసికొని) ఓయీ మూఢమర్యోధన! ఇంకను
సిగ్గులేక యనునయింప వచ్చితివా? చాలుఁ జాలు.

మ. అనికిం దో డగుచుంచుఁ గోరఁ దగడే యాచాద్యుఁ! డీమాతనం
దనుఁడా నీకు నియామకుండు? ధరణీనాథుండ వాచార్యపా
దనమస్కారముగూడఁ గూడ దనుచుం దా నీకు బోధించి మా
న్నిన మానం దగువాడవే ఖలమతీ! విశ్వాసశూన్యాకృతీ!
ద్రోణ—కుమారా! ఏల రాజదూషణము? ఖలుఁడైనను రాజం
బరిత్యజించుట తగవు గాని దూషించుట తగవు కాదు.

కృష్ణ—మహాత్మా! అట్లు పరిత్యజించుటమాత్రము ధర్మమా?
కర్ణ—ఇట్టివాడు పరిత్యజించిన నేమి పరిగ్రహించిన నేమి? (మర్యో
ధనునితో) హస్తీపురసార్యభామ!

శా. చాలుం జాలును బేద చూడ ధనురాచార్యాంక. మాలంబులో
నేలోపంబు ఘటించినం జెడుఁ గదా! యీపెద్దపే రంచు ని
ట్లాలోచించె నెపంబు సంగరపరిత్యాగంబు గావింప; జం
కేలా! పోరికి వీరు తోడుపడువారే యుంచు నాశించి తే!

అశ్వ—దురహంకారపరిభవిష్యమాణకురుకులరూపధేయ! రాధేయ

శా. మీరంబోకుము పొల్లుమాట! లనికి స్మీరాజు రండంచు ము
మ్మారాధించిననాఁడె వచ్చెదము లేరా!

(ద్రోణాచార్య కృపాచాద్యులం జూచి) తండ్రి! రావయ్య, మా
మా! రా పోదము. పోరికై యెచరి నీక్మౌపాలుఁ జూపించెనో
వారేగెల్తురు వారినారల బలావష్టంభము ల్బూచెదన్.

(దిగ్గజ లేచి పోఁబోవును.)

కృష్ణ—కంభవాత్ర! కృపాచార్యభాగినేయ కిందిశ్శాల మోషిక చేయుము. అండఱము పోవచ్చును. (దుర్యోధనునితో) బావా! నీకొల్వకూటము క్రమముగా రణకూట మగుచున్నది. పదుగురు డండఱ నే నాచెప్పఁబోవుపల్కులు గూడ నాలింపుము.

ఉ. చెల్లియొ చెల్లకో తమకుఁ జేసిన యెగ్గులు సైచి రండఱుం దొల్లి గతించె, నేడు నను సూతఱఁ బంపిరి సంతిసేయ. నీ పిల్లలు పాపలుం బ్రజలు పెంపు వహింపఁగఁ బొందు సేసెదో! యెల్లి రణంబు గూర్చెదవా? యేర్పడఁ జెప్పుము కౌరవేశ్వరా!

చ. అలుగుటయే యెఱుంగని మహామహితాత్ముఁ డజాతశత్రుఁడే యలిగిననాఁడు సాగరము లన్నియు నేకము గాకపోవు. కర్ణులు పదివేపురైన నని నొత్తురు చిత్తురు రాజరాజ! నా పలుకులు విశ్వసింపుము విపన్నుల లోకులఁ గావు ఘెల్లరన్.

శా. జెండాపై కపిరాజ ముందు సితవాజిత్రేణియుం గూర్చి నే డండంబుంగొని తోలుస్యంశనము మీఁద న్నారి సారించుచుం గాండీఁమ్ము ధరించి ఫల్గునుఁడు మూఁకం జెండుచున్నప్పుడొ క్కండు న్ని మొఱ నాలకింపఁడు కురుత్మోనాథ సుధింపఁగన్.

శా. సంతోషంబున సంతిచేయుదురే? వస్త్రం బూచ్చుచో ద్రాపదీ కాంతం బూచిననాఁడు చేసిన ప్రతిజ్ఞల్ దీర్ప భీముండు ని పొంత న్నిసహజన్ము తొమ్ము రుధిమ్ము ద్రావునాఁడైన. ని శ్చింతం దద్గతయుం ద్వదూరుయుగమున్ ఛేదించునాఁడనియున్.

దుర్యో—(నిననియట్లు నటించుచుఁ దనలో) నోటికివచ్చినట్లెల్లఁ బ్రేలుచున్నాఁడు. ముందు వీనిమదమడఁచినం గాని యీపాండవుల మదమడఁగదు. ఇప్పుడే వీనికిం దగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చెదఁగాక...

శీమ్ము—కుమారా! జగంబు లన్నిటికిని విశేషంబుగ మనకును జట్టంబగు నీయాదవపట్టభద్రుని మాటలయిన మన్నింపుము.

క. విని చెడితిని మున్నీ క

ద్దనిపలుకులు బంధుజనులు నూజుగు దన్నన్

వినక చెడుచుంటి రీ వె

న్నని పలుకులు నేడు నీవు నూర్చుకుతమ్ముల్.

దుర్యో—(సాధ్యసూయముగా) తాతా! మీకండఱకుఁ గద్దనిపై
నిత చూపేల?

ఉ. బంధువు లైనవారుఁ దిన వచ్చినవారును “బొందు నేముమీ!
సంధి యొనర్చుమీ” యనుచు జంకి వచించుచు నుండఁగా దయా
బంధురుడై మదీయ మగు పద్ధతికిం దలచూపెఁ గాన నా
బంధువు కడ్డఁడే యతనిపాటియె తక్కిన వేపురేనియున్.

క. నాతండ్రి పేరుగా దా

నీతనయుం డింతదనుక జేసెఁ బ్రభుత్వం

బీతి నాపేరుగ నీ

సూతతనూజాతుఁ డేలుఁ జాడి రాజ్యంబున్.

కృపా—కురునాథా! నీరాజ్యమును నీవుసూతతనూజాతునిచే నేలిం
చుకొన్నను మఱియొకనిచే నేలించుకొన్నను సమ్మతమే కాని.
నీవెంత రాజవైనను దినవచ్చినవా రని యింత యెల్లిదముగా
మాటలాడకుము. నీసామ్మని యింపుటచేతఁగదా మావంటి
వారి కిట్టి పోటు మాటలు తలస్థించినవి. కానీ యింకెన్నినాళ్ళులే!

చ. కదనమువచ్చె దాఁపునకుఁ గాలము తీతినవారికెల్ల; నీ
మదిగలకోర్కీ తీర్చుటకు మాద్దుర దార్కొన కూర కీగతిం
బ్రతుకుచు నిఘ్నకోర్తులకుఁ బాలగువారమే! రాజపుత్ర ! నీ
చదివిన విద్యకుం దగినచందము గంటిమి వేమునేటికిన్.

యుద్ధసన్నద్ధుండవై పదుగురు బలవంతుల సహాయము తోరవలసిన
దానికి బదులుగా నీవనవలసిన మాటలేనా యివి! బుద్ధి కర్మాను
సారిణి యగుచున్న నిన్నవనేల?

ఉ. చక్కని రాజవంశమున జన్మము నొందినవాడ వయ్యయో!
 యెక్కడనుంచి వచ్చె జగదీశ్వర! సూతునిశొల్వు నీకు? నీ
 యక్కటయ్యేమి యంచు జెడనాడునువే? కులవృద్ధ భీష్మ; మా
 దిక్కని వేడ కిట్లు చెడఁ దీసెదె? ద్రోణుని ద్రోణపుత్రకున్.
 నార—కుడుకుమారా! యీకృపాచాద్యుల మాటలు నిరాకరింపవల
 సినవి కావు. నీతండ్రి యంధుఁ డగుటచే దాసీతనయుఁడైనను
 సర్వవిధముల లోకోత్తరుఁడైన విదురుఁడు రాజ్యమ్ము శాసించె.
 నీక నన్యుఁ డిప్పు డేల యేల వలసి వచ్చును? వచ్చెఁబో!

క. ఉన్నాడు తమ్ము లాపై

నున్నాడు మహానుభావు లుజ్జ్వలతేజల్

మిన్నంటువాడు పాండవు

లెన్నటికిని గడ్డఁ జేలఁ డిభవుర హధిపా.

జహుశాపదగ్గుండగు నీకడ్లుని చెలిమికిం బ్రయోజనంబు భీష్మాదుల
 తోడి విరోధంబ కాని యొందు గాదు. వీనికిం గలిగిన శాపములు
 వినము.

గీ. మాటువేసంబుతోడ బ్రాహ్మణుఁడ ననుచుఁ

జేరి యీజమదగ్ని కుమారునొద్దఁ

జదివినట్టి దివ్యాస్త్రము ల్సమరమున స్ఫు

రింపఁ బోవని తెడనుశపింపఁబడియె.

అదియునుం గాక—

ఉ. చిన్నతనంబున బ్రథమశిక్షగఁ దూపులవేత నేచ్ఛుచుం

జన్నపుటావుపై విడచి చంపిన దానిమహీనుడు ని

ర్భిన్నమనస్కుఁడై యిటు శపించె “రణంబొనరించువేళ నీ

యాన్నరథంబు క్రుంగఁబడు నోరి దురాత్మ! ధరిత్రిలోపలన్”

శహజంబులగు కవచకుండలంబు లున్నఁ దనకుమారున కజేయుఁ

దని కదా! త్రిలోకపతి యగు యాదేవేంద్రుఁడు కూడఁ బరప్రా

ర్థనా దైన్యం బంగీకరించి వీనిం గోరలూశ్చిన పన్నగంబుఁ జేసి
నను వీని బలంబెఱుగ కున్నావు. ఇది యిట్లుండ నింకొకటి
వినుము.

ఉ. అందఱు నాకుఁ బేరు కలహాప్రియుఁ డందుడు నిశ్చయంబుగా
నందడి యన్న నాకుఁ గడుసంబర మెవ్వరికేని మీఁదికిం
గ్రిదికిఁ బెట్టి పోడు పొసఁగింపన చూచెడ నట్టివాఁడ నీ
కుం దగదంటి నాపలుకుఁ గొంచెము నీమది విశ్వసింపుచూ.

భీష్మ—(తనలో) అతఁ డంధుఁడు గాని యితఁడు దుర్మదాంధుఁడు.
ఇరువురలో నతఁడే మెఱుఁగు. (ప్రకాశము)

మ. అరయన్నేరపు నుంత; నాయదియ రాజ్యంబెల్ల! నే నొల్లమిన్
ధరకుఁ బొందుఁడు నీదుతండ్రియును భర్తల్ సుమ్ము. నేనుండ ను
ర్వరకున్ మీరెవ? రేడు పాండవులు! పోరం గారణం బేమిఁయి
ర్వురు నాసమ్మతికల్పి నేలుకొను టొప్పున్ మెప్పువాటిల్లఁగన్.
విదు—పితామహా! నీవేల యుపేక్షించెదవు?

తే. గీ. చిత్రకాదుని పగిది విచిత్రవీర్య
నందనుని నన్ను రాజ్యమ్మునందు నిల్పి
తీవు మును; పిల్ల పొమ్మన నేగువార
మంతియే కాని నిన్నెవ డడ్డఁగలఁడు.

క. ఈవు పితామహుఁడవు తా
నేవిధిని బితామహుండు సృష్టించి తగన్
బై వృద్ధిచేసి లయమున్
గావించునొ యట్లు మమ్ముఁ గడ కనుపఁ దగున్.

ద్రోణ—సుయోధనా! యిది వినుము.

కా. గాంగేయుం డెది చెప్పె నయ్యది తగన్ గైకొలు నేమంబు గూ
ర్పుం, గార్పణ్యము గాని వేటొకట నీసుం గాని నాకుండి యీ
సంగతమ్ముప కియ్యకొమ్మనఁ జూచి! సర్వమ్ము భీష్మంఁడె నా
కుంగూర్చెన్ మఱిదేననమ్మువకు నేఁ గోర నినునున్ బాధులన్.

క. ఇరుతెగయు నాకు శిష్యులె
యిరుతెగకున్ గురుడ నేన యిందెందును నా
కెరు సింత లేని వైనను
నరుడ శ్వేతామవలె గనం బగుఁ జమ్మి.

క. ఏ ననియు భీష్ము డని వే
జే నీ వనుకోకు మాతఁ డెందే నందే
భూనాథ ధగ్గు మెందే
దా నిలుచునొ జయము నందె తప్పక నిలుచున్.

జమ—సుయోధనా! వృథా దురహంకారంబున జెడకము. యయా
తియు గిరుత్మంతుఁడును మున్నగు తొల్లింటి పెద్దలు చెడుట
కిదియే ప్రథమ కారణము.

క. కలవృద్ధగు గాంగేయుని
కులగురు వగుద్రోణు నతినికొడుకుం గృప్తుని
దలిదండ్రులఁ బరికింపక
బెళుచు లనఁగ నీకు నీవు పెద్దవె చెప్తుమా

ఉ. మక్కువతోడ నిన్ను బతిమాలుచు నున్నకొంది కర్ణుడే
దిక్కుని వీరిపల్కు నుదిం జొరవీవు దురాత్మతంత్రితక
వెక్కలి వింత యేమిటికి? భీష్ముడు పెట్టినభిక్ష గాదె నీ
• కెక్కడిరాజ్య? మయ్యనఘుడే ధర యేలఁగ నమ్మించినన్.

(భీష్మునిదిక్కు మొగంబై) భాగీరథీనందనా! ఈభూమియంతయు నీది
గాని యీ చెడుగులది కాదు.

ఉ. రోసితి వెల్ల నీ వని యెఱుంగుదు మైనను సుంతయేని వి
శ్వాసము లేని మోఱకులపైఁ గరుణారస మేల? యేల వి
శ్వాసము నీకు నీమనసు వచ్చినవారి కొసంగుమయ్య! నీ
శాసన మాను గాదనఁగ జాలినవాఁ డెవఁడుర్విలోపలన్.

కర్ణ—(నవ్వుచు) జమదగ్ని మునిచంద్రమా! తపోనిష్ఠాగరిష్ఠులగు శుద్ధ
శ్రోత్రియుల కీరాజకార్యప్రసంగ మేల? అంబాంబాల్పచిక్ లను

మృత్యురూపాచ కన్నియలం దెచ్చి యం దిరువుర విచిత్రవీర్యవతుం
బెండ్లిచేసి యంబ నుభయధిష్టురాలిం జేసిన నపుంసకునకు రాజ్య
మెక్కడిది? ఏది? మనసువచ్చినవారి కిప్పింపుము.

ఉ. వచ్చినవాడు వచ్చె బలవంతముగా నని బంచపాండవుల్
చచ్చినదాక గడ్డునిప్రచారము పో, దిపు డెవ్వ రేమి వా
క్రుచ్చిన రాజరాజ గయికోడు నిజం బెవ రెంతమాట రా
నిచ్చిన గొంగు వట్టితి మునీశ్వరులార! బహుక్తు లేటికిన్.

జమ—ఓరీ బాలిశా! శుద్ధశ్రోత్రియులమా? ఇపుడు మాపరశురాముఁ
డిక్కడనున్న మా శుద్ధశ్రోత్రియత్వము కనబడునురా!

శీష్యు—స్వామీ! సైరింపుడు. మీ కుమారుఁ డిటు లేఁ డన నేల!
యీశిష్య పరమాణు వెవరు? ఆయినను నికృష్టులతోఁ బ్రసం
గించుట తగదనియేగదా యేను మిన్నకుంటిని.

జాబా—రథకారకులీన! ఎవ రెంతమాట రానిచ్చిన గొంగు వట్టితి
విగా! ఇదిగో రానిచ్చుచున్నాను.

ఉ. ఒక్కనిఁ జంపు నంచుఁ బురుహూతుఁ డొసంగినశక్తి ఫల్గునుం
డొక్కఁడుఁడక్కఁ దక్కఁగలయోధుల నొక్కనిఁ జంపుఁగాక తం
డెక్కటి ఖాండవంబు దహించుచు నున్నపు డొక్కనాగు నీ
దిక్కున డాఁగెనే! యది యదృష్టముచే గుటి తప్పు గావుతన్ !

కర్ణ—(తనలో) అక్కటా! ఈముసలిజడదారి శాపవచనములచే
విజయవిజయ సాధకంబులైన నాసాధనంబులు రెండును వ్యర్థము
లగుం గాఁజోలును! (ఆలోచించి) ఒరులపై బక్షసాతమునఁ గినిసి
బలికినవి ఋషివాక్యములైనను బాటి తప్పుకమానవు. (ప్రకాశ
ముగా నిర్లక్ష్యముగా మర్యోధనునితో మిత్రమా! యీఋషి
యిట్లు పలికెనని బెదరుచుంటివా యేమి? పిన్ననాటనుండియు
నిట్టి నిట్లనేకములు వడితినీ. అవియన్నియు ని జములైనచో నే నిది
వఱకే లేకుండును.

దుర్యోధ—(వినయముతో) మునిండులారా! మీకు మేమేమి యపకార మొనరించితిమి?

ఉ. బాలిశవృత్తి మీ జపతపంబులు పాడొనరింపలేదు. మీ జోలియుఁ గాని నీఋషుల జోలియుఁ గాని తలంపలేదు, మీ కేల దురాగ్రహంబు? నృపులెల్లరకున్ భువి ధగ్గు మైన మా యాలములోను మిమ్ముఁ దగ వాడఁగ రండని పిల్చినారమే!

దుశ్శా—(జనాంతికము) సహోదరా! యీఋషు లందఱుఁ నూరక దురాగ్రహంబున శపింప మొదలిడినారు. భీష్మాదు లందఱుఁ బాండవ పక్షపాతమున ధర్మాధర్మములు తలంపక మాటలాడుచున్నారు. వీరందఱును దమమాట విననిచో నిన్నుం గృష్ణున కొప్పగించవలెనని తలఁచుచున్నట్లు నాకు నూహింపనయ్యెడి.

ఉ. ఒప్పుకీంప కిప్పగిది నొప్పులో తప్పులొ పల్కి వీరు నీ యొప్పుమీ జేయఁగా దలఁచి యుండిరి; కావున నీవు కొల్వులోఁ దప్పిన దప్ప కీడ్వడుట తప్పును నాపలు కాలికింపుమా! యిప్పుడ లేచిపోదము మహీపతి మూర్ఖ తొలంగకుండఁగన్.

దుర్యోధ—(తనలో) బలిరా! తమ్ముడ; సమయానుకూలమగు నుపదేశము నొనర్చితివి.

(కర్ణ దుశ్శాసనాదులతో నిష్క్రమించును.)

ధృత—(మూర్ఖుడేటి యాత్రముతో) ఓరీ దురాత్మ! నే నేమనుకొంటినో యంతెవనియుఁ జేసితివిరా! (గజగజ వడకుచున్నాడు.)

విదు—మహారాజ! ఏల శయపడుచున్నావు? మతేమియు సత్యాహితము రాలేదు. మన దుర్యోధనుడు సభాసదులు వచించు మాటలు వినఁజాలక కొలువులోనుండి లేచిపోయెను.

ధృత—అంతియకద! నిజముగాఁ జెప్పుము. దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ శకునులు నల్వరుం గలసి పరాత్పరుండగు గృష్ణుని మహత్త్వ మెఱుంగక యతని బుధింప దలచినట్లును. నతడు తన విశ్వరూపుము జూపించినట్లు నొక స్వప్నముం గంటిని.

విడు—అది యింతవఱకు జరగలేదు. ముందేమగునో! నొక్కొక్క
ప్పుడు స్వప్నములు భావికార్యమును సూచించుచుండును.

కృ—మామా! విచారించకుము. అట్టిపని యేలజరుగును! జరుగు
గాక! నాకేమి భయము?

గీ. వినిన వినవచ్చు వినకున్న వినకపోవ
వచ్చు గా కిస్సిరో! మనవాడు కొల్వ
వెడలిపోవునె యీరీతి వెట్టి యగుచు
ననుచు వగచుచునుంటి ధరాధినాథ!

గాంధా—(మూర్ఛదేయి నాథా! యేమి యీకొలాహలము!

ధృత—దేవీ! నీకొడుకు చేసిన వేడుకుపని.

భిష్ము—అంబికేయ! గడచినదానికి వగచినఁ బనిలేదు. కలియుగము
బ్రవేశించినది. యుద్ధంబు కాక మానదు.

ధృత—దేవీ! నీ వొకసారి మరల సుయోధనుని రప్పించి చెప్పిన
వినునేమో?

గాంధా—మహారాజ! మొదటినుండియు దురాత్మడగు వానికి
రాజ్య మిచ్చినదానికిఁ దగినఫల మనుభవింపఁ బోవుచున్నారము.
వాని దుష్టచేష్టలకు మనమే కారణము. రాజ్యప్రదానముసులభము
గాని దుష్టకార్యనివర్తనము కష్టముగదా! పలువుర పరిహాస
మునకుఁ జాత్రులమైతిమి! అయినను నా యోషినకొలఁదిఁజెప్పెద.

ధృత—(వినుచునితో) నీ వేగి మీయమ్మ పిలుచుచున్నదని సుయో
ధనుని దోడ్కొని రమ్మ.

విడు—చిత్తము. (పోయి దుర్యోధనునితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

దుర్యో—(వచ్చి) తల్లీ! నమస్కారము! నన్నుఁ బిలిపించిన పనియేమి?

గాంధా—తండ్రీ! దుర్యోధన! సహానుజుఁడ వగునీకు శ్రేయస్కరం
బగు సీతండ్రిమాటలు వినుము. గాంగేయ కుంభసంభవ కృపా
చార్య విమరాదులు నీక్షేమము కోరనివాఁడు కాదు. ఐశ్వర్య

హృచ్చమూలము గాని బుద్ధినాశ్యంబు గాదు. జితేంద్రియండును
 మేధావీయుఁ గానివానికి ప్రహరపాలనము సుకరంబుగాదు.
 పోయి గామక్రోధములు శత్రువులు గాని వాండ్లవని తలంపకము.
 మొదట నీవారికే యిష్టంజచ్చ గానిచో చివుల కెట్లసాధ్యుడ వగు
 మన? కన్నులు తెగిరవలలో జేపలు చిక్కని పగిది గామక్రో
 ధముచే మూంట్లువడిన మహిపతివలలో శత్రువులు చిక్కరు.
 కావున చివులుబుంబు జయించి చివుపంచకంబని తలంచుచున్న
 వాండ్లవలతోఁ గలసి పీరాజ్యము సుఖముగాఁ బాలించుకొనుము.
 కుంబుకలహముచకు జంకి కదా మీతాతయుఁ తండ్రియువారి
 భాగము వారికియఁ దలంచరి! నిష్కంతుకముగఁ బృథ్వియంతయు
 నేలఁ దలంచతివేని వారిడిగిన ట్లయిదూండ్యున వారికికిమ్ము.
 నా యుపదేశము పిష్టపేషణప్రాయ మని యెఱింగియుఁ గన్న
 గడుపు గావున మరల జెప్పుచుంటిని. మీయందును వాండ్లవల
 యందును సమప్రీతిగల శాంతననాదులు తమ యావచ్ఛక్తితో
 సమర మొనర్చుకుండుటయే నిక్కము కాన బంధుమరణంబున
 కొడిగట్టకము.

మర్యో—తిల్లి! విశ్వరథం బద్వష్టసాధ్యంబయి మరణము మాత్రము
 బుద్ధినాధ్యమగునా!

ఉ. వాండ్లవలైన నుండవలె భారతవంశము నిల్చి. లేక మే
 ముండవలెం ; ద్వదీయసహితోక్తికి నిక్కము మాటు పల్కులు
 బుండఁ గుంటుంబనాశకుడ ధూర్జుడ బుట్టితి పైవు మమ్మరో!
 భండవ మాచరించు బలవంతపుదీనన యిచ్చి పంపుమా.

విదు— మహారాజ! విచిత్రవీర్యనందన !

గీ. సభ్యులకు నెల్ల సెల విచ్చి నరసిజాక్షు
 నంపకము చేసి నిజగృహాభ్యంతరంబు
 నకుఁ జనుడు భావికార్యంబునకు వగచుచు
 దొలఁగి చనె రాజు క్రమ్యుటఁగొలుపునుండి.

ధృత—నాయనా! జనార్దనా! దగ్గజకు రమ్మ, (కొంగళించుకొని.)

క. సుతుల నొకనూతుగురఁ గాం

చితి జగముల నీడు లేని సిరి వెంచితి రో

గతి కానున్నదొ మాకుం

జితివిధి పాండవులచేతఁ జేయించెదవే

చ. కడుపెడుబిడ్డలం గనియఁ గాలము తీజిన వార్ధకంబునం
గొడుకుల నెల్ల బాసి తమకొంపకుఁ నూటికిఁ జేరు బన్న మే
ర్పడినను బ్రాణగొడ్డములు పల్కక మాదెనఁ గీడు గుంతితోఁ
గొడుకులతో సహింపు మని కోరితి నంచు వచింపుమా హరీ!

శక్త—మామా! అల్లచఁబోకుము, నీకొడుకులుమాత్రము బలహీ
నులా? కుంతికే నీ యింటికి బొట్టకూటికయి వచ్చుననన్ల తటస్థిం
చునేమో?

మ. గెలువ న్మక్యమె? కర్ణుఁ డేమి భుజశక్తిం జూడ సామాన్యుఁడే?
బలనంత ట్లురుఁ డాపగాతినయఁ డశ్వత్థామ మున్నైన యో
ధులు నీవుతున కాజిఁ దోడ్పడక యెదుం బోమరే! యాఁగినం
గల నాపింపఁగ జూచి రింనుక పక్షంబున్న చందంబునన్.

ధృత—వాసుదేవా! చక్రధారి వగు నీవు చక్రరక్షకుండవై యుండఁ
బాండవులకేమి కొదువ?

చ. సవసవగా శరంబులను జాచ్చెద రింతియ కాని వీరిబో
నెవరికిఁ జేతు లాఁడు వధియింపఁగ బాధుల? వారిలోనఁ గౌ
రవశతకంబు ఘోరిసమరంబునఁ జిక్కినఁ జంపకుండగా
నెవరు పరిత్యజించి దయయెంతురు? చెప్పయి నాకుఁ గేశవా!.

శక్త—

శా. లేదా! యింత వివాదమేల? యిచటన్ లేరా! మహాప్రాజ్ఞుల
య్యో! మర్యోధనుఁ డింక తదుప్తుఁడగు నే? యోగ్యేతరుల్యో లెమీ
దీమశ్శాసను శాశనం గొనఁగా నేమంత వచ్చెన్? విడక
రాదో! చంపఁగరాదో! దుర్మర్తాదునినిర్మర్తాదు లోకార్థమై

భీష్ము—(జవాంతికము) వాసుదేవా!

ఉ. చెప్పితి వీవు మే మురక చెప్పితి మేమి యొనర్తు మింక? వా

తప్పలకుప్ప చెడు మన దారికి రాక తొలంగె, వానికే

త్రిపులు లేవు. సంధి యొనరింపమిచే మనబోటి వారికి

న్యూప్పు ఘటించె నీచెడుగు మూలముగా యమవీర! నేటికిన్.

అయినను గాలగతికిఁ దప్పవారమె! కుప్పకూరలుగా రణశకునంబు

బుప్పజిల్లుచున్నది. మాకు సెలవిమ్ము. ధర్మము దప్పకుండఁ గర్ణ

ధారుడవై యియోడ నడపింపుము.

కౌర్య—(తత్తెజపాటుతో నిష్క్రమించి ప్రవేశించి కృష్ణునితోఁ

జవాంతికము) అన్నా! ఇంతకు మున్ను దుర్యోధనాదులు చేసిన

దురాలోచనమును నేనుగని పెట్టితిని. నీవు కడు జాగరూకుండవై

యుండవలయు. నిన్నీ సభనురుగకుండ బంధింపవలయుననియోజిం

చుచున్నారు. (చేతఁజూపి) అందులకు సూయోధనునియొద్ద నొక

రజ్జువున్నది కనుఁగొనుము.

కృష్ణ—(అలక్ష్యభావముతో) తమ్ముడా! అవుగాక. నన్ను వీ రేమి

యింజేయఁజాలరు. సంశయింపకుము.

సాత్య—అన్నా! అట్లని యొప్పరికింపం జనదు.

ఉ. ఏ నొకరుండఁ జాలఁ గల నిచ్చటిదుష్టులకెల్ల; నింకఁ బై

పై నరుడె చునేనఁ గృతవర్మ వధింపఁగలఁడు ద్వారము

దానరసింహుతోడ నిదియంతయుఁ జెప్పితి నందునిల్పితిన్

వీని వధించి నేఁడె పృథివిన్ మనపాథుల కిత్త మగ్రజా!

దీనికి భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామలును సమ్మతించువారే. ఇందుల

కేమందువు?

[అంతః గర్ణ శకుని దుశ్శాసనులు పగములు చేతఁబట్టుకొని

వేలువేలు దిక్కులనుండి ప్రవేశింతురు.]

కృష్ణ—మన మిప్పుడు వీరిని వధింపరాదు. దానికిం గతము సావకాశంబుగా వచించెద. నీ వూరక చూచుచుండుము. వీర లెల్లరు పటాపంచలై పోవునట్లునరించెద.

సాత్య—(సన్నధఁడై యుండును)

భీష్మ... (తేజిపాఱజూచి తనలో) ఔరా! చేటుకాలము! ఈధార్తరాష్ట్రగ్రజుండు మున్ను తానన్న దుస్తంత్రమెల్ల నడిపించుచున్నాఁడు. కానిమ్ము. ఎవఁడు త్రవ్వకొన్న గోతిలో వాఁడే పడుఁగాక క. పదిలక్షలు కర్ణలు తొం

బదిలక్షలు శకునులును నృపాలకు లొక య

ద్బుదముం గదిసినఁ గృష్ణుని

పదరేణువ చాలు లీలఁ బరిమార్చంగన్.

సాత్య—(సంరంభముతో) ఓ విదుర గాంగేయాది నీతిధురంధరులారా! ఇదివినుఁడు.

చ. అదె కనుఁగొండు దుర్మదు లహంకృతిశాలులు కౌరవుల్ నుదుర్మదు లయి యగ్గివై నుటికి మ్రగ్గడి కీటము లట్టు లన్న “బట్టుద” మని యెంచి పొంచుచుఁ గడుంగడునక్కుచునున్న వారు చచ్చెద రిదె మీర లెల్లరు “నినీ!” యనిరోయుచుఁ జూచుచుండఁగన్
(దుర్యోధనాదులు వేటువేటుగా నిష్క్రమింతురు.)

విదు—(అదరిపడి చూచి) అన్నా! వైచిత్రవీర్య!

మ. శిశుపాలాంతకుఁ గంసమర్దను ద్విషష్సింహున్ మహారంభు దుర్దశపాల్లఁగఁ దలంచి నీసుతులు గాంధారేంద్రుతోఁ గూడి సద్యశునిన్ గట్లఁ గడంగినారు, విలయంబై పోవు నీనాఁడె, యీ పశువుల్ హేతువు గాఁగ నీకులము విధ్వస్తంబు నీనాఁడె యా.

ధృత—(నిశ్చేష్టఁడై యుండును.)

కృష్ణ—(భీష్మునిదిక్కి) తాతా! మరున్న దీనందన!

శా. నావైఁ గోపముఁ బూని సేమనుమ లున్నాడంబుమై వచ్చు నా
టోపం బెఁతయు నొప్పుఁగాక ననుఁ గట్టుంఁగాక రారాజు; మే
లే! పోని మొక్కకుంతుకాదు మీ వీగోపబాలుండు దా
నాపన్నుం డగునో! మఱేమగునో! యాద్యంతంబు వీక్షింపుమా!
ధృత—(తత్తరపాటుతో) తమ్ముడా! తిష్ఠి. ణము నీవఁగి యయ్యవిసీ
తుల నెల్లనిక్కడికిన్ దీసికొనిరమ్ము.

విదు—(నిష్క్రమించి దుర్యోధనాదిసహితుడై ప్రవేశించును.)

ధృత—కుమారా! యేమి యీదుర్మయము.

మ. అనుజుల్ నీవునుఁ గూడి చావఁగఁ దలం పావిర్భవం బందెనే?

దనుజారాతి నెఱుంగమే? యతనిపై దర్పంబు వాటించెదే?

చెనఁటి! యెక్కడిదుండగం బివ! యశశ్రీప్రాణమానాపహం

బసఘాత్తుం డతఁ డలైనేని భువనం బల్లాడి చల్లాటదే?

పిదు—గాంధారియప్రథమ! నా మాట కొంత యోజింపుము.

క. ఎంద తెదుర్కొని యేగతి

నందిరి? శ్రీకృష్ణుఁ డనఁగ నందఱితో నె

న్నం దగు మనుజుడే? చెడిపో

వం దలఁపూనకుము గోడునడుగుము వృథగా.

కృష్ణ—(దరహాసముతో) భావా? ధార్తరాష్ట్రగజ! యిటుచూడుము.

ఉ. ఒక్కనిఁ జేసి న న్నిచట నుక్కడఁగింపఁ దలంచినావె? నే

నెక్కడఁ బోఁ గలఁడఁ నికఁ నిక్కడఁ జిక్కిరిం బక్కికై వడిన్

దక్కితి నీకుఁ, బట్టు మొగిఁ దక్కు. మిట్టిటు చేరరమ్ము, బల్

చక్కనియూహ పుట్టె. ననుజన్మలతో నరుదెమ్ము పార్థివా!

(అట్టహాస మొనర్చును)

[దుర్యోధనాదులు కృష్ణనివంకఁ జూడలేక కనులు మూసికొని యతి
భయముతో గడగడ్డ వణకుదురు.]

కృ—అ. వె. దివ్యకృష్ణి యొసంగితిఁ దేహిపాటఁ

జూడుఁ డిహుత్తు లైన సుశుద్ధు లెల్ల

నిది నిజమ్ము నిజకృతి యిదియ ముక్తి

దము తపశ్శాసన కను వదాన్యులకును.

[మునులును కీష్కవిదురప్రోలులును నానందపారవశ్యమును నటించుదు.]

స్థిత—(తనలో) క్రేహరితననిజరూపంబు ప్రదర్శింపఁబోలు! అక్కటా యీపాపాత్మన కిది దర్శింపరాదు గదా! అయినను నడిగి చూచెదఁగాక! (ప్రకాశము)

క. దేవా! దేవరయదుగూని

భావించి కనుంగొవంగ వాంఛించెద నీ

సేవకుఁడ నాకు దర్శన

మీవే యీవేడ్క దొరకు టీవేళఁ గదే.

కృ— నీకును దివ్యకృష్ణి యొసంగితిని కనుంగొనుము.

ధృత—(తేహిపాటఁజూచి)

చ. ఒకట నజుడు కొక్కయెడ నుగ్రుఁ డొకంటను చిష్టుఁ డొక్కెడన్
సకలసుదుల్ మహొక్కయెడఁ జంద్రవినేంద్రులు వేతొకంట భూ
పకలు యొకంట యాదవులుఁ శాండవులున్ గనుపట్టుచున్నవా
రకటా! యిదేమిచోద్యమొకొ! యుద్భుతమీతని రూపమియ్యెడక
(అంజలి ఘటించి) దేవా! విశ్వరూప!

మ. విలయాగ్నిప్రభ లెల్లెడన్ వెల్లిగెడిక విశ్వేశ! విశ్వాత్మ! యే
వెలుగుల్ దీనికి దీటుగాఁదగ వహో! వీక్షింపఁగా నేరరీ

వెలుగుక సర్వసువర్వధూర్వహులు. పృథ్వీభారనిర్వాహ! మ
మ్ముల సైరింపఁగదయ్య! దుష్టమతులక మూఢాత్ములన్ గేశవా
(ఆశ్చర్యముతోఁదనలో) ఏమీ! వాసుదేవుండు నాప్రార్థనము
ఘనించి సర్వలోక భీషణం బగు తన విశ్వరూపము నుపసంహ.

రించినాడే. (నలువెనలు పరికించి) ఈ మహామహు నీక్షించిన యీవృష్టితో బాపపుర్రపంచ మేల జూడవలెను. (ప్రకాశము) వాసుదేవా! మహానుభావ!

మ. ద్రుహిణాదుల్ గనలేని నీదయిన చిద్రూపంబు గన్గొంటి నే బహుపాపాత్మకుడైన పుత్రుకతనన్; భావత్కమారూపమున్ రహి నీక్షించిన కన్నులన్ బదుల నర్పించానె వీక్షింప? నీ వహరింపన్ గదవయ్య! నీ విడిన నివ్వజ్ఞానమున్ గేశవా! కృ—మామా! నీ వెట్లుభిలషించితివో యట్లే యయ్యెడుఁగాక (భీష్మాదులదిక్కి)

శా. మేలున్ గీడును జెప్పి చూచితిరి మీ ర్మీమీయభాశక్తి, టేఁడాలంబందె కతూహలంబు గలవాడై యుండె ముమ్మాటికిన్ గాలుం డాఁగొనియండఁ బోలు! నెవ రాఁగన్ జాలువా రింక! నా కేలా యిచ్చట జాల! మాజ్ఞ యిడుఁడా! యిందున్న వారెల్లరున్. [లేచును.]

(భీష్మాదులు వెంటడిసి లేచి నిల్చురు)

కృ—(ప్రయాణోన్ముఖుడై కొంతవఱకు నడచును.)

దుర్యోధనాదులు—(సాగనంపుచు నిష్క్రమింతురు.)

కృష్ణ—(భీష్మద్రోణులకై) నాకు ననుజ్ఞ యిండు.

భీష్మ—మంచిది. నాకీనిచారము మాత్రము శాధించుచున్నది.

క. గురులకు భక్తుఁడు శాంతుఁడు

పరుఁడు నిరతసత్యవాది నానానుగుణ

స్ఫురణుండు వానితోడన్

ధుర మొనరుచుకన్న నొండు దుఃఖము కలదే!

ద్రోణ—వాసుదేవా!

ఉ. నాకరుణావిశేషము భనంజయునిన్ బొనరించె సర్వలో
కై కథనుప్పున గ్రణిగ, నర్జునుతో నెవఁ డేని జాలఁడ
ప్రాకృతమూర్తి శాంతమతి వానియెడన్ బ్రతు మిగ్గలంబు నూ!
నాకోమరుండు గాఁ డటులు నాకుఁ బ్రయుం డెటు సేతు నాలమున్?

కృ—ఏమి చేయుదుము. అతనికిని నివేయె సంశయము. కాల మని వార్యము.

బీష్మద్రోణులు—(నిష్క్రమింతురు.)

కృ—(పరిక్రమించి నలుదెసలు పరికించి) జెనిని నగరివఱ కంపి
కర్ణుడు తన యనసధమునకు నేగుచున్నాఁడు కావున నితనితో
మాటలాడుట కిదియే తగిన సమయము.

కర్ణ—(ప్రవేశించును)

కృ—(కర్ణుని జేసన్నచేఁ బిలిచి) రాధేయ! ఏకతంబున ముహూర్త
మాత్రంబు సీతో మాటలాడ నాకవకాశ మొసంగుదువే!

.గీ ఎల్లి సూగోదయంబున నేగువాఁడ

నిట వసిగచెద విదురునియింట మాపు

ఈవటక వత్తునో! లేక యింటి కేను

వత్తునో? యీన తీగదవయ్య కర్ణ!

కర్ణ—(తనలో) ఇతఁడు నా జననరహస్యముం గూర్చి మాటలాడఁ
గలఁడు. (ప్రకాశము) తప్పక నీ వరుగుసమయమునకు వచ్చి
కలసికొనియెడను.

కృ—మంచిది. (ఉభయులును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది (శ్రీ)...తిరుపతి వేంకటేశ్వరలచే రచింప

బడిన పాండవోద్యోగమునందుఁ

తృ తీ యాంకము

పాండవోద్యోగము

నాటకము

చతుర్థాంకము

[కుంతియుఁ గృష్ణుడును బ్రవేశింతురు]

కృ—అత్తా! ఇంక నాకు సెలవింమ్ము. కొరవసభావిశేషము లన్నియు విచికినిగదా!

చ. బవరము డాయవచ్చెఁ గురుసంశే మడంగుట నిశ్చయంబు, పాండవబలమే జయించు నన నావశమా! గురుఁ డాదియైన యోధవరులతో నెదుర్కొన సుధాకరశేఖరుఁ డైనఁ జాలఁడా హవ మెనరింపఁగా వలయునా? వలదా? వివరించి తెల్పుమా!

గీ. కొడుకుకొడుకులుఁ గోడండుఁ గొడుకు లీవుఁ

గూడికొని పోయి పెనుగొండగుహలలోన

దాఁగి యుండుఁడు బ్రదుకఁగాగాఁ దలఁతురేని

బ్రతికియుండినఁ దినవచ్చు బలునుఁగూర.

కుంతి—దేవకీనందన! సీతల్లి చతురిమమంతయుఁ జూపించుచుంటివి.

నామనోగతం బెఱుంగ దలఁచి కాని నీవెఱుంగవే! కొండగుహలలోనే యుందురో! ప్రాసాదమందిరంబులలోనే యుందురో! నుక్షత్రియు లనిపించుకొనుటయే నాశిలవు. కుంతిభోజనకు దత్తపుత్రినై చతురుదధివేలావలతం బగు ధరామండలంబేలిన పాండు భూపాలునకుం బట్టినై బలవంతులని పేరుగాంచిన యేగురు కొడుకులకుఁ దల్లినై దాయాదుల యింబఁ బమమూడేడులు కుడుచుచు బ్రతికియుండుటకంటె ననంబులలో నుండుట తక్కువగాదు.

అయినను నిర్భాగ్యురాలిడ్రకుం దార్కాణగాఁ గుంతి నొనర్పవల
దనియుఁ గార్యాలోచనంబుపట్లఁ బాంచాలిని గారవింప వలసిన
దనియు ధర్మరాజుతో నొక్కవక్కాణించి నే నింతకుమున్ను
వచించిన విమలానంవాదం బెల్ల బోధించి యెనని జన్మము శాత్రవ
గర్వనిర్వాపనా సమర్థమో అట్టి పుత్రుని గన్నతల్లి యొకతల్లి
గాదని నే నన్నట్లుప దేశింపుము.

కృ—మంచిది నీవు నిలుపుము.

కుంతి—(విష్కమించును.)

కృ—(పరిక్రమించి) ఏమీ! కర్ణుడు రాడయ్యెనే ?

తే. గీ. అన్నమాటకుఁ దప్ప డెట్లైన వచ్చి

తీరవలెఁ గాని వేఱొందుతీరు గాదు

[ఎదుటఁ జూచి]

సూర్యుఁ డుదయించె నదిగో! తత్సూరుఁడు కర్ణుఁ

డడుగుదెంచెడిఁ దాను ము న్నన్నపగిది.

కర్ణ—(ప్రవేశించును)

కృ—(కర్ణుని దనచేతులతో దగ్గఱకుఁ తీసికొని) బావా! నీకొక పర
మరహస్యంబు వినిచెద సావధానముగా వినియెదవా!

కర్ణ—(చిరునవ్వుతో) నీ సంబోధనమువల్లనే తెలియుచున్నది.
అయినను దెల్పుము.

కృ—తే. గీ. కన్నెప్రాయంబునందు భాస్కరునికరుఁ ణ

బది నెలలు మోసి నినుఁ గన్నపడఁతి కుంతి

చేరఁగాఁ దీసి నిన్నుఁ బెంచినది రాధ

నీవు రాధేయుడవు గావు నిశ్చయముగ.

నీవెఱుంగని ధర్మశాస్త్రంబులు లేవు. కావీరు నకును సహోధు

కును దల్లిని బెండ్లియాడినవాడె తండ్రి యని చెప్పుదురు. కావున

ధర్మరాజాదులవలె నీవును బాండవుడవే. మర్యోధనుడు సంది

యెఱిగియు నీయువకులంబుఁ దెల్పి నిన్నుం దోడ్కొని పోదలంచుట యేనారాకకుం బ్రథమ కారణము.

ఉ. అంచితం తైచబంకుగుల యందఱిముందఱఁ జెప్పి నిన్ను మెప్పించెనఁ, గుంతిచేతి రవిచేత నిజం బని నీకు సాక్ష్యమిప్పించెనఁ, ఘనున ప్రముఖవీరులు గొల్వఁగ నెల్లభూమి యేలించెన నచ్చక్షేత్తిచిమలీకృతసర్వదిగంతరంబుగన్.

గీ. మాతృపక్షము మేమెల్ల మమ్ముఁ జూడు
మనఘ పితృపక్షము యధిష్ఠిగామలెల్ల
వారిఁ జూడుము నావెంట వారికడకు

రమ్ము హియమ్మ యలర రాజ్యమ్మ గొమ్ము.

మఱియు నీకు ధాన్యులు వేదోక్తంబుగఁ బట్టాభిషేకంబు నెఱపునట్లొనరించెద.

మ. వ్యజనంబున్ ధరియించు ధర్మజుఁడు. దివ్యచ్ఛత్రముం బట్టు వాయుజుఁ, డశ్వంబులఁదోలుఁ బొత్త డభిమన్యుం డంక మందుండు. భూప్రజలెల్లన్ జమువెట్ట నీకు జరుగున్ బట్టాభిషేకంబు, భానుజ! మాద్రేయులు ద్రావయులును నేనున్ యాదపు ల్వంటరాన్.

ఇదియును గాక యొక్కవిశేషంబు చెప్పెద నాలకింపుము.

ఉ. ఏసతి వహ్నిలోన జనియించెను జన్న మొనర్చువేళ. మున్నేసతి పెండ్లి నాఁడు నృపులెల్లఁ బరాజితులైరి క్రీడిచే.
నేసతిమీఁది యోహమున నింతలు చేసిరి రాజు నీవు; నిన్నాసతి పెండ్లిమాడఁ గల దాఱవభర్తగ సూర్యనందనా!

కర్ణ—వసుదేవసుమారా! నాయందలి సౌహార్దంబున ప్రేయస్కామివై తెలిపిన యీ రహస్యము నాసహజకవచకుండలంబు లింద్రున కిచ్చునాఁడు సూర్యుని వలననే కొంచె మెఱిగితిని. నీవలన సమూలంబుగాఁ దెలిసెఁ గాని—

ఉ. సూతునిచేతికిం దొరకి, సూతకళత్రముపాలు ద్రాని, యాసూతునియన్నముం గుడిచి, సూతికులాంగనయందు నందన

వ్రాతము గాంచి నేటి కొక రాజకమాదండ నంచు దెప్ప నా
చేతము సమ్మతించునె? యిసీ! యెవ రేగతి సిగ్గుమాలినన్.

క. లాలా స్వేదాదుల దా

నోలిన్ భరియించి నన్ను నోమినతల్లిన్

శీలవతి సంత్యక్ష్మకిన్

బా లొనరింపకయ మున్నఁ బాడియె విడువన్ ?

ఉ. కామమచేతఁ గాని, భయకంపితచిత్తముచేతఁ గాని, యీ

భూమి సమస్త మేలుకొనుచు నిక చేతనె గాని నేను నా

సేమము గోచ చుట్టముల స్నేహితులఁ నిద్దనాడి నేడు మ

ఘోషిమి సుయోధను నిద్దించి వత్తునె? వచ్చిన మొత్తురే జనుల్ ?

చతురుదధివేలావలయుతం బగు నీధరామండలంబున కంతకుఁ బట్టము
కట్టు కొందఱును వేమకయును నాకు లేదు.

శా. నానేస్తంబును నాబలంబు మఱియు న్నా పెంపు లోనమ్మియే

భూనాథుండు దిటంబుగా రిపులతోఁ జోరాట మాసించె, నా

భూనాథు నిద్దనాడగాఁ దగునె? రేహమాహ చా నుంటి మే

నానం జెప్పెద నింతమాత్రమున కేలా యిట్టివా దచ్యుతా ?

గీ. “అర్జునుం డోడుఁ గర్ణున కనుచు జంకి

పన్నె నీ పన్నుగడ” యంచుఁ బ్రజలు నిన్ను

నన్ను “నూతిసుతుండు పాండవుడ నంచు

రోయ కేగె” నటంచు దూఱుదురు కృష్ణ !

పదమూడు సంవత్సరములనుండి సుయోధనుగడు పేరుగా నేకచ్ఛ

త్రంబుగ నీధామండలం బంతయు నేనే యేలితిని; కావున విషయ

సుఖంబులమీఁది యాసయుఁ దీటిపోయె. కాకున్నను ఇంకొక

విశేషంబుగల దాలకింపుము.

ఉ. నాదుహితంబు గోరియె జనార్దన తెల్పితి వింతపట్టు, వా

రాదృతిమై ననుం గనుట యబ్బురమే భవదాజ్ఞ! రాజ్యసం

పాదన మే నొనర్చినను బాధ్యుఁ డాధృతరాష్ట్రసూనియే
 కాఁ దగుఁ గాని యే నగుట కల్ల; భటుండెటు లేలి కయ్యెడిన్.
 నాకెట్లును రాజ్యార్హత లేదు. నేను దన కగ్రజుఁడ నని తెలిసినచో
 ధర్మమూర్తియగు యుధిష్ఠిరుండు రాజ్యం బొల్లక పరిత్యజించుట
 నిశ్కువము. అట్లు జరుగుట లోకులకే కాదు నాకుఁగూడ
 నసమ్మతమే, ఏ మఁటివా?

గీ. నిత్యసత్యవ్రతుం డననెగడు ధర్మ
 తనయుఁడ నేల నేలఁగఁ దగినవాఁడు
 కురుపతిని గెల్తురే నెఱుంగుదును నిశ్కు-
 వముగ నీదయచేతనే పాండుసుతులు.

మ. అరయన్ నేరినివాడ గాను నిను కృష్ణా! యుద్ధయజ్ఞం బొగిన్
 జరుగున్, వానికి హోత యర్హుఁడు; స్రుక్సంపత్తి గాండివ; మ
 క్కురురాజైన్యమనంబ యాజ్య మగుఁ దక్కుంగల్లు సర్వభు నే
 ర్పరి వీచే ఘటియింతు వేత్తవును నధ్వరుండవున్ గావునన్.

తే. గీ. అఖిల మెఱిగియుఁ బార్థుల ననఘసుతుల

నట్లు సభ నాఁడు నే దూఱ నాడులెల్ల

నలనుయోధనుప్రియమున, కది తలంపు

వచ్చి నామవ మష్టపు విచ్చి పొగులు.

ఇంక నాకు సెల విమ్ము. ధర్మతనయున కీయుదంతము తెలుపకుండ
 నాకు వరవిమ్ము.

కృష్ణు—(తనలో) ఔరా! యీశని మనోనిశ్చయము! (ప్రకాశము)
 విక ర్తనకుమార! సర్వజ్ఞుండ వయ్యును దొల్లి రావణునిగతి నను
 కరించుచున్నాడవు. నాకేవో కొన్ని ముఖప్రీతికరము లగుమా
 టలు చెప్పి సురికి పోదలంచు చుంటిని కాని నీకుఁ బూర్తిగా
 జయభిలాష కల్గియున్న దనుట నేఁ గనిపెట్టితిని. ఈ మాట
 గూడఁ విని యరుగుదువుగాక.

శా. సేవాధర్మము గాన రాజ్యమును శాసింపంగ నే జాల నం
 చీ వాడన్ జనునయ్య? జేనికయి యెందే నేగి యార్జించు నా
 శ్రీ వాలింతఁగరామి కొప్పు జను, నీ శ్రీ యేను సీకిచ్చు న
 డే వాఁ డాధృతరాష్ట్రసూతి గొనఁగా? నేమందు నీమాటకున్.

ఉ. వట్టి భీషికల్ నలుపువైఖరి గా దిది; భీష్ము దొట్టి మి
 మ్మెల్లులచేని బట్టి వధియించుట నిక్కవ; మట్టిహుచనల్
 పట్టుగఁ బాఢులందుఁ గనుపల్లుచునున్నవి వేనవేలు, నీ
 చెట్టతలంపు మాని దయసేయుము ధర్మజునొద్ద కొప్పుగన్.

తే. గీ. అరిగఁ గృతమును ద్రేత ద్వాపరము జంగె
 నిట్టి కదనంబు బాఢునియట్టి జోడు;
 నెందు నేరురు జూచి మున్నెఱుంగ రన్న
 పగిదిఁ దెలియంగఁబడు జుమ్మి మగుడు మిటకు.

క. ఈవే కారణ మింతకుఁ
 జావపు నీవాకఁడవే విశాంపతు లెల్లన్
 నీవలన మ్రుండుదురు నీ
 సేవాధర్మమున కేమి? చెడు జగ మెల్లన్.

కావునఁ బిరప విచారించిన లాభముండదు. మున్నే మేల్కొనుము.
 మాటాడకుము.

కర్ణ—నందనందనా! నీవాక్యంబులం దొక్కటియుఁ బ్రత్యాఖ్యానం
 బొనర్పఁ దగినది లేదు. సర్వమును నీవనినట్లే జరుగును. ఇంత
 గుఱుఁ తెఱిగిన నీకుఁ గర్ణుని మనోనిశ్చయము మాత్ర మగోచ
 రమగునా? అట్లెఱిగియు నన్నేల నిర్భాధించెదవు ?

చ. ఇప్పుడు తటస్థమైన పృథివీంద్రమహాప్రళయంబుపట్ల భూ
 మిపతియుఁ దమ్ముఁడు న్మృగుని మిత్రుఁడు నల్పగురు వీరు కారకుల్
 కపటము లే దొకింత యిటఁ; గౌరవనాశనసూచనల్ నిజం
 బపరిమితంబుగాఁ గనఁగ నయ్యెడు నాకును నేమి సేయుదున్.

మ. మన మహాద్ధులవంకకా జనదు కర్కం బెట్టివో! సారె చె
ప్పిన బాధం బిక లేను, తీర్తి కయి పృథ్వీనాయకుల్ పోరి చ
చ్చినఁ జూని మ్మిని భారతావనికి సుశ్రీ దెచ్చి నృప్రాంత మై
చనుఁగా కెల్లెడ మేటిసత్కవుల వాచానుద్ధికిన్ మూలమై.

కృష్ణ—(నైరాశ్యమును చూచించుచు)

గీ. పృథివికి వివాశనము సమీపింపఁబోలు

గానివో నానుడుల్ మది నూననేర

నంతటి నికృష్టుడే కర్ణుడు? (తల పంకించి పెదవి విఱచి)

అగువివాశ కాలమునఁ జెడ్డ మందిగాఁ గానిపించు.

కర్ణ—(వినియు విననియట్లు నటించి) బావా! వసు దేవనందన !

క. సకలక్షత్రకులవినా

శకమగు నీసమరభరము సడలినపైఁ దీ

రికమై నిను దప్పించెద!

నాకో! స్వర్గమునందుఁ జాతు నాకో! లేకన్నన్.

నాకాజ్ఞ యొసఁగుము.

కృష్ణ—మంచిది.

కర్ణ—(నిష్క్రమించును.)

కృష్ణ—(తనలో) ఇక సంగర మెట్టును దప్పును. యావచ్చక్తిని
వినియోగించితిని గావున నన్ను లోకులు నిందింపడు. (పరిక్రమించి
వెనుకఁ జూచి యోజించి) అవునవును. కుంఠి యొకసారి యీత
నికి నిక్కము బోధించినచో నితనివెట్టి కుదురునేమి? (పెదవి
విఱచి) వినఁడు.

క. జనని వచించిన నిక్కము

జనకుండు వచించినను “యశమొ చచ్చుటా” త

క్కిననితర మీతఁ డొల్లఁడు

శనుఁగొనఁ ప్రాణంబు తృణము గా దీతనికిన్.

కానిమ్ము. ఇచ్చటి సభావిశేషములను విశేషించి కుంతి బోధించిన
నీతులును ధన్యహతున కెఱంగింతునుగాక! (నిష్క్రమించును.)

కుంతి—(ప్రవేశించి తనలో) అక్కటా! కే నేమి నేయుదును? కర్ణుఁ
డబ్బరుచిచే మడిసినను నర్దునుఁడు కర్ణుచేఁ దెగినను నా కొకవిధ
మైన దుఃఖమే; కావున నెట్లేని బోయి బోధించి పాండవులం
జేర్తుఁగాక! (యోచించి) ఇది గాక యితఁడు తప్పు దుర్యోధను
సేనలోఁ పాండవుల కపకృతిచేయుఁ నగు పేరుగల యోధులంతిగా
లేదు. శీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ లెన్నఁడును నా సుతుల యెడఁ
బ్రేమదప్పి వర్తింపరు. కావున వీచి నెట్లేని ద్రష్టి సుఖముండెడఁ
గాక! (పరిక్రమించి) అదె భాగీరథీశిరమునఁ గృతస్నానమండై
నాయగ్రతనూజుఁడు చూర్యోపాస్త్ర మొనరించుకొనుచున్నాఁడు.

[సమీపించును]

కర్ణ—దేవీ! అశీరథసుతుఁడును రాధేయుడును నగు వసుషేఁబుడు
నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కుంతి—(కాఁగిలించుకొని) తండ్రీ! నీవు కాంతేయుండవు గాని రాధే
యుండవుకావు. కుంతిభౌజనింట్ల నేను గన్నెనై యుండి దూర్వా
సుండాసంగిన వరంబు పరిశీలింపదివాకదుం దలంచిన నతని ప్రసా
దంబు నాకు నిన్ననుగ్రహించె. నేనును గౌలీనంబునకు జడిసి
నిన్ను గంగాజలంబుల విడిచితిని. సహజంబులగు కవచ కుండ
లంబులుగల కుండంబునఁడండ్రీకంటె వేయిమడుంగులు కాంతియందు
మిన్నవై యున్న నిన్ను వదలిన మహాపాపాత్మురాల నగు నా
యపరాధంబు మన్నించి నీతమ్ములతోఁగలసి రాజ్యమేలు కొనుము.

(ఆ కాశమునందు)

చ. నిజము కుమార! కుంతికి జనించిన మాట నిజంబు భాస్కరా
త్యజుడవు తల్లి చెప్పినవిధంబునఁ జేయుము రాజు లండఱుం
బ్రజయు ముదంబు నొండఁ గురుపాండవయుద్ధము మానిపించి ధ
ర్మజనకుఁ బ్రీతి గొల్పి యసమానయశోభరము స్వహింపుమా!

కర్ణ—పాండుమహిషి! ఏను గుంతినందనుడ ననుమాట నీవెకాక
యాకాకవాణి కూడ స్వప్నపటచెగదా! అయినను.

ఉ. కూటికి గుడ్డకై పరులకొంపకుఁ జేరి త్రయోదశాబ్దము
ల్పాటిన దుఃఖము ల్బుని కలంపఁగ నుంటివిగాని “యిట్టి దీ
మాట” యటంచుఁ దెల్పితివె మానిని! యాశ్మహితంబుఁగోరి యీ
నాటికిఁ జెప్పవచ్చితివి నాపయిఁ బ్రేముడి కల్లుపోలికన్.

ఉ. ఇంచుకయైన లోఁ గరుణ యెంచక కన్నకుమారు గంగ క
ర్పించిన గొడ్డురాల వికఁక బ్రేముడి యెక్కడిదమ్మ నీకు? నా
యంచిత మైన రాచకొల మాఱడిపుచ్చితి నూతధర్మము
ల్లొందితి వీటిఁబుచ్చిన ఊలం బిఁక వచ్చునె? సంధిఁ జేసినన్.

పంచపాండవులను వేఱుచేయుటనాయభిమతముగారు. అదియునుం గాక

ఉ. చిన్నతనంబునుండి దయచేసి రమావిభవం బొసంగి నా
యున్నతిఁ గోరి నాపయి జయోద్ధతిఁ బూన్చిన రాజున్న నా
కన్నలుఁ దమ్ములుం గొనుకు లాత్ములు నెక్కువకాదు, వాని దీ
యన్ను వప్రాణి వాని విడనాడుట నాపని గాదు మానినీ!

కుంతి—కుమార! పంచపాండవు లనుమాట వేఱుచేయుట నాయభిమ
తము కాదంటివే! కానిమ్ము. అట్లే నాకు వర మిమ్ము.

కర్ణ—పాండవజననీ! నీయభిమతం బొసంగితిని. నీవచ్చిన కార్యము
సఫల మాయెఁ గదా! యిఁకఁ జనుము.

గీ. సమరమునఁ జేతఁ బడిదను జంప నేను

ఫల్గునుఁడు తప్పఁ దిక్కిన పాండునుతుల

నేను మడిసిన నున్న వా రేగు రుండు

రతఁడు మడిసిన నాతోడ నైదుగురము.

కుంతి—(శవలో) అర్జునుఁడు వీనిచేతఁ జిక్కవారఁడు కారుడు (ప్రకా
శము) కుమారా! ఉపపాండవు లేవురపైఁగూడ దయయుంచుము.

కర్ణ--కురుకులవధూమణీ! ధర్మపుత్రాదులలోఁ గలియు మనుటతప్పఁ
దక్కిన నీయభిమతమ్ములన్నియు నెరవేర్చెదను.

క. హరితో నరుదెంచెడి నరు

నరసి భయం బందినట్లే యప్పార్థలతో

నరుదెంచెడి నన్నుంగని

పారిఁబారి నవ్వమరు శత్రుభూపతులెల్లన్.

[నిష్క్రమింతురు.]

గద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింప

బడిన పాండవోద్యోగమునందుఁ

చ తు థాం క ము.

పాండవోద్యోగము.

నాటకము

పంచమాంకము

[పంచపాండవులును శ్రీకృష్ణుడును బ్రవేశింతురు]
 కర్ణ—కృష్ణా! వసుదేవనందన!

శ్రీ. ఇంతకుమున్ను నీనుశువునెల్ల విశేషము లాలకించితిన్
 జింత నశించె నాహవము సేయఁ దలం పువయించెఁ గౌరవ
 ధ్వంత మడంచి భూపతిపదంబు వహింపఁగ నిచ్చు పుట్టె న
 ర్వాంతము కాక తీఱ నకటా! యెవ రాఁగఁగలారు దైవమున్?
 భీము—అన్నా! దైవమేమిచేసె? అన్నిటికిని నక్కురుకులపాంసనుం
 డగు సుయోధనుఁడే కారణము.

శ్రీ. వానిమదం బడంచి బలవంతుల వైరుల నెల్లఁ ద్రుంచి ముక్
 బూనుప్రతిజ్ఞలన్ నెఱపి భూమికి నిన్ బలిఁ జేసి యయ్యర
 శ్యాన వసించుచున్ గుడిచినట్టి మహావ్యథ లెల్ల గల్లగా
 మానవతీలలామ కభిమానము నిల్పెద యాజ్ఞసేనికిన్.

[పటాక్షేపమున నొకపురుషుడు ప్రవేశించును.]

పురు—దేవా! జయము! జయము! తమ యాజ్ఞానుసారమున స్కంధా
 వారమెల్లఁ జూచి వచ్చితిని. ఇరువాఁగును సర్వసిద్ధముగా
 నున్నారు. మఱియొక మనవి. కురురా జెంచులతో గాని
 యులూకు నిచటి కంపుననువార్త నొక ఫణిహరివలన వింటిని.
 ఇంతట నంతట నతఁడును రావచ్చును.

కృష్ణ— నీవు పోయి యాశాహారీ నిట కంపింపుము.

పురు—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

ఫణి—(ప్రవేశించి) జయము జయము.

భీము—కౌరవ సేనయందలి విశేషము లేమి?

ఫణి—సుయోధనుడడుగఁగా గురువృద్ధుడగు గాంగేయుం

డుభయ సేనలందును నతిరథనిర్ణయ మొనరించునప్పుడు—

అర్జు—ఏమి జరిగెను?

ఫణి—కర్ణ సర్పరథులలోఁ బరిగణించెను.

ధర్మ— ఈవిషయమునఁ దాతగారిదే లోపమునక తీరదు.

తే. గీ. ఆతఁ డర్ధధుండైన నన్యఁడెన్నఁ

డతిరథ మహారథాభిఖ్య లందువాడు?

తాతగా రేలొకఁ యంత చేతఁగాని

వానిఁగాఁ గర్ణ నెంచి రనూనబలుని.

కృష్ణ—ఓయీ! అర్జును నేతిరమునఁ బరిగణించిరి?

ఫణి—క. నరుఁ డీతిరమున వాఁ డని

తిరమే వర్ణింప నతినితర మాతఁడె తా

నరయంగ లేఁ డనిన నొం

హరు లెవ్వరు నిర్ణయింతు దుర్విష్ఠలిలో.

అని చెప్పిరి.

అర్జు—తాతగా రీయెడ సూతపుత్రుని మాత్రమే కాక నన్నుఁ
గూడఁ బూర్తిగా నవమానించినారు.

క. పాశుండఁట కర్ణుఁడో దా

సర్ధాధునితోడఁ బోరునట యని మింటన్

స్వర్ధాము లాడుపలుకులు

వర్జితునోరథుని చేయవా న న్నాజిన్.

కృ—దానికేమి! రేపటినుండి ని న్నెదుర్కొనువా రందఱును నతిరథ
మహారథ సమరధులే యగుదురా?

క. కొండలు మహారథులు మఱి

కొండలు సమరథులు మఱియుఁ గొండ అతిరథుల్.

కొండలు సర్ధరథులు నీ

సంక్షి కయ్యమున నుండ్రు జనవరు లంనున్.

నకు—అన్న తాత్పర్య మదికాదు. ద్వంశ్యమున మనునది సర్వ విధముల సమానులకే యేర్పడినది కాని. తదితరులకుఁగాదు. కావున నది విచార్యమే.

కృ—భద్రా! కర్ణ సర్ధరథులలోఁ జేర్చుటకు గాంగేయుం డేమి పోతువులు చూపెను!

ఫణి—ఇతని కింతకుమున్ను తటస్థించిన గురుశాపాదికము నుదాహరించి తనమాటలు దాను సమర్థించుకొనెను.

కృ—(ధర్మజునిదిక్టై) శాంతనవుని నిర్ణయము కడు న్యాయముగా నున్నది.

ఉ. ఆర్జునుఁ డన్నచో శివుని యూహవమున్ జనిఁ జూచినట్టి దోః
ఖర్జుఁడు నిర్ణితానుగుఁ డఖండుఁడు; కర్ణుఁడు బాహునంపదన్
దర్శయఁ డైన నీయనఘుళోఁ దులయే! గురుశాపదగ్ధుఁ; డ
త్యూరితు లై ననున్ విజయ మొందదు నూ! గురుశాపదగ్ధులన్.

ధర్మ—ఏమైనను దాతగారి యశశ్చంద్రునం దిది యొక కలంకము లోకు లనుకొనక మాన రని తలఁచెదను. (ఫణిహారిదిక్టై)

కురు పితామహుఁడు త న్నర్ధరథులలోఁ జేసినందులకుఁ గర్ణుఁడు సమ్మతించి మిన్నకుండెనా?

ఫణి—అతఁ డేల యూరకుండును! తోక ద్రొక్కిన త్రాచువలె నిట్టూర్పు నిగుడించుచు “నోయీ! పితామహా?

మ. విను మే సర్ధరథుండ నైన నగుదున్ వీరుల్ విచారింప నం
దునకు న్నిన్ గొఱగా నటండ్రు గడువృద్ధుం డంచు నిన్ తేఁడు మ
న్ననమైఁ జూచి వినిర్ణయంపుఁబడవిన్ దార్మిల్లుటే తప్పుగా
ని, నినున్ జెప్పు మాటన్నయప్పు డగు గా! నీయిష్టమే యిష్టమై.

క. వీఁ డెట్టి డైన నగు నీ
 పోడిని యాలమున నడఁగ పోవుడనుకఁ బో
 రాడుటకు రాఁడు నీ పస
 చూడఁ గలరు వీరుతెల్ల శూరమ్మన్యా!

అని యస్త్రసన్యాసము గావించెను.

కృ—ఇది వునరుక్తి, అతని యస్త్రసన్యాసముమాట కేమిగాని—
 ఊ. ముందుగ భీష్ము డీల్లు నని మోఱుకుఁ డీతనిపోక చెప్పె, దీ
 నం దెలియంగనయ్యె ఘటనందనుఁ డాపయి నీల్లు నంచు! మి
 న్నందినవాఁడునుంబలె దురాగ్రహమున్ బ్రకటించు నీతఁడా
 మ్రందక యుండువాఁడు? నుగమం బశుభంబని తేలె వారికిన్.
 ధర్మ—అగుఁగాక! సూతపుత్రుని దురాలాపములకుఁ దాతగా
 రేమనిరి?

ఘణి—అనుట కేమున్నది! తత్కాలోచితమ్ముగఁ దనకున్ జనిం
 చిన కోపావేశమ్మునెల్లఁ జిఱునవ్వుగా మాడ్చుకొని “ఓయీ
 రాధేయ!

చ. వృషతి సమీక భార మిది నెత్తిని మోసినవాఁడు గాన నీ
 చపలత నీదునీచతయు సాగుటకున్ దఱి యయ్యె గానిచోఁ
 దపతపలాడు నీపడుచుతప్పుడుపారువ మేమి యానా! వీ
 ని ఫలితభావ మే మగునో నీ కెఱుంగన్ బడకున్నె యింతకున్!

క. నీ వెంత నీకుఁ గల్గిన
 చేనయు నది యెంత! నీవు నేయు సహాయం
 బావంత గాదు నాకు ము
 దావహమే! నీవు రామి యాహవమునకున్.

ప్రతిహారి—(ప్రవేశించి) జయము! జయము! శకునిపుత్రుండగు నులూ
 కుండు వచ్చియున్నవాఁడు.

ధర్మ—శీఘ్రముగఁ ప్రవేశ పెట్టుము.

ఉలూఖః—(ప్రవేశించును)

ధర్మ—(చేతఃజూపి) ఆయాసము నధిష్టింపుము.

ఉలూ—(కూర్చుండి)

మ. వినుమా! యోయి! యహతశాశ్రవ! మహావీరుడు దుర్యోధనుం
డనుపంగా నిట కేగుదెంచితి, నతం జాడంగ శాసించి పం
చినమాటల్ గల మోక్కకొన్ని, యవియే చెప్పబడుక బేస్మి నీ
సును బోనాడి వినంగఁ బాడి యగు నీసాదక్యలున్ నీవునున్.

ధర్మ—దూతవై వచ్చిన నీపై గనలుటకు నే నేమి సుయోధనుఁడ
ననుకొంటివా! నీధర్మమును నీవు సంపూర్ణముగ నెఱవేర్చికొన
వచ్చును.

క. చేయఁ గలకార్యముండినఁ

జేయన్ వలె ధార్తరాష్ట్ర శిక్షింపనలె

న్యాయముగ రణమునం ద

న్యాయముగా దొక్కొ! దూతవగు నిను నొంపన్.

ఉలూ—దాని కేమి! యది విచారణాంతరము, ప్రకృత మనున
రింతము. నామొగమున సుయోధనుం డనిసిన పలుకు లివి.

చ. సలుపుప్రతిజ్ఞలన్ నిటువఁ జాల బ్రయత్న మొనర్చుఁ డూరకే
పలికిన లేదు లాభము, సభాసదు లందఱు మున్ వినంగ నీ
నలలుఁడు ప్రేలె నాతోడఁ బ్రచ్చెన నంచును దుస్ససేను ప్రే
గులు మెడఁ గాల్చి శోణితము గ్రోలెన నంచును జ్ఞప్తియున్న దే?

(ప్రత్యేకించి పాండవులను గేలఁ జూపుచు)

ఉ. జోగితనాన నొక్కరుఁడు, సూపుఁడుగా నొకరుండు. పేడి యై
బోగవునిదై నేర్చుచు నవుంసక తాభర మూని యొక్కఁ. డు
ద్యోగము వాజిశాలఁ గొని యొక్కఁడు; కేటొకఁ జాలమందలొఁ
బాగఁజి యూడిగంబుకొను బాలిశులొక్కొ! ననుక జయించుటల్.

ఉ. ఎవఁడు పితామహున్ దొడరు! నెవ్వఁడు ద్రోణు నెదుర్చు! నెవ్వఁడా
హవవిదుఁ గర్ణు నోర్చు! నెవఁ డాఁగుఁగవు! న్గురువుత్రుతోడఁ దా

నెవఁ డని నేయునో? సరిగ నిప్పుడ చొప్పుడ నేర్పరించుకొం
డవల విచార ముంచి ఘల మందరు రే పని ముందుఁ డందఱున్.
(భీమాదు లొకరిమొగము లొకడు చూచుకొనుచుఁ గోపావే
శము నటించురు.)

కృష్ణ—(నివారించును.)

ధర్మ—ఇంకను జెప్పుమనిన వున్నవా? సమాప్త మయ్యెనా?

ఉలూ—కలవు! వచించుచున్నాఁడను. అప్పుడే సీతమ్మలకు నాపై
నాగ్రహమువయించు గుఱుతులు కనుఘట్టచున్నవి. ఇంక ముందు
వీరు బొత్తిగా వినఁజాలరు కదా!

అర్జు—(చిఱునవ్వుతో)

శా. బావా! నీపయిఁ గోప మేమిటి కనా! బ్రహ్మాస్త్రము స్త్రీయునే
యేవాఁడనియుఁ జాటకై రముపయిన్! పేయాతి హేయంబు గా
దే! వీరుం డటు చేసినన్; గడమ సంజేహంబు లేకుండ వా
చా వైదగ్య మెఱర్పఁ జెప్పి కురురాజప్రీతి సంధింపుమా.

ఉలూ—(తనలో) అర్జునుని మాటలు నాకుం బోటులకన్న మిన్నలై
నాటుచున్నవి. అయినను నిందుఁ గోపంబు కర్తవ్యంబు గాదు.
ధర్మజాంక్షశంబునకఁ దక్కిన మూడుగజమ్ములును లొంగినట్లు
భీమమత్తేభంబు లొంగదు. (ప్రకాశము) శేషము నాలకింపుఁడు.

ఉ. ఈలొక రాజహత్రకుల రేని ధ్రువంబుగ నాజి నిల్చి మీ
బీరము చూపుఁ డర్జునుని పెద్దధనుస్సును వాసు దేవు నే
మారసి భాగ మిత్తు మని యాత్మఁ దలంచితఱి రేమొ! భీష్మునిన్
జేరిన యుత్తరక్షణము చేరెడిఁ గవ్వడి కాలుప్రాళికె.

మ. సభలోఁ బెద్ద మనాథఁపొల్కి వగవన్ శౌర్యంబుఁ జూపింపలే
ని భవాదృగ్రిపుసంతతిన్ రణములో నే నెల్లు సందితు! శూ
రభువుల్ తాదృశకాలమందుఁ దమదైర్యసైర్యగాంభీర్యధూ
ర్విభవంబుల్ ప్రభ దక్క నమ్రముఖులై భీషెంపు వాటెందురే?

(భీమాదులు మరలఁ దలలు పంకించుచుండుదు.)

(కృష్ణుఁడు మరల వారించును.)

ధర్మ—(తొందఱగా) అయినదా! యింకను నుపవలయునా! భయములేదు. దూతవు గదా! తుట్టతుడవఱకుఁ గానిమ్ము.

ఉలూ—ఇంకఁ గొంచెము మాత్రమె యున్నది వినుండు.

ఉ. మాయలచూరి, కొంపలను మాపునుపాయము లెన్నియెన్నియో
సేయఁగలఁడు జ్ఞాతు లని సేయఁగఁ బన్నినవాఁడు మాధవుం
డే యింక మీకు దిక్కగుతఁ; గృష్ణులు జిష్ణులు నెండ తెండ జే
మాయలు పన్నినన్ భయము మాకుదయింప దెఱింగి రండికన్.

అని సూత్రప్రాయముగా మీయెల్లరకున్ జెప్పు మనియె.

భీము—(పండ్లు పటపట గొఱికి మండిపడి) ఓయీ! దుర్మ్యూతరత
తోక! కాశికాపరపర్యాయాఖ్యా! ఉలూక !

ఉ. దూతవు గాన నీపలుకుదుండగముల్ సైరించివాడ, నీ
సేతిమదం బడంచునెడ నీవును దండ్రీయు గ్రుడ్లనీటితోఁ
జూతురుగాక! యప్పటికె శూరుఁ డెవండును మిమ్ముఁ జూపి దు
ర్మ్యూతియు మంపఁ దెంపి జముప్రోలికిఁ దోలక యూరకుండినన్.

ధర్మ—తమ్ముఁడా! యెరులకు బోధించుటకు బదులు నీవే కోపపడిన
నికగవూ సైరించువారు ?

కృ—(భీమునిఁ దన వెనుకకుఁ దీసికొని నకోపస్మితముతో) గాంధార
రాజతనూజ! మీతేనితో నామాటలుగా వచింపుము.

ఉ. చాపుధ్రువంబటం చెఱిగి చావుము శూరులు మెచ్చునట్టు;లీ
చేవ రణాంగణంబు దయచేసినయప్పుడు చూపు టొప్పుఁ గా
కివిధి నూరకే మొఱుగ నెవ్వరు నవ్వరే! చివ్వ యెల్లియే
కావురఁ దత్తఱంపడుట కర్జమే! గర్జలు దుర్జయంబులే!

మ. విఱుగ న్నొట్టుట నిక్కమే యెఱుఁగు ముర్వీనాథ! నీయూరువుల్
సరిగఁ గావొనరించుకొ మ్మనుజవక్షస్సీమ కౌక్షేయకా

క్షరధారక విదలించి శోణితము నాస్వాదించు నీభీముః; డె
వ్వరు మాన్పం గలవారొ వారి నిపుడే ప్రార్థించి కాపుంచుమా!
జేలూ—(తనలో) ఈచూటలు విని యూరకుండుటకన్న మానికీః
జావు కడుమేలుగదా! దీనికంతకును నెల్లి రణమ్మున నాయుస్త్ర
శస్త్రములే ప్రత్యుత్తరం బొసంగుఁగాక! (ప్రకాశముగా) నే నిక
నరుగవచ్చునా?

ధర్మ—ఇద్దిగో! నరుగుచువు గాని, ఎవడురా! అక్కడ! చందనతాం
బూలాంబరాభణాదులఁ దీసికొని రమ్ము. ఈగాంధారరాజ
తనూజం గారవింపవలయు.

భటు—(తత్సహితముగాఁ బ్రవేశించును.)

ధర్మ—(అవి యిచ్చి గౌరవించును.)

జేలూ—(పరిగ్రహించి ప్రయాణోన్ముఖుఁ డగును.)

అర్జు—ఓయీ! కవ్వడి యిట్లు చెప్పినని మీరాజునకున్ జెప్పుము.
శా. వాడున్నా రని వీర లుండి రని దుర్వారంపుగర్వోక్తులన్
నో రారన్ వ్యయ మేల చేసెదవు? నిన్నున్ బట్టి గాంగేయునిన్
బోరన్ జంపక మాన. మల్లె గురులన్ పోకార్తు. మామీఁద ని
స్సాదున్ గర్జిని దోలు తెంతపని! వాచాఘోరునిన్ భీరునిన్.

జే. వీర లవధ్యు, లంచుఁ గురువీరుఁడు భీష్ము డవధ్యుఁడందులో
ధీరుఁడు కంభజం. డతని దీటగువాఁడు తిదాస్మజాతు దో
స్సార మపాగ, మల్లకృపుశౌర్య మవార్య, మటంచుఁ బొంగెదో
సారసనేత్రుఁ డందఱిని జక్కఁగఁ బెట్టఁగలఁడు లేఁడొకో?

క. ఒరుల భుజసారమే కద

శరణము నీ. కాత్మబాహుశౌర్యాదార్య

స్ఫురణంబు నున్న. నీకై

కురువృద్ధున్ గూల్పవలసె కురువృద్ధులతోన్.

జేలూ—(కోప ముడచుకొనుట నటించుచు నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—(కృష్ణునితో) బావా! వసుదేవనందనా!

క. మును దుక్కి విరూపునిగా

నొనరించి దుక్కిని గొన్న యుక్తిపరుడ నీ

వని తోడటె నీరూపుని

గను నని నొనరించి లక్ష్మీకౌనలేమే?

భీము—బావా! మహానుభావ !

ః ఏడుచుఁజుమ్మి తేడు; తనయెట్టెమటన్ సహజుల్ తనూభవుల్
పోడిమి దక్కి యాలమున బూడిదపా లయిపోయి సైన్యమల్
గూడ నశించి తాఁబియవఁ 'గో' యనులెంకయు లేక సర్వమున్
గాడయి తోఁచినప్పుడు వికావికలై యెడ తల్లడిల్లఁగన్.

కృష్ణు—ఇంతయును నీభారతమునకు సూచనయే, అమాయకుఁడ
వగు నీనోట వెలువడిన యక్కరములే నిక్కము గాకున్న
మాయకుఁ డగు భగవంతుని మాటలు వేదములా నిక్కములు?

చ. ఎవఁడు దురాగ్రహమ్మునఁ బయిం బడుచెట్టఁ దలంపఁబోక కా
దవు ననుచింత సుంత మది నానఁగ లేక కృతఘ్నుతాగతిన్
దవిలి మహోపకాదలగు తమ్ముల నన్నను ధిక్కరించె న
య్యవినయంపుగనిదైఱుపఁజా! భగవంతుఁడయో! సుయోధనునిన్

ఆ. వె. నాఁడు ఘోషయాత్రఁ బోడిమి చెడి చచ్చు

వాఁడె కాఁడె! ణాను బాండవాగ్ర

జాం డమాయకుండు సుంత తమ్ముఁడటంచు

బలిమిఁ జేసి పాథుఁ బంపకున్న.

ప్రతీహా—(ప్రవేశించి) జయము! జయము! దుక్కియను విదర్భదేశాధి
పతి దర్శనమునకై వచ్చియున్నాఁడు.

ధర్మ—(కృష్ణునితో) బావా! యేమనియెదవు?

కృష్ణు—(చిఱునవ్వుతో) శీఘ్రముగ రమ్మనుము.

ప్రతీ—(నిష్క్రమించును.)

రుక్మి—(ప్రవేశించును.)

ధర్మ—(సగౌరవముగా) ఆ యాసన మలంకరింపఁ బడుఁగాక !

రుక్మి—కూర్చుండుట కేమి! కూర్చున్నను గూర్చున్నట్లే, కూర్చుండకున్నను గూర్చున్నట్లే! (అర్జునుడైకై)

చ. విజయుఁడ! నన్ను నీవెఱుంగవే! విజయ మ్మనుచిల్లు నాది, మూఁడుజగము లేక మైనను జెడుక జమి ప్రేల్పిడి దానిచేత; నీ గజగజ కొంత నేను విని కయ్యమునన్ గెలిపింప వచ్చితిన్ బుజములతీట వోఁగ రిపుపుంజముఁ ద్రుంచెద నిన్ భరించెదన్.

చ. భయపడి తీర్థయాత్రకు నెపం బిడి పోయెను బెద్దగొల్ల; నీ కయి యితఁ జెట్టులో యనికినై చనుదెంచినవాఁడు గాని యేమి యగును? నిట్టిగొల్లల కనిశ్రులు జంకరు జంకితేని నిశ్చయముగఁ జెప్పు మే ననికి సాయముఁ జేసెద నిన్నుఁ గాచెదన్.

భీమ—(మండిపడి గద వైకొని) అరే! కృతఘ్ను! యేమంటివి ?

క. ఈకృతఘ్నుఁడు నీశిరమున్

బోకార్పఁ దలంపఁ గరుణ పొంపిరివో నిన్

జాకుండఁ జేసినందుల

కా! కృతిమున్ మఱచి కాటు లఱచెద విట్టుల్ !

తే. గీ. మూఁడులోకమ్ము లేకమై మొనయుఁ గాక

యలహాలాయుధునకు జంకనంగ నెట్టి ?

దోయనాశ్శుభ! గురుదూషణోక్తికొక్క

మాటు సైచితి నిఁక నొక్కమాటు సైఁప.

కృష్ణ—(హాంఁ) ఏమీ! నీ కీవెఱ్ఱికోపము.

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము

పుచ్చెడి వెఱ్ఱులును గలరె ముసలాయుధు నీ

పిచ్చి వెడంగెదియో యన

నచ్చునె లోకులకు వీనినాలుకయె చెడున్.

ఒక్కమాటు కాదు. పదివేలసారు లన్నను నీ వీతనిపైఁ గనలకుము. నేనెందులకు మిన్నకుంటినో సుంత విచారింపుము.

బీమ—(ఆవేశముతో) నీవు దుష్టికిఁ దలఁచి యన్న నొక దేబె నిందించినను విని సైరింతువు గాక!

మ. గురునింకన్ విని శిష్యుఁ డెవ్వఁడును శక్తుండైనచో నాజును దురితాత్ముఁ బరిమార్చు కండిన గురుద్రోహంబు వాటిల్లు. నెవ్వరు వారించిన హఁగఁ డీతఁడు. రణప్రారంభమం దీమరు ద్వరణున్ జంపి గురుప్రియమ్ము సనుసంధానింతు ముమ్మాటికిన్.

దుష్టి—(తనలో) ఇతనిదురుక్తులు విని సైరించుట కడు భరముగా నున్నయది. ఏఁడొక్కఁడేయైనచో నాకు జంకఁ బనిలేదు గాని తఱియైనచో వీరండును నాపై కుఱుకవచ్చును. (విననియట్లు నటించును)

అర్జు— అన్నా! గురునింక వినఁగూడనని నీవు నుడివినపలుకులు కడు లెస్సపలుకులు. అయినను నితఁడు మనకు సహాయం బొనరించు తలఁపున వచ్చినవాడు గావున నితనిని వధింప నుద్యమించుట యిహపరలోక దూరమగుఁ గాన సైరింపుము.

(దుష్టి దిక్కె—)

చ. ఎఱుంగవే! జ్ఞప్తిలేదే! తల నిప్పటికిఁ గలవేమొ నాటి యా సురెనేఱగంట్లు. గడ్డమును జాట్టును మీసలు నాఁడునాటికిన్ బెరుగును గాని యేరికిని బీరము దాఁబెరుగంగఁజూడు నీ తరము నెఱుంగజాల రని ధర్మజాతమ్ముల నాశ్చ్య నెంచితే!

చ. అరులకు నేను భీతి వడినవుగదా! కరుణించి నీవు మా దురః బరిమార్పఁగాఁ గడఁగి తోడుగ వత్తు నటంటి తప్పెఁజూ! తీరుణము. నాఁడు ఖాండవము దగ్గ మెనర్చెడిపట్టునందు న వ్విరటునకై వెనంగునెడ విస్మృత మయ్యె భవత్ప్రతాపముల్. పుచ్చపచ్చినకడకుఁ బోవచ్చును. నీసాయము మాకుఁ గాఁ బట్టు.

క. కలఁ డిట గృష్ణుం డనిసి

గ్గులచేటఁ జెలియ వకట! కొంకక నోరె

ట్టులు వచ్చిన నప్పొలొకో

పలుకుట యాలోచనంబు వలవదె దుక్కీ ?

దుక్—(శినలో) నే నిప్పుడ పోయి సుయోధను సైన్యాధిపత్యము
వహించి వీ రాడినప్రల్లదమ్ములకెల్ల భల్లములనె యుత్తరం
బిచ్చెదఁగాక. (యోజించి) అతఁడు గూడ నన్ను వలదు పోమ్మ
నునేమో! అగుఁగాక యేమైనను “నేను బాండవులకు భయ
పడినవాడ నన్ను గాపాడు” మని యతఁడు ననుఁ బ్రార్థించి
న నే యంగీకరింతును గాని లేనిచో నంగీకరించుట యసంభావ్యమే.
(నిష్క్రమించును.)

[తె ర లో]

శా. జన్యాయాతపరశ్చతానుగతరాజన్యాయతాధీశమూ

ర్థన్యశ్చప్రతిపాదకంబులు నగారాల్ మోయఁగాఁజొచ్చె ఛ

త్రిన్యాయగబునఁ బట్టు లాచ్చుచు ధరిత్రీజాతముల్ సేరె న

న్యోన్యంబున్ దెస లాడుమాట లన సైన్యారావ మొప్పారెడున్ :

తే. గీ. ఎల్లి యుద్ధం బటంచు వీ రెల్ల యెడలఁ

జాటుచున్నార పడవాళ్లు స్వనము లెసఁగఁ

గృష్ణసారథికుండగు జిష్ణు రేవు

చూతు మనుకొనుచున్నార సురలు చదల

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్యః

ఇది (శ్రీ)...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింప

బడిన పాండవోద్యోగమునందుఁ

పంచమాంకము

పాండవోద్యోగము

నాటకము

షష్ఠాంకము

[కృష్ణార్జునులు రథస్థులై ప్రవేశింతురు.]

అర్జునుడు—(కేలఁ జూపి)

ఓ. కంటివె భీష్ము! నల్లగురుఁ గాంచితే! శాతముఁ జూచితే! ద్విప
త్కంటక! ద్రాణిమోముకళ గన్గొను మల్లదె! సూతపుత్రుఁడొ
క్కండఁ గురూద్వహుఁ గలసి కయ్యపుముచ్చట లాడెడిన్ సఖా!
బంటులఁ బోటుమానిసులఁ బాఱఁగఁ జూడు మపారసంఖ్యులన్.
అర్జు—(అనుత్సాహమును సూచించుచు) జగన్నాథ! పరాత్పరా
వతార!

ఉ. కొందఱు బందుగుల్, గురులు గొందఱు, గొందఱుతమ్ములిందులో
నందను లొక్కకొందఱు, గనం దగుపోణిమి నందువారు రా
జ్యేంద్రిరక్తై వృథాగ మన మందఱ మ్రందఁగఁ జేసి యాక్రియన్
డెందము రాయిగా సిరి గడించుటకన్నను బిచ్చ మెప్పదే!

నీ. ఏమంచు వాలమ్ము లేయఁగాఁ గల నొక్కొ

కలనొక్కొ పెదతాతగారితోడ

గురువుతో నేమంచు గ్రుద్దులాడుదు నొక్కొ!

యెద నొక్కొకింత కొం కొదవ దొక్కొ!

గురునకుఁ దరువాత గురుఁ డైనకృపునితో

రిపునితోఁబలె మోహరింతు నొక్కొ!

ఇద్దమైత్రీకుఁ డక్కఱామతో మామ

తో మద్రనృపునితోఁ దొడరు టొక్కొ!

తే. గీ. పెద్దతండ్రికుమారుల పెద్దనిడ్డు
రించుకయుఁ గొంచ కితఁడు వీక్షించు టొక్కొ !

బొట్టి కాదిమహాకురుప్రభులనెల్ల
భల్లముల నెట్లు దొర్లింపఁ జెల్లునొక్కొ !

కృష్ణ—(తనలో) ఈ భీష్మద్రోణాదిగురుపరంపరయు, బొట్టికాది
జ్ఞాతిపరంపరయు, నితని జ్ఞాతమున కిట్టిమందత నాపాదించుట
యొక యక్కజము గాదు. (ప్రకాశముగా) అద్దవా !

ఉ. ఇంతకుమున్నగాదె! నృపు నీవు రణమ్మున కాయితంబుగా
నెంతయు నొక్కి చెప్పితి, విదేమిటి కింతటిలోనఁ దావనో
దంతము మాటె! నన్నయును దమ్ములు సిగ్గుజురొక్కొ! వైరు లీ
వంత యెఱింగి లేని గరువంబులు వల్కురఁటయ్య! కవ్వడి?

ఉ. చంపెడివాఁడు గాఁ డొకఁడు. చచ్చెడివాఁడును గాఁ డొకఁడు. దే
హంపుస్వభావ మిచ్చుది, భవాత్మ్యముల్ గనుచుండు జీవుఁ, డీ
దంపులమారి కాయమును దద్దయు నమ్ము కసంగుడై మనున్ !
జం పొనరింపకే రిపులఁ జంపుము నీవు నిమిత్తమాత్ర మై.

ఈ రహస్యమును వినుము. (చెవిలో నేమో చెప్పును)

అద్ద—తత్వవిద్యోపాధ్యాయ! వాణ్ణేను !

క. కులధర్మాశ్రమణము

కలుషాఽహ మన్ననూట కడు శ్లాఘ్యమ యీ
యిలకొఱకై బంధుల నా

ద్యుల గురులక జంప నుల్ల మొల్లను తండ్రి !

ఉ. ఎందఱు రాజు లేలిరి మహేంద్రమహావిభవంబుతోడ ము
న్నెందఱు రాజు లేలుదురొ! యేరికి కాశ్వత మొక్కొ! దీనికై
బంధుల వంశవృద్ధుల నృపాలుర నన్యుల దేశికాదులన్
మ్రుండగఁజేయువాపులకు మంచిగతుల్ పరమండు గల్గునే?

క. ఏనొకనిమిత్తమాత్రము

కాని ధరాజాను లెల్లఁగడతేరి రనం

గా నామది కెక్కడ యది

సూన్యమి మెల్లనొ తెలియఁ జూపు మనంతా?

కృ—(శనలో) ఇతనికి సందియము విశ్వరూపప్రదర్శనమునం గాని నివర్తింపదు. (ప్రకాశము) అర్జునా! ఒకసారి కన్నులు మూసి కొని మఱి చూడుము.

అర్జు—అట్లొనరించి సుహాశ్చర్యముతో)

శి. ఎన్ని మొగములున్నవియో యెన్ని భుజంబులొ యెన్నిరూపులొ! కన్ను లవెన్నియో! యుగట! కానఁగ వచ్చెడి భీతి హెచ్చెడిన్ జన్నులుఁ బెద్దలున్ గలను జేయఁగ వచ్చినవార తెల్ల నా పన్నులు గాఁగ నీయనఘువక్త్రములన్ బడుచుండి రోలిమై.

దేవా! నాయజ్ఞానంబు నివర్తించినది. నీవు లోకక్షయకర్తవగు దుద్రుడవు కాని యాదవపట్టభద్రుండవు కావు. నీచే జంపబడిన యీ భీష్మాదియోధులఁ బిష్టసేషణం బొనర్చుట నాయశంబునకుఁ గాని వేటొండు కాదు. ప్రసన్నుడవై యీహాపం బుపసహరింపుము. (అని కనులు మూసికొని ధ్యానించి తెఱచును.)

కృ—(చిఱునవ్వుతో) బావా! నే నెవ్వరు?

అర్జు—(సిగ్గుతో) నీవు యదునందచుడవు. మాసాలిటి కల్పవృక్షం బవు. శిష్టరక్షణదుష్టశిక్షణపరాయణుండవు లీలామానుష విగ్రహుండవు. తత్త్వమసీత్యాదివాక్యబోధ్యం బగు నాగమమూలకంబవు నిన్నెడమిద్దమని నిర్ణయింప నే నెంతవాడను? బంధుత్వ కారణమ్మున నాయొనర్చు నపచారమ్ముల నన్నిటిని ఊహించి ప్రకృత కార్యాయత్తుండవై నాగ లెక్కి మున్నిచ్చినవరంబు గరంబు నెఱవేర్చి బ్రాధించెదను.

కృష్ణ—(రథము తోలుట నటించి దృష్టినించి) ఫల్గునా! అటు చూచితివా! మీయన్న నిరాయుధుండును నిస్తనుత్రాణుండును సాంజలిబంధుండును నై కౌరవబలమ్ములోని కరుగుచున్నవాడు.

ష ష్టాంకము

వెనువెంటన ఓమ నకుల సహదేవదృష్టమృన్నాది :
 తీచ్చపాటుతో నొకరిమొగము లొకరు చూచుచున్ శే
 చున్నవారు.

[యథోక్తముగా ధర్మరాజు ప్రవేశించును]

అర్జు—(తీచ్చపాటుతో)

శా. “ఈనృపుఁ డింత బేలగునె! యిట్టిఁ డెటుల్ సమరావస్థలన్
 దా నడుగుంచె! నిందులకుఁ దమ్ములు సమ్మతి నొచ్చుచూపి! రం”
 చాననముల్ నిగుడ్చి నృపు లందఱు వ్రేలిడి ముక్కుమీఁద నెం
 తేనియు సంశయించునిధి నీడఁగ నన్న యదేమొ యేగెడున్.

కృ—అందులకున్ దగిన కారణము నెనెఱుఁగుదును. అజాతశత్రుం
 డన సామాన్యుండుగాఁడు. ఈ సంశయించు నృపాలుర కాలని
 మనోవర్తనంబు గుఱుతింపన లవికాదు. మనముగూడ నట కేగు
 దము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు)

భీము—(అడ్డువచ్చి)

శా. అన్నా! యేమిటి కేడ కేగెకవు! దైన్యం బంద నీకేల! నీ
 తెన్నున్ జూచి రిపుల్ వికావిక నగన్; దేవాసురుల్ వచ్చినన్
 బన్నం బందక పోరు మ మ్మొదిరి; నన్ బాఱంగ వీక్షింపుమా!
 వెన్నున్ జూడుమ! వెన్నుఁజూపకుమ! బల్విల్కొని బల్పెన్నుమా!

ధర్మ—(తప్పించుకొని నిరుత్తరుడై పోవును.)

నకు—(అడ్డము వచ్చి)

శా. ఏ నుండక భయ మేల! నీ కనికి రాసి! సర్వలోకమ్ములున్
 గానీ యింక మతేమి యైన మనకున్ గన్నాకు కృష్ణుండు లే
 డే! నేఁ డేమి పొసంగఁ గ్రొత్త. విలుకాం డ్రెవ్వాని పే ర్విన్నమా
 త్రానక మానముఁ బ్రాణమున్ విడుతురాధర్మిక్ నరున్ జూడుమా

ధర్మ—(యథాప్రకార మె పోవుచుండును.)

సహ—(అడ్డమువచ్చి)

పాండువోద్యోగము

న మొగ్గరమ్మలు “సెబా సిని యే” మని ముక్కువేలితో
 క నన్నును మమ్మును దెగడ నీ కిటు రిత్త చనంగ నేల! యో
 యన్న! కనంగదన్న! మము నాఱిసి పుచ్చకుమన్న! యేటి కీ
 బన్నపునేత వెన్ననకుఁ బాఱునకున్ దలవంపు నింపఁగన్?

ధర్మ—(పోవుచుండును)

భీము—[మరల నడ్డమై]

శి. తాతకు భీమి జెందితివా? ధర్మనతంసగురుండు వ్రోగుని
 ఖ్యాతికి లోగిపోయితివా? గాతముతీనత కోహించితివా?
 చేతిము ద్రాసిరిక్రమచిశేష మశేష మెఱిగి లొంగెనో
 యీతఱి నీ తెఱంగు గన నేరికి? నేటికిఁ గ్రొత్త బన్నవే?

భీము—[ప్రవేశించి] ఓ సేనానాయకులార!

శా. కాయం బెన్నటకేరి బోవునదియే ఖాయంబుంనాఁ జెల్ల దే
 రేయో! ప్రాద్దుటనో యెనోపధమునన్ రేపేని యెల్లుండి గా
 నీ యేగోగమొ మూఁడి చచ్చిన ఫలం బేమున్న! దాలంబులో
 నాయుర్దాయము ధారవోయుండు దివం బండుం డనిందార్హులై.

భీము—[యోజించి] సోదరులారా! ఈమనఘతాత్పర్య మిదమిథ
 మని నిశ్చయింపరాకున్నను గురులన్ దర్శించితదనుజ్ఞవడయుటకై
 యరుగుచున్నట్లు లూహింపనయ్యెడిని. నే నియ్యనఘతో నున్నం
 జాలును గాన మీ రీయుదంతంబు మురాంతకునితో విన్నవించి
 కర్తవ్యంబు నిర్ణయింపుడు.

[సకుల సహదేవులు నిష్క్రమింతురు.]

ధర్మ—[భీముని సమీపించి]

క. సాయకరహస్యకృతిసే

శ్రీయుతకీర్త్యభిశంభుశేఖరమణయే

భూయో భూయోఽపి చ గాం

గేయాయ నమో మహాత్మగేయాయ నమే.

[నమస్కరించును.]

భీష్మ—[గుచ్చి కవుగిలించుకొని సంతోషముతో]

ఉ. వచ్చితి మేలు చేసితి. భవచ్ఛరితంబు ననారతంబు నే
మెచ్చుట కాక దేవతలు మెచ్చును, రన్యలు మెచ్చుకుందురే?
నచ్చినమేటిమన్మథపు నాయన! నీపిటు రాకయున్నచో,
జెచ్చెర శాప మిచ్చియె సశింపగఁ జేయుదుఁ జమ్మి మిమ్ములన్
క. పురుషుం డర్థమునకుఁ గిం
కరుఁ డర్థము పురుషదాసి గా దెన్నఁ డు; నీ
తరపున దుర మొనరించుట
తరువాయిగఁ గోరు మిత్తుఁ దగ నేదైనన్.

ధర్మ—(అంజలి ఘటించి)

ఉ. కోరుట కేమి యున్నయది! కొండాకకోరిక; ని న్నేదుర్వఁగా
నేరికి శక్యమా! దివికి నేగెడివారికిఁ దక్క; నాజ్ఞ యి
మ్మా! రణ మాచరించుటకు; నాదర మేదుర మైనవృత్తి చె
న్నారఁగ దీననల్ సలపుమా యనిలో జయ మందతీరఁగన్.
క. పెంచితివి, పె్దఁజేసితి,
వంచితిముగ మంచితివి, మహామహుఁడవు నిన్
గొంచక యెదిరించెడి యీ
కొంచెపుమానిసుల లోభగుణ మెంచకుమా

ఇక నొకమనవి (చెవిలోఁ జెప్పుట నటించును.)

భీష్మ—(చిటునవ్వుతో)

ఉ. న న్నెదిరింపఁగా దగిననాయకుఁ డీభువనత్రయంబునన్
సున్న, వధించు టింక నెలు చొప్పుడు? జాపము మత్కరంబునం
దున్నపు డీపనిక సలుపనోపుట దుదనకేనిఁ గాదు; నే
డెన్నఁగ దీనిఁ గోర దగ దిప్పటి కేగుము రమ్మ క్రమ్మఱన్.

ధర్మ—చిత్తము సెలవిమ్ము.

భీష్మ—పొమ్ము నీక జయ మగుఁగాక! (దెసలు పరికింది) తేఁ డె
దులకో నావంకఁ జూచుచున్నాఁడు. అట కేగెదఁ గాక!

(నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—(తనలో) అట్లే ద్రోణులంగూడఁ బ్రసన్నులం జేసికొనినంగాని
జయంబు సాధ్యంబు గానేరదు. (పరిక్రమించును)

ద్రోణ—ప్రసేశించి ఓయే కాదశాక్షాహిణీపతులారా! సేనలారా!
చ. సలుపుడు యుద్ధ మించుకయు శాస్త్రవిరుద్ధము గాకయుండఁ బే
ర్గలిగి చరింపుఁ నెయ్యెడలఁ గయ్యపునస్తువు లంది యిచ్చువా
రల రణభేరికాచరపరంపరలన్ బయిఁ జూడవచ్చువా
రల నలయింపఁ బోకుఁడు, భర మృగుఁ జం డపక్షిర్ని తేనికిన్.

ధర్మ—(తనలో) వీరే ద్రోణులు, (సమాపించి సాష్టాంగ నమస్కార
మొనర్చి)

క. ద్రోణాయ! శిష్యకోటి!

త్రాణాయ! ధనుష్మనధికదర్పాపహర

ప్రాణాయ! శీఘ్రశిల్పిత!

బాణాయ! నమోఽస్తు దేవ! భవతే! గురవే!

ద్రోణ—(లేవనెత్తి కౌగిలించుకొని)

ఉ. వచ్చితి మేలు చేసితిఁ భవచ్ఛరితంబు ననారతంబు నే
మెచ్చుట కాక దేవతలు మెచ్చుదు రన్యులు మెచ్చకుండు రే!
నచ్చినమేటిశిష్యుడవు నాడ కీ విటు రాకయున్నచోఁ
జెచ్చెర శాప మిచ్చియె నశింపఁగఁ జేయుదుఁ జమ్ము మిమ్ములన్.
(క. “పురుషుండర్థమునకు” అని వెనుకపద్యము చదువును.)

ధర్మ—అంజలి ఘటించి, ‘ఉ. కోరుట కేమియున్న యది’ అను
వెనుకటి పద్యము చదువును.)

క. తద్దయు ననుగ్రహమ్మున

విద్దియ నేర్పిరి, నేడు వీరులమై మీ

యొద్ద నేర్చినవిద్దియ!

లద్దిరే! మీమీఁదఁ జూపు టది సైఁపఁదగుక.

ఇక నొకమనవి. (చెవిలోఁ జెప్పును.)

[దోణు—(చిటుచప్పుతో)]

ఉ. న న్నెదిరింపఁగాఁ దగిననాయకుఁ డీభువనత్రయమునకొ
నున్న, వధించు టింక నెలు చొప్పడుఁ? జూపము మత్కరంబునం
చున్నపు డీపనిన్ నలువ నోపుట దుద్రున కేనిఁ గాదు. నీ
యున్నతి గోరువాకు నిపు డొప్పు నుపాయము సెప్పి పంపుటల్.

ఏను వినరానిమాట వింటినేని యస్త్రసన్నాసంబు గావించు. దానిం
జెప్పువాఁడు సత్యభాషాహరిశ్చంద్రుడై యుండవలెను.

క. ఎందులకుఁ గోరెదవు? గో

విందుఁడు నీపట్ల గలఁడు. వెట్టిపడకుమీ

చండుం బయస్కర మగు

నెందుచు విజయంబు మీక యేర్పడి యుండెన్.

ధర్మ—(వినయముతో) దేవరయాశీర్వచనము శిరసావహించితిని.
నమస్కారము. సెలవిండు. మఱియుఁ గృపాచార్యులను మేన
మామయగు మద్రభూపతినింగూడ దర్శించి వారలయనుజ్ఞ వడసి
యరిగెదను.

[దోణు—(తనలో) ఇతఁడు కడునుపాశాలి; రాజనీతిధురంధరత్వ
మునఁ గృష్ణుని తరువాత నితనినే చెప్పవలయును. గృపునిం గూడ
వధోపాయం బడుగవలయు ననియు శల్యునికిఁ గర్ణసారథ్యంబు
రాఁగలదని యెఱింగిన వాఁడు గావున నప్పట్లఁ దోచిన సాయం
బొనరుపుమనియుం గోరఁదలంపునయింపఁజోలు! నందులకై యరుగు
చున్నాఁ డనుట ధ్రువము. అగుఁగాక, యెట్లును ధర్మమే జయిం
చగలడు.

[ప్రకాశము]

ఉ. నీచుదిఁ గల్గువాంఛితము నే నొక యింత యెఱింగినాఁడఁ జ
మోమహితాత్మ! గౌతమునిశొప్పదు మృశ్యువునీపయిన్ దయన్
గోమలచిత్తుఁ డాతఁ టది గోరిననున్ నమకూర దూరకే
నేమిటి కీ ప్రయత్న? మీఁక నేగి సమీకము నిర్వహింపుమా.

ధర్మ—సర్వజ్ఞుల రగు తా మెఱుంగని ధర్మములు లేవుకదా!

ఉ. అమృహితాత్మః డట్టిడని యాత్మ నెఱుంగక కాదు. శాస్త్రదూ
వ్యమృగుఁగాన నొజ్జయగు నయ్యనఘున్ బ్రణమిల్లి యాజ్ఞ మా
కిమ్మని వేడి దీవనల నిట్టులె కైకొని యేగువాడ. ద్రో
హ మృది యొజ్జపట్టన జయ మృగునే! తగునే? కృతఘ్నుతల్.

ద్రోణ—అట్లయిననట కేగి రమ్ము. (ధర్మజభీములు (నిష్క్రమించుదురు)
ధర్మ[మరలఁ బ్రవేశించి తనలో] ఇక్కడికి గురుజనంబుల నెల్ల నారా
ధించి వారి యాశీర్వచనమున్ బడసితిని. ఇంకఁ గడమయేమున్నది
[యోజించి] ఇట్లగు గాక. ఉపాయములలో నెల్లఁ దృతీయోపా
యము విజయూపహమని రాజనీతిధురంధరులు వచింతురు. కావున
నందులకై గూడ యత్నించిచూచెడఁగాక! [ప్రకాశముగా బిగ్గ
రగా] ఓ కౌరవచమూపతులారా!

శా. నాకై యల్లసుయోధసున్ దొడడుసన్నాహంబు వాటింతు వా
రీకౌరవ్యబలమ్మునందుఁ గలరే! యెవ్వార లే నున్నచో
నీకాల మృది దాటనీకు డిపుడే యేతెండు నావెంటఁ లో
కైక[త్రాణధురీణుఁ డైన హరిమర్యాదన్ గనుం డింపుగన్.

యుయుత్సేడు—[ప్రవేశించి]

శా. అన్నా! యే నిదె వచ్చుచుంటి భవదీయ బైనపక్షంబు చే
ర న్నాకిప్తము మెండు నీ కయి రిపువ్రాతంబు మ్రుందింతు నా
జిన్నీ వంటిమహానుభావునకునై జీవగలు వో నాడినన్
న్నున్ మెచ్చెర రెల్ల వారు పురుషార్థంబింత కొం డుండునే?

క. అవె నాసైన్యంబులు నీ

యచి నే నీవాడ నీకు నాహవమునఁ దో

డవుటకు నోచినమామక

భవ మతిపూతంబు సర్వవఁద్యం బధిపా!

సామంతముగాఁ గోగలించుకొని]

తే. గీ. తమ్ముడా! రమ్మ పాండుపుత్రకులపంచ
తను తొలగింపు మార్గదు తనయు లింకఁ
గుంతిని బాండునరవాలకున కటంచుఁ
జెప్పికొని లోక మిది సంతసిం చుఁగాక.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

నోణ—(తనలో) ఈధార్తరాష్ట్రంలోనెల్ల నీ యుయుత్సుఁడే జేషిం
చువాడు. వీనియెడల శ్రీకృష్ణుడు సోదరభావము ననుగ్రహించు
గాక! (చూచి) తేడెందులకో వారిదిక్కు చూచుచున్నాడు.

[నిష్క్రమించును.]

కృ—(ప్రవేశించి) ఉపాయశాలి యగు ధర్మజుడు విజయసాధనం
బులఁ జక్కఁగ సంగ్రహించినాడు. కాని కర్ణుడు వీరింబలె
నేనెంత యన్నించినను సుంతైనఁ జోటిచ్చినవాడు కాఁడయ్యె?
ఇటీవల భీష్ముడు తన్నర్థరథులలోఁ జేర్చెనను కోపమున నతఁడు
యుద్ధ మొనరించు దినములలోఁ దా నువాసీనుడై చూచుచుం
డుట కేర్పాటుకొన్నట్లు విని యుంటిమి. కావున నతని నెట్లెని
విజించి యీపక్షమున కీదినములలోఁ జేర్చుకొంటిమా! యితనిచేఁ
గొంత వఱకుఁ గురుబలము నశించు ననుట కించుకయు సందియ
ములేదు. [యోజించి] కానిమర్యాదనుఁడే తానుగాఁ దలంచునతఁ
డీపన్నుగడకు సమ్మతించుడు. [తలపంకించి] ఆగుఁగాక! “యత్నే
కృతేమది నసిద్ధ్యశి కోఽత్రదోషః” [పరిక్రమించును.]

కర్ణ—[ప్రవేశించి] ఓ సేనాధిపతులార! యోధులార!

చ. శరణనువారిఁ గాని శరచాపవిహీనులఁ గాని భీతిమైఁ
బరుగిడువారిఁ గాని శరబాధకు మూర్ఖులువారిఁ గాని త
త్తరపడువారిఁ గాని పరితాపపరీతులఁ గాని నిర్దయన్
బారిగొనఁ బోకుఁ డట్టిక్రియఁ బోరుట నారక కారకంబగున్.

కృష్ణ—[సమీపించి జనాంతికము] బావా!

క. నిన్నర్ధరథులలోన మ

దున్నదితనయుండు చేర్చ రోషించితి వం

చు నిన్న వింటి నీన

జన్నే మన్నీని కస్త్రసన్నాసంబుల్ ?

చ. జరిగినదాని కేమి! యొక చక్కనిత్రోవ వచింతు నూరకే

యరయుట శౌర్యవంతునకు నాలమునన్ గడు సిగ్గుగాదె! మా

కరివిజయమ్ము పట్టిన సహాయ యొనర్చినయట్టు తాను నీ

కరి యగు భీష్మునిన్ దొడరినట్టులు నౌ జనుడెంతవే యటుల్.

ఉ. ఇంతకుఁ దప్ప వేతొకటి యేదియు లే దిఁక భీష్ముమీఁద వి

క్రొంఱిని నీవు చూపుటకుఁ; గయ్యము మీ కెటుసంఘటించు? నీ

స్వాంతమునంను సుంత గనుమయ్య! ధనంజయతుల్య నిన్ను దు

శ్చింతనుఁ డింత కొంచెపకచెన్ సయించుట యెట్లు మానికన్.

క. గాంగేయుఁడు చచ్చెడిదాఁ

కం గాంగేయులకుఁ దోడు గ విట్టు నీవొ

ప్పుం గంటివేని ఋణవిము

క్రిం గందువు తల్లిపట్ల, దీక్షును బగయున్.

కద్ద—[తనలో] ఔరా! యీకృష్ణుఁ డెంతటిమాయావి.

ఉ. ఏ నలభీష్ముచేఁ బడిన నీతిని కిప్తమె, యమృతహస్త్యుఁ డె

క్లే మదీయనాగశరకృత్తశిరుం డగు నేని దానికిన్

నీనికి సంబరంబె! నను వేదమఱుగాఁ దలపోసె నొక్కొ! యే

మైనను శక్తియున్ ఫణియు నట్టచుఁదక్క నొరున్ వధించునే!

[ప్రకాశము]

ఉ. చెప్పితి వుత్తరం బిడితిఁ జెచ్చెర నింతకు మున్న మొన్న, యీ

చొప్పివు డేల చొప్పడెడి! శూరులుదూఱరె నన్నుఁ జూచి? యె

ట్లాప్పదు! నీశరీరము సుయోధనుపా లొనరించి దీని? కే

నప్పుడు కోపగించినను నాగ్రహ మున్నదె నాకు భీష్మువై ?

క. భీష్ముడు వైరివీర

గ్రీష్మాదిత్యుం డతండు గెలువఁదె మీమీ

యూష్మములనెల్ల నలయ

ద్విస్మంతుం డడవి బూదె చేసినభంగిన్.

కృష్ణు—[ఎక సక్కెముగా]

తే. గీ. వేయిమంది భీష్ములు పదివేలమంది

ద్రోణులును నూలు వేయి కర్ణులును గలసి

వచ్చినను బాధచేటో జచ్చుచారు

కృష్ణుఁ డన నెవ్వఁడో నుంతు యెఱిగినొనుము.

నిన్నీ హస్తినాపురసార్యభౌముని జేయఁదలచి నాయొనర్చిన ప్రయత్నము నీయంతర్హాయఁ బరమాశ్చర్య దక్క నొరు లెఱుంగరు. నా యానచ్చక్తియు విచియోగించి నీమేలునకై దొరలితిని. ఇంక నావలన నీకుం గావలసిన ప్రియం బేమున్నది? అయినను నిట్లగుగాక.

[భోతవాక్యము]

య. కలుగుంగావుతి నీకుం దక్క నృపభక్త శ్రేణీయం దాయుతుల్ గెలుచున్ గావుతి ధర్మ మెన్నిటికి. వాదైవిమహత్త్వంబు లిక్కలికాలమున భారతాశ్రయములై కాన్యూలులై నాటకంబులునై యాటలు బాటలై వెలయుతన్ భూలోకమందెల్లడన్.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

గద్య.

ఇది శ్రీ...తిలపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింప

బడిన పాండవోద్యోగమునందుఁ

షష్ఠాంకము.

సంపూర్ణము.

హెచ్చరిక

శ్రీ శే॥ శతావధానులు జిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులచే రచింపఁబడిన పాండవోద్యోగమును శ్రీకృష్ణరాయబారము, పాండవవిజయము మొదలగు నాటకములుగాని వానియందలి భాగములుగాని, నాటకకంపెనీలుగాని, నటీనటులుగాని తదితరులుగాని ఎట్టిపరిస్థితులయందును కాపీరైటుదారుల తరపున ఈదిగువ సంతకము చేసిన వారియొక్క లిఖితపూర్వకమైన అనుమతిని ముందుగా పొందనిచే ప్రదర్శింపరాదనియు, అట్టి అనమృతముగు ప్రదర్శనమునకు కారకులైన పాల్గొనిన ఆసామీగాని ఆసామీలుగాని ప్రదర్శనమునకుచోటిచ్చిన హాల్సుటినర్లుగాని నష్టపరిహారమునకును మేము జరుపజోవుం సెవిల్ క్రిమినలు చర్యలకును బాధ్యులగుదురని యిందుమూలముగా తెలియఁజేయుడమైనది.

దివాకర్త బ్రహ్మానందం

శ్రీ జిరుపతి వేంకటేశ్వర పబ్లికేషన్సు,

రాజమండ్రి